

การมีส่วนร่วมของเครือข่ายวัฒนธรรมและชุมชนในการบริหารจัดการ
วัฒนธรรม : กรณีศึกษาประเพณีสู้วัวข้าว บ้านพรหมราช
ตำบลตูม อำเภอปักธงชัย จังหวัดนครราชสีมา

THE PARTICIPATION OF CULTURAL NETWORKING AND
COMMUNITY IN CULTURAL MANAGEMENT : THAI
CASTOM SUKVUANKAU PHOMARAT VILLAGE
TAMBOL TOOM PAKTHONGCHAI DISTRICT
NAKHON RATCHASIMA PROVINCE

นายสมจิต มงคล และคณะ

งานวิจัยนี้ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจาก
สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ กระทรวงวัฒนธรรม
ประจำปีงบประมาณ ๒๕๕๑

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ กรณีศึกษา (Case study) เพื่อส่งเสริมกระบวนการมีส่วนร่วมของวัฒนธรรมจังหวัดนครราชสีมา สภาวัฒนธรรมจังหวัดนครราชสีมา และชุมชนในการบริหารจัดการวัฒนธรรมท้องถิ่น ศึกษาประเพณีสืบทอดข้าว บ้านพรหมราช ตำบลตูม อำเภอปักธงชัย จังหวัดนครราชสีมา ตั้งแต่อดีต ปัจจุบัน การสืบทอดในอนาคต และศึกษาบทบาทหน้าที่ของประเพณีสืบทอดข้าวต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของเยาวชนและประชาชนในท้องถิ่นด้านเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษา ได้แก่ ผู้นำชุมชน หมอสู่วัดข้าว ผู้รู้/ปราชญ์ชาวบ้าน / ผู้อาวุโสในหมู่บ้านพรหมราช และหมู่บ้านใกล้เคียง เด็กและเยาวชน ตำบลตูม อำเภอปักธงชัย จังหวัดนครราชสีมา โดยใช้การสุ่มแบบเจาะจง กำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่าง จำนวน ๓๐ คน เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล การจัดเวทีเสวนา และการแบบสัมภาษณ์ไม่มีโครงสร้าง เป็นคำถามปลายเปิด แบบสังเกตแบบมีส่วนร่วม การวิเคราะห์เนื้อหาของข้อมูลที่รวบรวมมาได้ทั้งหมด มีลักษณะในเชิงบรรยาย

ผลการวิจัย พบว่า

๑. การทำงานแบบมีส่วนร่วม ๔ ชั้น คือ การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ การมีส่วนร่วมปฏิบัติการ การมีส่วนร่วมในการประเมินผล และการมีส่วนร่วมในผลประโยชน์ ของเครือข่ายวัฒนธรรม ได้แก่ สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดนครราชสีมา สภาวัฒนธรรมอำเภอปักธงชัย องค์การบริหารส่วนตำบลตูม วัดพรหมราช และชุมชน

๒. พบว่า

๒.๑ ประวัติความเป็นมาของประเพณีสืบทอดข้าว มีมาตั้งแต่สมัยปู่ย่า ตายาย แต่เดิมชาวบ้านจะเรียกขานว่า ฆ ลานข้าว ที่บ้านหรือที่นาของตน การเรียกขานนี้ก็เพื่อความ เป็นสิริมงคล บูชาและขอขมาพระแม่โพสพ เป็นการสมโภชก่อนนำข้าวขึ้นยุ้ง ปัจจุบัน ก็มาร่วมกันทำพิธีสืบทอดข้าวที่วัดพรหมราช ตำบลตูม ในวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๓ ซึ่งตรงกับวันมาฆบูชา พร้อมกับงานไหว้พระพุทธรูปจำลองของวัดพรหมราช เป็นประจำทุกปี

๒.๒ คุณค่าและความสำคัญของประเพณีสืบทอดข้าว ในอดีตและปัจจุบัน คือ เป็นการระลึกถึงบุญคุณของพระแม่โพสพ การขอขมาพระแม่โพสพที่ไม่ดีกับข้าว ไม่ให้ข้าวเจ็บป่วย เป็นการทำบุญก่อนนำข้าวขึ้นยุ้ง ให้มีความอุดมสมบูรณ์ ได้ข้าวมาก ๆ มีความสามัคคีร่วมแรงร่วมใจในการทำนา เกิดความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ เกิดความสบายใจ เป็นสิริมงคลแก่ตนเองและครอบครัว

๒.๓ สถานภาพของประเพณีสู่ขวัญข้าว เป็นสื่อพื้นบ้านด้านพิธีกรรมความเชื่อ ที่มีต่อพระแม่โพสพ เพื่อเป็นการฉลองให้พระแม่โพสพ สถานภาพของสื่อประเพณีสู่ขวัญข้าว มีความเข้มแข็ง แต่ในอนาคตสื่อประเพณีสู่ขวัญข้าวบ้านพรหมราช จะอยู่ในภาวะกำลังฟึกการ / บกพร่อง เพราะเด็กและเยาวชนรุ่นใหม่ จะไม่เห็นคุณค่าและความสำคัญของการสู่ขวัญข้าว

๒.๔ รูปแบบของประเพณีสู่ขวัญข้าว เป็นพิธีกรรมประเภทการสู่ขวัญสิ่งของ พิธีกรรมเพื่อการเฉลิมฉลอง ในอดีต รูปแบบของพิธีสู่ขวัญข้าว เป็นพิธีกรรมส่วนบุคคล (ครอบครัว) ที่จัดขึ้นในครอบครัว จะทำณ ที่นาของตนเอง ปัจจุบันรูปแบบของพิธีสู่ขวัญข้าว เป็นพิธีกรรมส่วนชุมชนหรือสังคม ที่ชุมชนหรือสังคมา่วมกันจัดขึ้นภายในวัดพรหมราช

๒.๕ ขั้นตอน / พิธีการสู่ขวัญข้าว มีองค์ประกอบ ดังนี้ หมอสู่ขวัญ ชาวบ้าน ที่มาร่วมพิธีสู่ขวัญข้าว สิ่งของที่ใช้ในการทำพิธีสู่ขวัญข้าว เครื่องสายดนตรีไทยและการแสดง พื้นบ้าน ขั้นตอนพิธีการสู่ขวัญข้าว โดยประชุมชาวบ้านปรึกษาหารือเกี่ยวกับการจัดงาน และ กำหนดวันเวลาที่จัดงาน หมอสู่ขวัญข้าวก็จะทำพิธีสู่ขวัญข้าว กล่าวคำอัญเชิญ ชุมนุมเทวดา ทำพิธีเวียนเทียน อ่านคำทำนาย ของนางสงกรานต์ประจำปี อ่านคำทำนายฝน และวันที่ เหมาะสมในการเพาะปลูก

๒.๖ แนวทางการสืบทอดประเพณีสู่ขวัญข้าว คือ ความร่วมมือระหว่างบ้าน วัด โรงเรียนวัดพรหมราช และ องค์การบริหารส่วนตำบลตูม ในการสืบสานประเพณีสู่ขวัญข้าว เป็นการส่งเสริม สืบสานให้กับเด็กและเยาวชน เกิดความรู้ เห็นคุณค่าและความสำคัญของการสู่ขวัญข้าว โดยนำเข้าเป็นส่วนหนึ่งของกิจกรรมการเรียนการสอนในหลักสูตรท้องถิ่น นอกจากนี้ควรจะนำบุตรหลานมาร่วมพิธีสู่ขวัญข้าว พร้อมทั้งเล่าเรื่องราวที่เกี่ยวกับการทำนา การสู่ขวัญข้าว เพื่อปลูกฝังให้ระลึกถึงบุญคุณของพระแม่โพสพ

๓. พบว่า

๓.๑ บทบาทหน้าที่ของประเพณีสู่ขวัญข้าว จะทำให้สามารถผลิตข้าวในปี ต่อไปได้อย่างสมบูรณ์ สามารถเก็บเกี่ยวได้ผลผลิตมากขึ้นในฤดูกาลต่อไป ข้าวขายได้ราคาดี และไม่เกิดภาวะอดอยาก เป็นการแสดงออกถึงความเชื่อที่มีต่อพระแม่โพสพ ก่อให้เกิดขวัญ และกำลังใจที่ดีขึ้น เกิดศรัทธาแก่ชีวิต มีวิถีชีวิตอยู่ด้วยความราบรื่น จิตใจเข้มแข็ง เกิดความสามัคคี มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่

๓.๒ ประโยชน์ในการนำมาใช้ในการพัฒนาคุณภาพชีวิต ได้แก่ ข้าวที่ปลูก ในนาให้มีคุณภาพดี ได้ผลผลิตเต็มเม็ดเต็มหน่วย มีความพอเพียง ประหยัดตามหลักปรัชญา เศรษฐกิจพอเพียง มีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น ชุมชนเกิดความเข้มแข็ง มีความเสียสละ เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ มีความรัก ความสามัคคี ลดปัญหายาเสพติด เกิดความรู้สึกสบายใจ และ ครอบครัวมีความสุข เกิดความภาคภูมิใจ และสอนให้รู้ถึงความกตัญญู ส่งเสริมสนับสนุน คุณธรรม จริยธรรม ด้านความสามัคคี ประองตอง

ABSTRACT

This qualitative research aimed to promote participative processes of Office of the Nakhon Ratchasima Culture, The Cultural Council of Nakhon Ratchasima and community in local cultural management as a case study of Thai custom “Sukhuankao” at Phomarat Village, Tambol Toom, Pakthongchai District, Nakhon Ratchasima Province from the past, the present and hands down to the future and to study roles of “Sukhuankao” for developing life quality of local youth and people in aspect of economic, social and culture.

Samples were selected by purposive sampling method from community leaders, ritual organizers, scholars/philosophers, villagers/senior people in Phomarat and adjacent villages as well as children and youth in Tambol Toom, Pakthongchai District, Nakhon Ratchasima Province with sampling size of 30 persons. The research tools were seminars, open-ended and non-structured interviews, and participative observation forms. Data and information was analyzed with descriptive method.

The research results revealed that:

1. For the conclusion of objective 1, the study found that there were 4 steps of work participation, as participative decision, participative operation, participative evaluation and participative interest, in the cultural network of Office of the Nakhon Ratchasima Culture, The Cultural Council of Pakthongchai District, Tambol Toom Administrative Organization, Wat Phomarat and community

2. For the conclusion of objective 2, the study found that:

- 2.1 History of “Sukhuankao” began from the time of villagers’ ancestors. In that old days the ritual was taken placed at their front yard or rice field. This ritual was for making their auspiciousness, paying worship and asking for forgiveness from “Pra Mae Posob” (Goddess of rice) and also celebrating rice outcomes before keeping in the barn. Nowadays, it was taken place at Wat Phomarat in Maga Puja Day or in the 15th waxing moon of the 3rd lunar month. It’s the same time as the annual festival of Buddha footprints worship.

- 2.2 Value and importance of this ritual from the past until today was to recall of Pra Mae Posob’s kindness, ask for her forgiveness, praying for rice productivity and enhancing unity among family members.

2.3 Status of Sukhuankao – it was as native media in aspect of ritual belief and celebration of Pra Mae Posob. At former time status of this ritual is very strong, but in the future it would have been in low status because our new generation won't appreciate how importance it is.

2.4 Patterns of Sukhuankao – In the past it was a ritual of celebration to be held in each family as personal rituals at its own rice field, but today the pattern of this ritual became a community or social one that took place at Wat Phomarat.

2.5 Procedures of Sukhuankao – It was composed with a ritual organizer and villagers, ritual materials, a Thai string assemble and native performances. The ritual was started by a meeting of village for setting dates and steps of the ritual. In that day the ritual organizer began to pray for god and goddess to gather in the celebration, then he read the Songkarn prediction announcement, read a raining prediction and appropriate dates for growing.

2.6 Guidance for carrying on Sukhuankao – It was cooperation among villagers, Wat Phomarat and its school as well as Tambol Toom Administrative Organization to promote this ritual to their children and youth for good knowledge and awareness of its values and importance. It was utilized as a part of instructional activity in local curriculum. Moreover, villagers should bring their children to participate with this event and also told them about rice growing, the importance of this ritual for fostering the kindness of Pra Mae Posob.

3. For the conclusion of objective 3, the study found that:

3.1 Roles of Sukhuankao – It could enhance productivity for the next coming year that more than the year before, could sell their rice with good price. It also expressed their belief in Pra Mae Posob, caused them had good moral, auspiciousness, unity as well as way of life.

3.2 Utilizing its benefit for developing quality of life were as in aspect of having good quality rice, full productivity. The villagers has followed H.M. the King's philosophy of the Sufficiency Economy that made them had good living, strong community, sacrifice, generousness, love and unity. It also reduced the big problem of drugs and led their children to learn about virtue, morale and unity.

กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัยนี้ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ กระทรวงวัฒนธรรม ประจำปีงบประมาณ ๒๕๕๑ และสำเร็จได้เพราะได้รับความกรุณาในการให้คำปรึกษาช่วยเหลือและแนะนำอย่างดียิ่งจาก รองศาสตราจารย์ ดร. กาญจนา แก้วเทพ รองศาสตราจารย์ ดร. สมสุข หินวิมาน ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ภัสวดี นิตินิเทศสุนทร และผู้อำนวยการจรिया ชัยวิวัฒน์ ที่ปรึกษางานวิจัย จึงขอกราบขอบพระคุณเป็นอย่างสูงไว้ ณ โอกาสนี้

ขอขอบพระนามัสการพระเดชพระคุณ พระครูโกศลธรรมวิบูลย์ เจ้าอาวาสวัดพรหมราช ที่ให้ความช่วยเหลือสนับสนุนและเป็นกำลังใจในการทำวิจัยประเพณีสู่ขวัญข้าว และขอขอบคุณเครือข่ายวัฒนธรรม ได้แก่ สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดนครราชสีมา สภาวัฒนธรรมจังหวัดนครราชสีมา สภาวัฒนธรรมอำเภอปักธงชัย องค์การบริหารส่วนตำบลตูม วัดพรหมราช โรงเรียนวัดพรหมราช และประชาชนในตำบลตูมทุกท่าน ที่ให้ความอนุเคราะห์ร่วมมือ ช่วยเหลือในการวิจัยนี้เป็นอย่างดี ตั้งแต่เริ่มดำเนินการวิจัย เก็บรวบรวมข้อมูล และจัดเวทีชาวบ้าน จนสำเร็จตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้

หากงานวิจัยฉบับนี้มีคุณค่าและก่อให้เกิดประโยชน์แก่ผู้สนใจใฝ่ศึกษา และชุมชนในการอนุรักษ์ สืบทอดประเพณีสู่ขวัญข้าวให้มีความยั่งยืนถึงรุ่นลูกรุ่นหลาน ผู้วิจัย ขอมอบความดีดังกล่าวแก่ผู้ที่มีส่วนร่วมในการทำงานวิจัยฉบับนี้ และผู้มีพระคุณทุกท่านที่ให้ความช่วยเหลือสนับสนุนและคำแนะนำอื่น ๆ จนทำให้งานวิจัยประสบความสำเร็จด้วยดี มา ณ โอกาสนี้ด้วย

สมจิต มงคลและคณะ

สารบัญ

หน้า

บทคัดย่อภาษาไทย.....	(๑)
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	(๓)
กิตติกรรมประกาศ.....	(๕)
สารบัญ.....	(๖)
สารบัญภาพ.....	(๘)
บทที่	
1 บทนำ.....	๑
ความสำคัญของปัญหา.....	๑
วัตถุประสงค์ของการวิจัย.....	๓
ขอบเขตในการศึกษา.....	๓
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	๕
2 การทบทวนวรรณกรรม.....	๖
หลักการบริหารจัดการวัฒนธรรมท้องถิ่น.....	๖
แนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม.....	๑๐
แนวคิดเกี่ยวกับเครือข่ายวัฒนธรรม.....	๑๕
ข้าวและพิธีกรรมเกี่ยวกับข้าว.....	๑๘
3 ระเบียบวิธีการวิจัย.....	๒๖
รูปแบบการวิจัย.....	๒๖
ประชากรที่ศึกษา/กลุ่มตัวอย่าง.....	๒๖
เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา.....	๒๗
วิธีการวิเคราะห์ข้อมูล.....	๒๘

สารบัญ (ต่อ)

บทที่	หน้า
4 ผลการศึกษาและข้อเสนอแนะ.....	๓๐
ผลการศึกษาที่ได้.....	๓๐
ตอนที่ ๑ บริบทชุมชนบ้านพรหมราช ตำบลตูม อำเภอปักธงชัย จังหวัดนครราชสีมา.....	๓๐
ตอนที่ ๒ การส่งเสริมกระบวนการมีส่วนร่วมของวัฒนธรรมจังหวัดนครราชสีมา สภาวัฒนธรรมจังหวัดนครราชสีมาและชุมชน ในการบริหารจัดการ วัฒนธรรมท้องถิ่น.....	๓๓
ตอนที่ ๓ ศึกษาประเพณีสู่ขวัญข้าวบ้านพรหมราช ตำบลตูม อำเภอปักธงชัย จังหวัดนครราชสีมาตั้งแต่อดีต ปัจจุบัน และการสืบทอดในอนาคต..	๓๔
ตอนที่ ๔. ศึกษาบทบาทหน้าที่ของประเพณีสู่ขวัญข้าวต่อการพัฒนาคุณภาพ ชีวิตของเยาวชนและประชาชนในท้องถิ่นด้านเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม.....	๔๗
ข้อสรุป.....	๔๘
ข้อเสนอแนะ.....	๕๑
บรรณานุกรม.....	๕๒
บุคลากรกรม.....	๕๕
ภาคผนวก.....	๖๓
แบบสัมภาษณ์.....	๖๔
รายชื่อและประวัติย่อผู้ทำวิจัย.....	๗๒

สารบัญภาพ

ภาพที่	หน้า
๑ แสดงกรอบแนวคิดในการวิจัย.....	๔
๒ หมอสู่วัฒน์กำลังทำพิธี.....	๓๗
๓ ชาวบ้านที่มาร่วมพิธีสู่วัฒน์ข้าว.....	๓๗
๔ สิ่งของที่ใช้ในการทำพิธีสู่วัฒน์ข้าว.....	๓๘
๕ วงดนตรีไทย ปี่พาทย์.....	๓๘
๖ หมอสู่วัฒน์ข้าวกำลังทำการป่าวเทวดา (ซุ่มนมเทวดา).....	๔๔
๗ ชาวบ้านที่มาร่วมงานทำพิธีเวียนเทียนจากซ้ายไปขวา.....	๔๔
๘ โห่ ๓ ที ตี ๓ ครั้ง (ลั่นฆ้อง ๓ ที).....	๔๕
๙ วงปี่พาทย์บรรเลงเพลง.....	๔๕
๑๐ ชาวบ้านที่มาร่วมพิธีร่วมกันรำโทน ฉลองการสู่วัฒน์ข้าว.....	๔๕
๑๑ ชาวบ้านที่มาร่วมพิธีร้องเพลงโคราช ฉลองการสู่วัฒน์ข้าว.....	๔๖

บทที่ ๑

บทนำ

ความสำคัญของปัญหา

ข้าวเป็นผลผลิตด้านเกษตรกรรมที่มีความสำคัญต่อประชากรโลกอย่างมาก เพราะประชากรโลกเกินกว่าครึ่งหนึ่ง (มากกว่า ๓,๐๐๐ ล้านคน) ได้รับประทานข้าวเป็นอาหารหลักของการดำรงชีวิตมีประเทศต่าง ๆ จำนวนมากได้ผลิตข้าวเพื่อเป็นอาหารสำหรับการบริโภคภายในประเทศและส่งออกเพื่อให้ประชากรโลกได้มีอาหารรับประทานเช่นเดียวกัน ทำให้ประชากรโลกมีความผูกพันกับข้าวเป็นอย่างมาก ข้าวจึงเป็นปัจจัยเพื่อการดำรงชีวิต รวมทั้งเกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตและวัฒนธรรมของสังคม ดังนั้นการเพาะปลูกข้าวจึงถือได้ว่าเป็นมรดกด้านวัฒนธรรมที่สำคัญอย่างหนึ่ง

ปัจจุบันการปลูกข้าวในประเทศไทย ภาคกลาง (รวมทั้งภาคตะวันตกและภาคตะวันออก) ปลูกข้าวได้มากที่สุด ภาคอีสาน ภาคเหนือ และภาคใต้ รองลงมาตามลำดับ พื้นที่ภาคกลางเหมาะสำหรับการปลูกข้าวมากที่สุด มีพื้นที่ปลูกข้าวมากที่สุดอยู่ในภาคอีสานะ ส่วนการบริโภคข้าวก็จะเปลี่ยนแปลงสอดคล้องกับการเพาะปลูก จากการที่คนไทยบริโภคข้าวเป็นอาหารหลัก มีชีวิตผูกพันกับข้าวอย่างใกล้ชิด ทั้งการเพาะปลูก การดูแลรักษา การเก็บเกี่ยว การบริโภค ทำให้ข้าวเป็นบ่อเกิดพฤติกรรมและผลงานต่างๆ ทั้งที่เป็นรูปธรรมและนามธรรม ทั้งทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม (เอี่ยม ทองดี. ๒๕๓๘ : ๑๐-๑๑)

จังหวัดนครราชสีมา เป็นจังหวัดที่มีพื้นที่และประชากรมากที่สุดในประเทศไทย ซึ่งไม่แปลกที่ในจังหวัดจะมีอาชีพเกิดขึ้นอย่างหลากหลายตามกระแสไหล่น้ำของวัฒนธรรมในยุคโลกาภิวัตน์ และในอดีตนั้นชาวบ้านที่อยู่ตามชนบทส่วนใหญ่ จะประกอบอาชีพทำการเกษตรทำนา ทำไร่ เพราะเป็นอาชีพที่ทำมาตั้งแต่ปู่ย่า ตายาย บ้านพรหมราช ตำบลตูม อำเภอปักธงชัย จังหวัดนครราชสีมา ชาวบ้านส่วนใหญ่จะประกอบอาชีพทำนา เพราะพื้นที่มีความอุดมสมบูรณ์ มีคลองน้ำธรรมชาติที่เพียงพอต่อการใช้อุปโภคบริโภคและใช้ในการทำการเกษตร

ลักษณะที่ตั้งของบ้านพรหมราช ในอดีตนั้นพื้นที่ในบริเวณนี้โดยส่วนใหญ่เป็นป่าดงดิบมาก่อน ปราศจากคนอาศัยอยู่ แต่มีความอุดมสมบูรณ์มาก และคลองน้ำธรรมชาติที่เพียงพอต่อการใช้อุปโภคบริโภคและใช้ในทางการเกษตร ในปัจจุบันพื้นที่ป่าไม่ได้ถูกทำลายไปเพื่อการขยายพื้นที่ในการทำการเกษตรของหมู่บ้าน ทำให้ลักษณะของภูมิศาสตร์ของหมู่บ้านเปลี่ยนไปจากเดิม ลักษณะของที่ตั้งหมู่บ้านในปัจจุบันเป็นพื้นที่ราบลุ่มน้ำขัง ชาวบ้านหรือเกษตรกรใช้พื้นที่โดยส่วนใหญ่เป็นพื้นที่ในการทำนา เพราะมีเหมืองบุงา ซึ่งเป็นคลองน้ำ

ธรรมชาติ และน้ำคลองชลประทาน น้ำฝน ซึ่งมีความเหมาะสมเป็นอย่างมากในการทำ การเกษตรและมีเพียงพอต่อการอุปโภคบริโภค

ชาวบ้านพรหมราชส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ ซึ่งวัฒนธรรมหรือประเพณีจะมีความเกี่ยวพันกับพิธีกรรมทางศาสนา ประเพณีหรือพิธีกรรมจะถูกจัดขึ้นบริเวณวัดประจำ หมู่บ้าน คือ วัดพรหมราช วัดแห่งนี้ถือเป็นศูนย์กลางในการจัดกิจกรรม พิธีกรรมประเพณีที่ สืบทอดกันมาจนถือเป็นวัฒนธรรมของหมู่บ้านพรหมราช ซึ่งประเพณีที่ชาวบ้านถือปฏิบัติอยู่ เป็นประจำทุกปี ได้แก่ ประเพณีงานสงกรานต์ ประเพณีรดน้ำดำหัวในวันผู้สูงอายุ ประเพณี แห่งนางแมว ประเพณีบุญกลางบ้าน ประเพณีลอยกระทง งานไหว้พระพุทธรูปบาทจำลอง พิธี บายศรีสู่ขวัญข้าว และความเชื่อของชาวบ้านที่ยังคงเชื่อและศรัทธาในเรื่องผีสิง เทวดา และ สิ่งศักดิ์สิทธิ์

การสืบทอดประเพณีสู่ขวัญข้าวของบ้านพรหมราช มีสถานภาพเข้มแข็ง แต่ต่อไป ในอนาคตสื่อกำลังพิการ/บกพร่อง เพราะเยาวชนให้ความสำคัญน้อยลงกับการเข้าร่วมกิจกรรม เนื่องจากปัจจุบันพ่อแม่ส่งลูกหลานเรียนต่อในระดับที่สูงขึ้น และหันไปประกอบอาชีพอื่น เช่น รับราชการ ทำงานในโรงงาน มีการอพยพแรงงานมากขึ้น ทำให้เยาวชนไม่ได้ทำนาปลูกข้าว จึงมองเห็นคุณค่าของพิธีบายศรีสู่ขวัญข้าวน้อยลงเรื่อยๆ ประกอบกับเมื่อสำเร็จการศึกษาก็ไป ทำงานในตัวจังหวัดหรือทำงานต่างจังหวัด หรือต่างประเทศเป็นไปตามกระแสโลกาภิวัตน์ ประกอบกับพื้นที่ในตัวอำเภอ/จังหวัดมีโรงงานอุตสาหกรรมเกิดขึ้น อาชีพการทำนา ก็ลด บทบาทลง หันมาทำงานในโรงงานอุตสาหกรรมเพิ่มขึ้น และจะกลับมาเยี่ยมบ้านก็ต่อเมื่อมี งานไหว้พระพุทธรูปบาทจำลองหรืองานเทศกาลของท้องถิ่นเท่านั้น สาเหตุเหล่านี้เองที่ทำให้ ผู้วิจัยเห็นความสำคัญและคุณค่าของการสืบทอดประเพณีสู่ขวัญข้าว การศึกษาค้นคว้าเพื่อให้ ได้ข้อมูลเชิงลึกและครอบคลุม จำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือจากทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องในการ ทำงานร่วมกันระหว่างสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัด และเครือข่ายวัฒนธรรม ได้แก่ สภาวัฒนธรรมจังหวัด สภาวัฒนธรรมอำเภอปັทธงชัย โรงเรียนวัดพรหมราช วัดพรหมราช องค์การบริหารส่วนตำบลตูม และชุมชน โดยมีส่วนร่วมในการทำงานทุกขั้นตอน ตั้งแต่ร่วม ตัดสินใจ ร่วมปฏิบัติการ ร่วมรับผลประโยชน์ และร่วมติดตามประเมินผล ผู้วิจัยจึงให้ ความสำคัญกับประเด็นการมีส่วนร่วม และประเพณีสู่ขวัญข้าว จึงได้เสนอโครงการวิจัยการมี ส่วนร่วมของเครือข่ายวัฒนธรรมและชุมชนในการบริหารจัดการวัฒนธรรม กรณีศึกษาประเพณี สู่ขวัญข้าว บ้านพรหมราช ตำบลตูม อำเภอปັทธงชัย จังหวัดนครราชสีมา

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑. เพื่อส่งเสริมกระบวนการมีส่วนร่วมของวัฒนธรรมจังหวัดนครราชสีมา สภาวัฒนธรรมจังหวัดนครราชสีมาและชุมชน ในการบริหารจัดการวัฒนธรรมท้องถิ่น
๒. เพื่อศึกษาประเพณีสู่ขวัญข้าว บ้านพรหมราช ตำบลตูม อำเภอปักธงชัย จังหวัดนครราชสีมา ตั้งแต่อดีต ปัจจุบัน และการสืบทอดในอนาคต
๓. เพื่อศึกษาบทบาทหน้าที่ของประเพณีสู่ขวัญข้าวต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของ เยาวชนและประชาชนในท้องถิ่นด้านเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม

ขอบเขตในการศึกษา

๑. ประชากร/ กลุ่มตัวอย่างที่ศึกษา

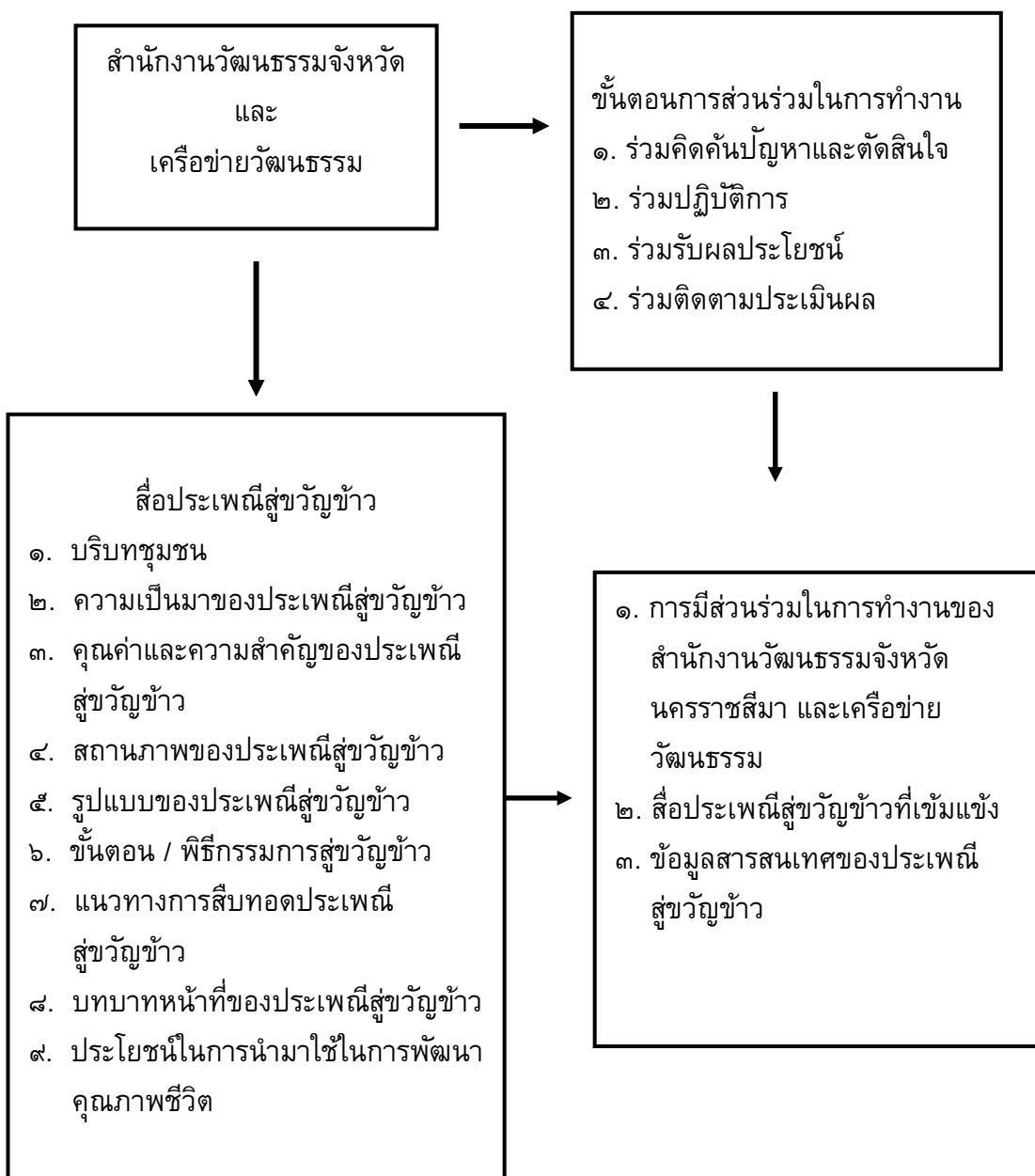
ประชากรที่ศึกษา คือ ผู้นำชุมชน หมอสู่ขวัญข้าว ผู้รู้/ปราชญ์ชาวบ้าน / ผู้อาวุโสในหมู่บ้านพรหมราช และหมู่บ้านใกล้เคียง เด็กและเยาวชน ตำบลตูม อำเภอปักธงชัย จังหวัดนครราชสีมา

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษา ได้แก่ ผู้นำชุมชน หมอสู่ขวัญข้าว ผู้รู้/ปราชญ์ชาวบ้าน / ผู้อาวุโสในหมู่บ้านพรหมราช และหมู่บ้านใกล้เคียง เด็กและเยาวชน ตำบลตูม อำเภอปักธงชัย จังหวัดนครราชสีมา การสุ่มตัวอย่างโดยใช้การสุ่มแบบเจาะจง กำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่างในการวิจัย จำนวน ๓๐ คน
๒. ขอบเขตเนื้อหาที่ใช้ในการศึกษา ได้แก่ สื่อประเพณีสู่ขวัญข้าว ดังนี้
 - ๒.๑ บริบทชุมชน
 - ๒.๒ ความเป็นมาของประเพณีสู่ขวัญข้าว
 - ๒.๓ คุณค่าและความสำคัญของประเพณีสู่ขวัญข้าว
 - ๒.๔ สถานภาพของประเพณีสู่ขวัญข้าว
 - ๒.๕ รูปแบบของประเพณีสู่ขวัญข้าว
 - ๒.๖ ขั้นตอน / พิธีกรรมการสู่ขวัญข้าว
 - ๒.๗ แนวทางการสืบทอดประเพณีสู่ขวัญข้าว
 - ๒.๘ บทบาทหน้าที่ของประเพณีสู่ขวัญข้าว
 - ๒.๙ ประโยชน์ในการนำมาใช้ในการพัฒนาคุณภาพชีวิต
๓. กระบวนการทำงานแบบมีส่วนร่วมของเครือข่ายวัฒนธรรม
 - ๓.๑ การมีส่วนร่วมตัดสินใจ
 - ๓.๒ การมีส่วนร่วมปฏิบัติการ
 - ๓.๓ การมีส่วนร่วมในผลประโยชน์
 - ๓.๔ การมีส่วนร่วมในการประเมินผล

๔. พื้นที่ที่ใช้ในการวิจัย คือ บ้านพรหมราช ตำบลตูม อำเภอปักธงชัย จังหวัด นครราชสีมา ระยะเวลาที่ใช้ในการวิจัย คือ ๑๕ กุมภาพันธ์ - ๓๐ กันยายน ๒๕๕๑

๕. กรอบแนวคิดในการวิจัย

ภาพที่ ๑ แสดงกรอบแนวคิดในการวิจัย

๖. นิยามศัพท์เฉพาะ

๖.๑ ประเพณีสู่ขวัญข้าว หมายถึง ประเพณีสู่ขวัญข้าวบ้านพรหมราช ที่จัดขึ้นในวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๓ ณ วัดพรหมราช บ้านพรหมราช ตำบลตูม อำเภอปักธงชัย จังหวัดนครราชสีมา

๖.๒ การมีส่วนร่วมในการทำงาน หมายถึง การมีส่วนร่วมในการทำงานของสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัด และเครือข่ายวัฒนธรรม ได้แก่ สภาวัฒนธรรมจังหวัด สภาวัฒนธรรมอำเภอปักธงชัย โรงเรียนวัดพรหมราช วัดพรหมราช องค์การบริหารส่วนตำบลตูม และชุมชน ตั้งแต่ขั้นตอนการมีส่วนร่วมตัดสินใจ ร่วมปฏิบัติการ ร่วมรับผลประโยชน์ และร่วมติดตามประเมินผล

๖.๓ สื่อประเพณีสู่ขวัญข้าว หมายถึง การค้นคว้า เก็บรวบรวมข้อมูลในส่วนที่เกี่ยวกับบริบทชุมชน ความเป็นมาของประเพณีสู่ขวัญข้าว คุณค่าและความสำคัญของประเพณีสู่ขวัญข้าว สถานภาพของประเพณีสู่ขวัญข้าว รูปแบบของประเพณีสู่ขวัญข้าว ขั้นตอน / พิธีกรรมการสู่ขวัญข้าว แนวทางการสืบทอดประเพณีสู่ขวัญข้าว บทบาทหน้าที่ของประเพณีสู่ขวัญข้าว ประโยชน์ในการนำมาใช้ในการพัฒนาคุณภาพชีวิต

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

๑. การมีส่วนร่วมของวัฒนธรรมจังหวัดนครราชสีมา สภาวัฒนธรรมจังหวัดนครราชสีมา และชุมชน ในการบริหารจัดการวัฒนธรรมท้องถิ่น

๒. ประเพณีสู่ขวัญข้าวเป็นสื่อในการสร้างความรัก ความสามัคคี และการสืบทอดวัฒนธรรมประเพณีของหมู่บ้านให้ยั่งยืน ทราบความเป็นมา คุณค่าและความสำคัญ ขั้นตอน/พิธีกรรม ของประเพณีสู่ขวัญข้าว บ้านพรหมราช ตำบลตูม อำเภอปักธงชัย จังหวัดนครราชสีมา ตั้งแต่อดีต ปัจจุบัน และแนวทางการสืบทอดในอนาคต

๓. ประเพณีสู่ขวัญข้าวมีบทบาทหน้าที่ต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของเยาวชนและประชาชนในท้องถิ่นด้านเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม

๔. เป็นข้อมูลสารสนเทศทางการศึกษาค้นคว้าสำหรับนักวิชาการและผู้สนใจทั่วไปในการสืบค้นข้อมูลประเพณีสู่ขวัญข้าว

๕. เป็นข้อมูลพื้นฐานในการส่งเสริม สนับสนุนพัฒนาหมู่บ้าน โดยใช้หลักการมีส่วนร่วมจากประเพณีสู่ขวัญข้าว

๖. นำประเพณีสู่ขวัญข้าวเป็นสื่อในการส่งเสริมสนับสนุนคุณธรรม จริยธรรม ด้านความสามัคคี ประองตอง โดยใช้มิติวัฒนธรรมตามประเพณี

บทที่ ๒

การทบทวนวรรณกรรม

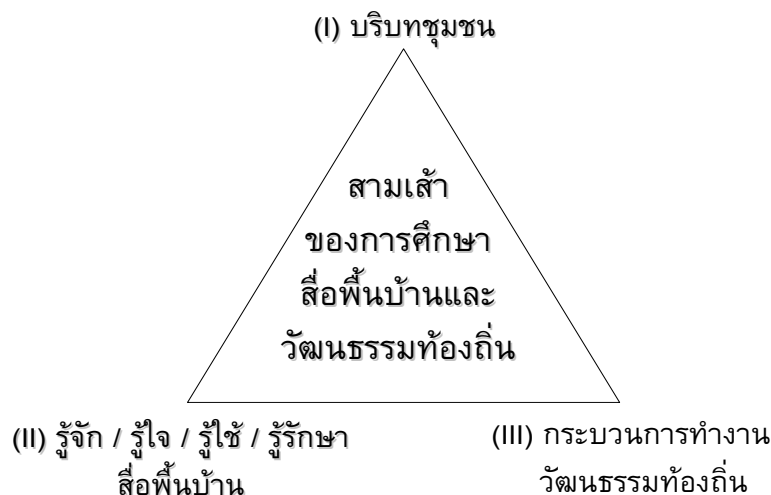
การวิจัย เรื่อง การมีส่วนร่วมของเครือข่ายวัฒนธรรมและชุมชนในการบริหารจัดการวัฒนธรรม กรณีศึกษาประเพณีส่วขวัญข้าว บ้านพรหมราช ตำบลตุม อำเภอบักธงชัย จังหวัดนครราชสีมา ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสาร ตำราและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยแบ่งสาระสำคัญเสนอ ดังนี้

๑. หลักการบริหารจัดการวัฒนธรรมท้องถิ่น
๒. แนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม
๓. แนวคิดเกี่ยวกับเครือข่ายวัฒนธรรม
๔. ข้าวและพิธีกรรมเกี่ยวกับข้าว

หลักการบริหารจัดการวัฒนธรรมท้องถิ่น

แนวทางการทำงานวิจัยบริหารจัดการวัฒนธรรม โดยการติดตั้งวิธีการทำความเข้าใจ วัฒนธรรมท้องถิ่น/วัฒนธรรมพื้นบ้าน ด้วยมุมมองของสาขาวิชาประวัติศาสตร์ พิจารณา วัฒนธรรมท้องถิ่น/วัฒนธรรมพื้นบ้าน ในแง่ของสื่อพื้นบ้าน ในฐานะสื่อจะต้องมีคุณสมบัติในการประสานกัน ครบทั้ง ๔ คือ ผู้ส่งสาร (Sender) สาร(ข้อมูล) (Message) ช่องทาง (Channel) และผู้รับสาร (Receiver) หากเป็นสื่อ ประเภทสื่อพื้นบ้านแล้ว เอกลักษณะที่เพิ่มขึ้นมา คำว่าพื้นบ้าน ที่แสดงให้เห็นว่า ในแง่ของเวลา โดยจะถูกมองว่ามีอายุยาวนานและเป็นสื่อดั้งเดิม ในแง่ของพื้นที่ ถือว่ามีลักษณะเฉพาะที่/เฉพาะถิ่น ด้วยเหตุที่สื่อ มีลักษณะเฉพาะที่/เฉพาะถิ่น สื่อพื้นบ้านจึงถือเป็นอัตลักษณ์ร่วมของแต่ละชุมชนท้องถิ่น

แนวคิดหลักในการทำงานวัฒนธรรมท้องถิ่น พิจารณาในลักษณะความสัมพันธ์แบบสามเส้า คือ ๑. บริบทชุมชน ๒. รู้จัก / รู้ใจ / รู้ใช้ / อนุรักษ์สื่อพื้นบ้าน ๓. กระบวนการทำงาน วัฒนธรรมท้องถิ่น (สมสุข หินวิมาน. ๒๕๕๐ : ๑-๑๕) ดังภาพที่ ๑

2

ภาพที่ ๑ ลักษณะความสัมพันธ์แบบสามเส้า

๑. การวิเคราะห์บริบทชุมชน เนื่องจากสื่อพื้นบ้านมีลักษณะเฉพาะที่/เฉพาะถิ่น จึงต้องพิจารณาควบคู่ไปกับบริบทชุมชนด้วย และการศึกษาชุมชนจะต้องวิเคราะห์ ดังนี้

๑. อายุ / การก่อรูปของชุมชน
๒. สภาพภูมิศาสตร์ชุมชน
๓. ลักษณะหมู่บ้านเปิด / หมู่บ้านปิด
๔. อัตลักษณ์ / ตัวตนชุมชน
๕. ทิศทางสังคม ได้แก่ ระบบเครือญาติ บุคคล และสายสัมพันธ์ต่างๆ
๖. การเมืองและบทบาทของผู้นำ
๗. ความเชื่อชุมชน
๘. การสื่อสารและเครือข่ายการสื่อสาร

๒. รู้จัก / รู้ใจ / รู้ใช้ / รู้รักษาสื่อพื้นบ้าน

การวิเคราะห์และการทำงานวัฒนธรรมท้องถิ่นแบบมีส่วนร่วม นั้น จะต้องเริ่มต้นด้วยหลักการง่ายๆ ที่เป็น ๔ สูตร รู้ว่า รู้จัก / รู้ใจ / รู้ใช้ / รู้รักษาสื่อพื้นบ้าน ดังนี้

๒.๑ รู้จัก : การวิเคราะห์คุณลักษณะสื่อพื้นบ้าน จะศึกษาสื่อชนิดใดจะต้องรู้จักคุณลักษณะสื่อพื้นบ้านนั้นให้ถ่องแท้ การวิเคราะห์คุณลักษณะสื่อพื้นบ้าน มี ๓ ประเภท ดังนี้

๑. สื่อพิธีกรรม เช่น พิธีหล่อเทียนพรรษา เทศน์มหาชาติ แขงชะนามทอดกฐิน และประเพณีสู่ขวัญข้าว

๒. สื่อการแสดง เช่น กลองสะบัดไชย รำโทน หมอลำ เพลงโคราช

๓. สื่อวัตถุ เช่น ผ้าทอ ปูนปั้น งานไม้ไผ่ แกะสลัก อาหารพื้นเมือง

๒.๒ รู้ใจ : การวิเคราะห์ต้นไม้แห่งคุณค่า ของสื่อพื้นบ้าน

๑. การวิเคราะห์ต้นไม้แห่งคุณค่าในแนวคิด ประกอบด้วยราก ต้น ดอก ใบ ผล การวิเคราะห์ต้นไม้แนวนี้ก็เพื่อให้เข้าใจคุณค่า ความหมายของสื่อพื้นบ้าน สื่อพื้นบ้านที่มองเห็นชัด ได้แก่ ต้น ดอก ใบ ผล ซึ่งเป็นองค์ประกอบเชิงรูปแบบของสื่อพื้นบ้านที่สามารถปรับประยุกต์ได้ กับอีกส่วนหนึ่งที่มองไม่เห็น คือ ราก ซึ่งแม้จะอยู่ใต้ดิน เป็นนามธรรม แต่ก็สำคัญที่สุด

๒. การวิเคราะห์ต้นไม้แห่งคุณค่าในแนวนอน หมายถึง การผ่าเฉพาะลำต้น ออกดู และเห็นเป็นเปลือก กระจ่ แก่นของต้นไม้ ใช้เปรียบเทียบกับการศึกษาเพื่อให้เข้าใจ การสืบทอด ปรับตัวของสื่อพื้นบ้าน ถ้าเป็นส่วนเปลือก หรือ กระจ่ก็สามารถปรับเปลี่ยนได้ ถ้าเป็นส่วนของแก่นแล้ว จะพยายามรักษาส่วนนี้ไว้

๒.๓ รู้ใช้ : การวิเคราะห์หน้าที่ของสื่อพื้นบ้าน สื่อพื้นบ้านเป็นสื่อที่ทำหน้าที่ ต่างๆ ให้กับชุมชนท้องถิ่นมากมาย ทั้งในระดับบุคคล กลุ่ม และสังคม ในการวิจัยสื่อพื้นบ้าน จึงต้องสกัดให้เห็นหน้าที่สำคัญของสื่อพื้นบ้านที่เราศึกษาอยู่ว่าทำอะไรได้บ้าง

๒.๔ รู้รักษา : กระบวนการสืบทอดสื่อพื้นบ้าน การสื่อสารจะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อครบทั้ง ๔ คือ ผู้ส่งสาร สาร ช่องทาง ผู้รับสาร การสืบทอดจะเริ่มจากการวิเคราะห์ คุณลักษณะของสื่อพื้นบ้านนั้นๆ แล้วสืบทอดคุณลักษณะต่างๆ ที่สำคัญให้ครบ

๓. กระบวนการทำงานวัฒนธรรมท้องถิ่น

หลังจากวิเคราะห์รู้จัก รู้ใจ รู้ใช้ รู้รักษาสื่อพื้นบ้านแล้ว กระบวนการทำงาน หรือบริหารจัดการวัฒนธรรมท้องถิ่น อาจกำหนดไว้เป็น ๔ เส้นทางด้วยกัน ตามแต่ สถานภาพของสื่อพื้นบ้านนั้นๆ ดังนี้

๓.๑ หากสื่อพื้นบ้านนั้นประสบปัญหากำลังสูญหาย กลยุทธ์การทำงานที่สำคัญ ก็คือ การรื้อฟื้น ฟื้นฟู ซึ่งเป็นยุทธศาสตร์ที่หน่วยงานทางวัฒนธรรมของรัฐสนใจทำอย่างต่อเนื่องอยู่แล้ว

๓.๒ หากสื่อพื้นบ้านนั้นอยู่ในภาวะกำลังพิการ/บกพร่อง เช่น ขาดผู้รับสารรุ่น ใหม่ ก็จำเป็นต้องหาทางสืบทอด ทั้งตัวผู้ส่งสารและผู้รับสาร

๓.๓ หากสื่อพื้นบ้านกำลังเพี้ยนหรือแตกแถว เช่น กรณีของหมอลำที่เริ่ม กลายเป็นหมอลำซิ่ง ก็ต้องเน้นการปรับประยุกต์ให้คุณค่าแท้จริงกลับคืนมา

๓.๔ หากสื่อพื้นบ้านนั้นเข้มแข็งอยู่แล้ว ก็อาจต้องหาทางส่งเสริมเป็นระยะๆ เพื่อป้องกันความอ่อนแอในวันข้างหน้า

การบริหารจัดการวัฒนธรรม (กาญจนา แก้วเทพ. ๒๕๕๐ : ๓) หากยึดตาม ยุทธศาสตร์การทำงานวัฒนธรรมของกระทรวงวัฒนธรรมจะพบว่า แนวทางการบริหารจัดการ วัฒนธรรม มี ๔ แนวทาง ดังนี้

๑. การอนุรักษ์วัฒนธรรม คือ การธำรงรักษาตัว “ต้นฉบับทางวัฒนธรรม” ไม่ว่าจะ เป็นตัวบุคคล วัตถุ ธรรมเนียมประเพณี ให้เหมือนเดิม

๒. การสืบทอดทางวัฒนธรรม ซึ่งเน้นหนักการสืบทอดตัวบุคคล ทั้งที่เป็นผู้สร้าง และ ผู้สืพวัฒนธรรม

๓. การปรับปรุง การปรับประยุกต์ทางวัฒนธรรม เพื่อให้สอดคล้องกับสถานการณ์ ใหม่ ๆ การปรับประยุกต์อาจจะพิจารณาได้ ๒ มิติ คือ การปรับตัวสื่อ / ศิลปวัฒนธรรม เช่น การนำเรื่องราวของละครโทรทัศน์มาแสดงในหนังสือ หรือการปรับหน้าที่ของวัฒนธรรม เช่น การนำเอาโนรามาใช้ในการออกกำลังกายเป็นโนราบิก

๔. การส่งเสริม เผยแพร่วัฒนธรรมนั้น ให้แผ่ขยายออกไปยังคนกลุ่มอื่นๆ พื้นที่ อื่นๆ เช่น การนำไปกลางมาแสดงในระดับประเทศ ต่างประเทศ

ทั้งนี้การเลือกใช้แต่ละยุทธศาสตร์นั้น น่าจะขึ้นอยู่กับสถานภาพ ของศิลปะ/ วัฒนธรรมพื้นบ้านนั้นๆ เช่น

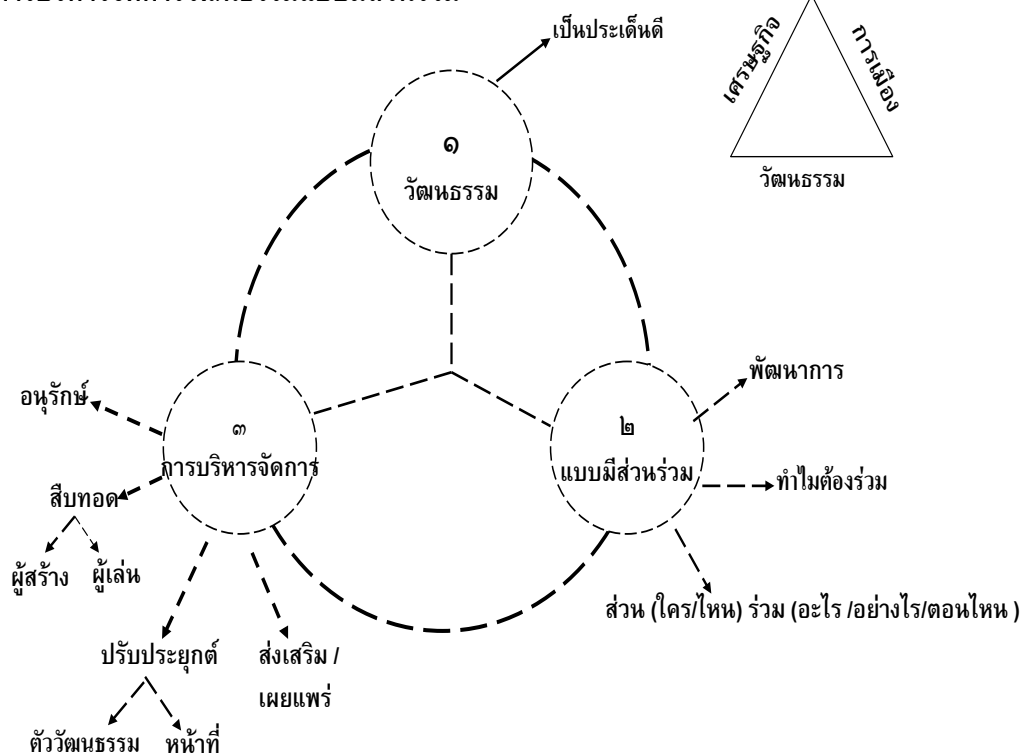
- หากวัฒนธรรมนั้น อยู่ในสภาพที่ใกล้จะสูญหาย ก็ต้องอนุรักษ์หรือสืบทอด
- หากวัฒนธรรมนั้น ไม่สอดคล้องกับสภาพที่เป็นจริง ก็ต้องปรับประยุกต์
- หากวัฒนธรรมนั้นเริ่มผิดเพี้ยนไปจากความหมายดั้งเดิม ก็ต้องรื้อฟื้นความเดิม

ขึ้นมา

- หากวัฒนธรรมนั้นสูญสลายไปแล้ว ก็ต้องรื้อฟื้นหรือฟื้นฟูขึ้นมาใหม่
 - หากวัฒนธรรมนั้นอยู่ในสภาพสมบูรณ์แข็งแรงดี ก็น่าจะส่งเสริมเผยแพร่ เป็นต้น
- การบริหารจัดการวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วม มีส่วนประกอบ ๓ ส่วน คือ

๑. วัฒนธรรม ๒. การบริหารจัดการ ๓. การมีส่วนร่วม (กาญจนา แก้วเทพ. ๒๕๕๐ : ๑) ดังภาพที่ ๒

การบริหารจัดการวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วม

ภาพที่ ๒ การบริหารจัดการวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วม

แนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม

๑. ความหมายการมีส่วนร่วม

การมีส่วนร่วมเป็นกระบวนการทำงาน ได้มีหน่วยงาน / นักวิชาการหลายท่านให้ความหมายไว้ดังนี้

สำนักมาตรฐานการศึกษา สำนักงานสภาพัฒนาการศึกษาระดับชาติ (๒๕๔๕ : ๑๑๓) ได้ให้ความหมาย การมีส่วนร่วม หมายถึง การเข้าร่วมอย่างแข็งขันของกลุ่มบุคคลที่มีส่วนได้ส่วนเสียในทุกขั้นตอนของโครงการพัฒนาชนบท การมีส่วนร่วมต้องเป็นไปในรูปที่ผู้รับการพัฒนา เข้ามามีส่วนกระทำให้เกิดการพัฒนา มิใช่เป็นผู้รับการพัฒนาตลอดไป ทั้งนี้เป็นการเกื้อหนุนให้เกิดการพัฒนาที่แท้จริงและถาวร

ปาริชาติ วลัยเสถียร และคณะ (๒๕๔๘ : ๑๘๘-๑๘๙) ให้ความหมาย การมีส่วนร่วม ๒ ลักษณะ คือ

๑. การมีส่วนร่วมในลักษณะที่เป็นกระบวนการของการพัฒนา โดยให้ประชาชนมีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนาตั้งแต่เริ่มต้นจนถึงสิ้นสุดโครงการ ได้แก่ การร่วมกันค้นหาปัญหา การวางแผน การตัดสินใจ การระดมทรัพยากรและเทคโนโลยีท้องถิ่น การบริหารจัดการ การติดตามประเมินผล รวมทั้งการรับผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากโครงการ โดยโครงการพัฒนาดังกล่าวจะต้องมีความสอดคล้องกับวิถีชีวิตและวัฒนธรรมของชุมชน

๒. การมีส่วนร่วมทางการเมือง แบ่งออกเป็น ๒ ประเภท คือ

๒.๑ การส่งเสริมและพลังอำนาจของพลเมืองโดยประชาชน หรือชุมชนพัฒนาขีดความสามารถของตนในการจัดการเพื่อรักษาผลประโยชน์ของกลุ่ม ควบคุมการใช้และการกระจายทรัพยากรของชุมชนอันจะก่อให้เกิดกระบวนการ และโครงสร้างที่ประชาชนในชนบทสามารถแสดงออกซึ่งความสามารถของตน และได้รับผลประโยชน์จากการพัฒนา

๒.๒ การเปลี่ยนแปลงกลไกการพัฒนาโดยรัฐ มาเป็นการพัฒนาที่ประชาชนมีบทบาทหลักโดยการกระจายอำนาจในการวางแผนจากส่วนกลางมาเป็นส่วนภูมิภาค เพื่อให้ภูมิภาคมีลักษณะเป็นเอกเทศ ให้มีอำนาจทางการเมือง การบริหาร มีอำนาจต่อรองในการจัดสรรทรัพยากรอยู่ในมาตรฐานเดียวกันโดยประชาชนสามารถตรวจสอบได้ อาจกล่าวได้ว่าเป็นการคืนอำนาจในการพัฒนาให้แก่ประชาชนให้มีส่วนร่วมในการกำหนดอนาคตของตนเอง

นรินทร์ชัย พัฒนพงศา (๒๕๔๗ : ๓) ระบุว่า การมีส่วนร่วม หมายถึง การให้ประชาชนเข้ามาเกี่ยวข้องกับกระบวนการตัดสินใจ กระบวนการดำเนินโครงการ และร่วมรับผลประโยชน์จากโครงการพัฒนา นอกจากนี้ยังเกี่ยวข้องกับความพยายามที่จะประเมินผลการนั้นๆด้วย

นเรศ สงเคราะห์สุข (๒๕๔๑ : ๑๐) ให้ความหมาย การมีส่วนร่วมของประชาชนที่เป็นกระบวนการของการพัฒนา ตั้งแต่ต้นจนถึงสิ้นสุดกระบวนการ ได้แก่ การวิจัย (ศึกษาชุมชน) การวางแผน การตัดสินใจ การดำเนินงาน การบริหารจัดการ การติดตามและประเมินผล ตลอดจนการจัดสรรผลประโยชน์ที่เกิดขึ้น

นิรันดร์ จงวุฒิเวศย์ (๒๕๒๗ : ๑๘๓) กล่าวว่า การมีส่วนร่วม หมายถึง การเกี่ยวข้องทางด้านจิตใจและอารมณ์ ของบุคคลหนึ่งในสถานการณ์กลุ่ม ซึ่งผลของการเกี่ยวข้องเป็นเหตุเราให้กระทำการให้บรรลุจุดมุ่งหมายของกลุ่มนั้น กับทั้งทำให้เกิดความรู้สึกร่วมรับผิดชอบกับกลุ่มดังกล่าวด้วย

สรุปได้ว่า การมีส่วนร่วม หมายถึง การเกี่ยวข้องทางด้านจิตใจและอารมณ์ของบุคคลหนึ่งในสถานการณ์กลุ่ม โดยการเข้ามามีมือกันทุกขั้นตอน ตั้งแต่ต้นจนถึงสิ้นสุดกระบวนการ ให้บรรลุจุดมุ่งหมายของกลุ่ม และเกิดความรู้สึกร่วมรับผิดชอบกับกลุ่ม ต้องมีความสอดคล้องกับวิถีชีวิตและวัฒนธรรมของชุมชน

๒. ลักษณะของการมีส่วนร่วม

ลักษณะของการมีส่วนร่วม มีผู้กล่าวไว้ดังนี้

ปาริชาติ วลัยเสถียร และคณะ (๒๕๔๘ : ๒๐๘) สรุปลักษณะของการมีส่วนร่วม โดยแบ่งตามอำนาจหน้าที่ของผู้ร่วมงาน แบ่งเป็น

๑. การสนับสนุนทรัพยากร คือ การสนับสนุนเงิน วัสดุอุปกรณ์ แรงงาน หรือการช่วยทำกิจกรรม คือ เข้าร่วมในการวางแผน การประชุมแสดงความคิดเห็น การดำเนินการ และการติดตามประเมินผล

๒. อำนาจหน้าที่ของผู้เข้าร่วม คือ เป็นผู้ นำ เป็นกรรมการ เป็นสมาชิกซึ่ง ลักษณะการมีส่วนร่วมแสดงถึงระดับอำนาจของผู้เข้าร่วม มีส่วนร่วมโดยวิธีการพัฒนา ความสามารถของประชาชน เป็นเพียงการเปิดโอกาสให้มีส่วนร่วมเพียงบางส่วน

นรินทร์ จงวุฒิเวศย์ (๒๕๒๗ : ๑๘๘) ได้แบ่งลักษณะของการมีส่วนร่วมของ ประชาชนไว้ ๓ ประการ

๑. การมีส่วนร่วมโดยตรง โดยผ่านองค์กรผู้แทนของประชาชน เช่น การรวม กลุ่มเยาวชนต่าง ๆ

๒. การมีส่วนร่วมทางอ้อม โดยผ่านองค์กรผู้แทนของประชาชน เช่น กรรมการของกลุ่มหรือชุมชน กรรมการกลุ่มสตรี กรรมการหมู่บ้าน

๓. การมีส่วนร่วมโดยเปิดโอกาสให้ผ่านองค์กรที่ไม่ใช่ผู้แทนของประชาชน เช่น สถาบัน หน่วยงาน ที่เชิญชวนหรือเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้าไปมีส่วนร่วม

ทวีทอง หงษ์วิวัฒน์ (๒๕๒๗ : ๑๘๙) ลักษณะการมีส่วนร่วมมีตั้งแต่เป็น สมาชิก จนถึงผู้นำหรือประธานกรรมการ คือ

๑. เป็นสมาชิก
๒. เป็นสมาชิกที่เข้าร่วมประชุม
๓. เป็นสมาชิกที่บริจาคเงินช่วยเหลือ
๔. เป็นกรรมการ
๕. เป็นประธานกรรมการ

สรุปได้ว่า ลักษณะการมีส่วนร่วมมีทั้งการมีส่วนร่วมทางตรง ทางอ้อม และ เปิดโอกาสให้มีส่วนร่วม โดยการเป็นสมาชิก กรรมการ หรือประธานกรรมการ และมีการ สนับสนุนเงิน วัสดุอุปกรณ์ แรงงาน หรือการช่วยทำกิจกรรม

๓. ประโยชน์ของการมีส่วนร่วม

สำนักมาตรฐานการศึกษา สำนักงานสภาสถาบันราชภัฏ (๒๕๔๕ : ๑๑๕) ได้กล่าวถึงประโยชน์ของการมีส่วนร่วมในการพัฒนา ดังนี้

๑. ก่อให้เกิดการพึ่งตนเองในที่สุด เนื่องจากเกิดการเรียนรู้วิธีการแก้ปัญหาและสร้างความเจริญให้กับชุมชนหรือหมู่บ้านของตน ผ่านกิจกรรมกระบวนการทำงานตามโครงการ

๒. ส่งเสริมให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการพัฒนา เป็นการสะท้อนถึงความจริงใจของรัฐที่มีต่อการสนับสนุนให้ประชาชนมีเสรีภาพในการตัดสินใจ

๓. เป็นช่องทางสะท้อนปัญหาความต้องการที่แท้จริงของท้องถิ่น ได้ถูกต้องและตรงประเด็น

๔. เป็นการสร้างข้อตกลงที่เกิดจากการยอมรับร่วมกันภายในกลุ่ม

๕. เป็นการพัฒนาศักยภาพของบุคคล มีการแลกเปลี่ยนความรู้ และข้อคิดเห็นระหว่างกัน

๖. เป็นการสนับสนุนการพัฒนาความรักท้องถิ่นและความรับผิดชอบต่อสังคม

๗. เกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของผลงานที่จัดทำขึ้นในหมู่บ้าน

สรุปได้ว่า การมีส่วนร่วมในการพัฒนาท้องถิ่น มีประโยชน์ต่อประชาชนในชุมชน เป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนในท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในการตัดสินใจ แลกเปลี่ยนเรียนรู้ และพึ่งตนเองได้ มีความรักท้องถิ่นและความรับผิดชอบต่อสังคมและเป็นเจ้าของผลงาน

๔. ขั้นตอนการมีส่วนร่วม

กระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนานั้นจะต้องมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนของการปฏิบัติ มีผู้อธิบายขั้นตอนการมีส่วนร่วม ไว้ดังนี้

อคิน รพีพัฒน์ (๒๕๒๗ : ๑๐๐-๑๐๑) ได้กล่าวถึงขั้นตอนการพัฒนาไว้ ๕ ระดับ ดังนี้

๑. ชาวบ้านมีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหา การพิจารณาปัญหาและจัดลำดับความสำคัญของปัญหา

๒. ชาวบ้านมีส่วนร่วมในการค้นหาสาเหตุแห่งปัญหา

๓. ชาวบ้านมีส่วนร่วมในการค้นหาและพิจารณาแนวทางวิธีการในการแก้ปัญหา

๔. ชาวบ้านมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมเพื่อแก้ปัญหา

๕. ชาวบ้านมีส่วนร่วมในการประเมินผลกิจกรรมการพัฒนา

เจิมศักดิ์ ปิ่นทอง (๒๕๒๖ : ๑๐) ได้อธิบายขั้นตอนที่ประชาชนควรมีส่วนร่วมไว้ ๔ ขั้นตอน คือ

๑. การมีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหา

๒. การมีส่วนร่วมในการวางแผนดำเนินกิจกรรม

๓. การมีส่วนร่วมในการลงทุนและปฏิบัติงาน

๔. การมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผล

อนุภรณ์ สุวรรณสทิศกร (๒๕๒๙ : ๒๕) ได้กล่าวถึงแนวทางการมีส่วนร่วมไว้ ๔ ประการ คือ

๑. ร่วมคิด คือ ร่วมในการประชุมปรึกษา หรือในการวางโครงการวิธีการดำเนินงานการติดตาม ตรวจสอบและการดูแลรักษา เพื่อให้กิจกรรมโครงการได้ผลตามวัตถุประสงค์

๒. ร่วมการวางแผน คือ ร่วมในการวางนโยบายหรือแผนงาน หรือโครงการหรือกิจกรรม เพื่อขจัดและแก้ไขปัญหา และต้องการของประชาชน

๓. ร่วมปฏิบัติตามโครงการ คือ เข้าร่วมในการดำเนินงานตามโครงการ

๔. ร่วมติดตามประเมินผลโครงการ คือ เมื่อโครงการเสร็จสิ้นแล้ว ได้มีส่วนร่วมในการตรวจตราดูแลรักษาและประเมินผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากโครงการ

บัณฑุร อ่อนคำ (๒๕๓๓ : ๑๑๖) กล่าวถึงการมีส่วนร่วมตามขั้นตอนของการพัฒนา ๕ ขั้น ดังนี้

ขั้นที่ ๑ ขั้นมีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหาในชุมชน ตลอดจนกำหนดความต้องการของชุมชน และมีส่วนร่วมในการจัดลำดับความสำคัญของความต้องการ

ขั้นที่ ๒ ขั้นมีส่วนร่วมในการวางแผนพัฒนา โดยประชาชนมีส่วนร่วมกำหนดนโยบายและวัตถุประสงค์ของโครงการ กำหนดวิธีการและแนวทางการดำเนินงาน ตลอดจนกำหนดทรัพยากรและแหล่งทรัพยากรที่ใช้

ขั้นที่ ๓ ขั้นมีส่วนร่วมในการดำเนินงานพัฒนา เป็นขั้นตอนที่ประชาชนมีส่วนร่วมในการสร้างประโยชน์โดยการสนับสนุนทรัพยากร วัสดุอุปกรณ์และแรงงาน หรือเข้าร่วมบริหารงาน ประสานงานและดำเนินการขอความช่วยเหลือจากภายนอก

ขั้นที่ ๔ ขั้นการมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์จากการพัฒนา เป็นขั้นตอนที่ประชาชนมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ที่พึงได้รับจากการพัฒนาหรือยอมรับผลประโยชน์อันเกิดจากการพัฒนาทั้งด้านวัตถุและจิตใจ

ขั้นที่ ๕ ขั้นการมีส่วนร่วมในการประเมินผลการพัฒนา เป็นขั้นที่ประชาชนเข้าร่วมประเมินว่าการพัฒนาที่ได้กระทำไปนั้นสำเร็จตามวัตถุประสงค์เพียงใด

Cohen และ Uphoff (๑๙๘๐ : ๒๐๐) ได้แบ่งการมีส่วนร่วมเป็น ๔ แบบ คือ

๑. การมีส่วนร่วมตัดสินใจ ประกอบด้วยการริเริ่มตัดสินใจ ดำเนินการตัดสินใจ และตัดสินใจปฏิบัติการ

๒. การมีส่วนร่วมปฏิบัติการ ประกอบด้วยการสนับสนุนทรัพยากร การบริหาร การประสานความร่วมมือ

๓. การมีส่วนร่วมในผลประโยชน์ ประกอบด้วยผลประโยชน์ด้านวัสดุ
ด้านสังคม และส่วนบุคคล

๔. การมีส่วนร่วมในการประเมินผล

สรุปได้ว่า ขั้นตอนของการมีส่วนร่วมของประชาชน คือ การที่ประชาชนหรือ
ชุมชนให้ความร่วมมือในการพัฒนาทุกขั้นตอนโดยความสมัครใจ ดังนี้

๑. การมีส่วนร่วมตัดสินใจ
๒. การมีส่วนร่วมปฏิบัติการ
๓. การมีส่วนร่วมในผลประโยชน์
๔. การมีส่วนร่วมในการประเมินผล

๕. การมีส่วนร่วมในการดำเนินงานวัฒนธรรม

การมีส่วนร่วมในการดำเนินงานวัฒนธรรมของกระทรวงวัฒนธรรม (สำนักงาน
คณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ. ๒๕๔๖ : ๑๗-๒๕) คือ เป็นเวทีกลางในการส่งเสริม
วัฒนธรรมประชาธิปไตย โดยการเปิดโอกาสให้ประชาชนในท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในการ
ตัดสินใจ และการรับผิดชอบต่อวิถีชีวิตของชุมชนท้องถิ่นของตนเอง และเพื่อเป็นการเสริม
ศักยภาพการดำเนินงานวัฒนธรรมในภาพรวมของชาติให้ประชาชนสามารถตั้งรับและปรับตัว
ให้สอดคล้องเหมาะสมกับสภาวะการณ์ของสังคมโลกที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว และคาดหวังว่า
การจัดตั้งสภาวัฒนธรรมจะเป็นเวทีในการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ความรู้ และประสบการณ์
ในการดำเนินงานวัฒนธรรมท้องถิ่น ในลักษณะเปิดโอกาสให้ประชาชนและท้องถิ่น ซึ่งเป็น
เจ้าของวัฒนธรรมได้เข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงานวัฒนธรรมในท้องถิ่นของตนเอง ซึ่ง
สอดคล้องกับบทบัญญัติในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. ๒๕๕๐ ที่ส่งเสริมให้
ประชาชน และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีสิทธิและหน้าที่ด้านวัฒนธรรม โดยภาครัฐเป็นผู้
ให้การสนับสนุน และเน้นการศึกษาและพัฒนาอาชีพท้องถิ่นที่วัฒนธรรมเป็นพื้นฐานทั้ง
ด้านเกษตร อุตสาหกรรม และหัตถกรรม การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมที่ก่อให้เกิดรายได้
เพื่อแก้ปัญหาเศรษฐกิจ โดยคำนึงถึงการผลิตสินค้าพื้นบ้านที่เป็นประโยชน์ นำมาจำหน่าย
สร้างรายได้ และยังเน้นวัตถุประสงค์ที่เป็นสัญลักษณ์ทางวัฒนธรรมของท้องถิ่น

แนวคิดเกี่ยวกับองค์กรเครือข่ายวัฒนธรรม

๑. ความหมายขององค์กรเครือข่าย

องค์กรเครือข่าย ได้มีนักวิชาการ ให้ความหมาย ดังนี้

ปาริชาติ วลัยเสถียร และคณะ (๒๕๔๘ : ๑๙๕) กล่าวว่า องค์กรเครือข่าย
หมายถึง การรวมพลังกันขององค์กร เพื่อร่วมกันแก้ไขปัญหาและพัฒนาท้องถิ่น ในลักษณะ
เบญจภาคี ได้แก่ ภาครัฐ ภาคเอกชน องค์กรพัฒนาเอกชน นักวิชาการ และประชาชน

บัณฑิต อ่อนคำ (๒๕๓๓ : ๒๕๓๙) กล่าวว่า องค์กรเครือข่าย หมายถึง ความร่วมมือในกระบวนการพัฒนาของทุกฝ่าย โดยแต่ละฝ่ายมีบทบาทที่แตกต่างกันไปตามหน้าที่ของตน ในลักษณะของพหุภาคี คือ ชาวบ้าน นักพัฒนา นักวิชาการ

กาญจนา แก้วเทพ (๒๕๓๐ : ๔๔๘) ให้ความหมายของเครือข่าย หมายถึง รูปแบบหนึ่งของการประสานงานของบุคคล กลุ่ม หรือองค์กรหลายองค์กรที่ต่างก็มีทรัพยากรของตนเอง มีเป้าหมาย มีวิธีการทำงาน และมีกลุ่มเป้าหมายของตนเอง บุคคล ของกลุ่ม หรือองค์กร

สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ (๒๕๔๖ : ๒๒-๒๓) ได้ให้ความหมาย องค์กรเครือข่ายวัฒนธรรม เป็นองค์กรที่มาจากหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชน ที่มีการทำงานเป็นเครือข่ายและเชื่อมโยงกันในงานด้านวัฒนธรรมทั้งในระดับแนวราบและระดับแนวตั้ง โดยมีวัตถุประสงค์ในการดำเนินกิจกรรมร่วมกันในการส่งเสริมและสนับสนุนงานด้านศิลปะและวัฒนธรรมในระดับท้องถิ่น

สรุปได้ว่า องค์กรเครือข่าย หมายถึง รูปแบบหนึ่งของการประสานงานของบุคคล กลุ่ม หรือองค์กร มีบทบาทหน้าที่ที่แตกต่างกันไป มีการรวมพลังกันในลักษณะเบญจภาคี และพหุภาคี มีการทำงานเป็นเครือข่ายและเชื่อมโยงกัน มีกลุ่มเป้าหมาย มีเป้าหมาย มีวิธีการทำงาน เพื่อร่วมกันแก้ไขปัญหาและพัฒนาท้องถิ่น เป็นองค์กรที่มาจากหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชน

๒. องค์ประกอบขององค์กรเครือข่าย

องค์กรเครือข่าย เป็นองค์กรที่มีการทำงานเป็นทีม ประสานเชื่อมโยงกัน มีเป้าหมาย มีวิธีการทำงานร่วมกัน ประกอบด้วยองค์ประกอบต่าง ๆ ดังนี้

๒.๑ องค์ประกอบขององค์กรเครือข่ายในรูปของไตรภาคี (อเนก นาคะบุตร. ๒๕๒๖ : ๒๓๐-๒๓๑) ดังนี้

๒.๑.๑ ภาคีที่ ๑ องค์กรชาวบ้าน หรือฝ่ายชาวบ้านจะใช้ความเชื่อ จารีต ประเพณี และภูมิปัญญาท้องถิ่นมาแก้ไขปัญหาในชุมชน

๒.๑.๒ ภาคีที่ ๒ ภาครัฐ เป็นฝ่ายกำหนดกฎหมายและระเบียบต่าง ๆ

๒.๑.๓ ภาคีที่ ๓ องค์กรพัฒนาเอกชน (NGO) มีหน้าที่เป็นตัวกลางที่ทำให้เกิดการพบกันครั้งทางระหว่างนโยบายของรัฐกับความต้องการของชาวบ้าน และให้ชาวบ้านเป็นศูนย์กลาง

๒.๒ องค์ประกอบขององค์กรเครือข่าย ในการพัฒนาชุมชนที่มีการทำงานประสานกันเป็นทีม แบ่งได้ ๔ ฝ่าย (ปารีชาติ วลัยเสถียร และคณะ. ๒๕๔๘ : ๒๓๓-๒๓๔) ดังนี้

๒.๒.๑ องค์กรประชาชน หรือประชาชนมีบทบาท ตัดสินใจหาทางแก้ไข ปัญหา โดยการระดมความคิด ทรัพยากรและภูมิปัญญาที่มีอยู่ในท้องถิ่น แก้ไขปัญหาและ ประเมินผลร่วมกัน

๒.๒.๒ องค์กรพัฒนาของรัฐและเอกชน มีบทบาทในการศึกษาชุมชน การจัดการกระบวนการเรียนรู้ด้วยวิธีการต่าง ๆ ประสานการติดต่อกับผู้นำของหมู่บ้าน สนับสนุน ทรัพยากร งบประมาณ และข้อมูลข่าวสารด้านวิชาการ

๒.๒.๓ นักวิชาการ มีบทบาทเป็นนักวิจัย ผู้เชื่อมประสาน และให้ข้อมูล ความรู้ใหม่ ๆ แก่ชาวบ้านและนักพัฒนา

๒.๒.๔ องค์กรพัฒนาระหว่างประเทศ ให้ทุนสนับสนุนโครงการพัฒนา ทั้งภาครัฐ เอกชน และประชาชน วิทยาการสมัยใหม่

สรุปได้ว่า องค์ประกอบขององค์กรเครือข่าย จะต้องมียุทธศาสตร์ที่สำคัญ ประกอบด้วย องค์กรประชาชนหรือชาวบ้าน องค์กรเอกชนหรือองค์กรพัฒนาเอกชน องค์กร วิชาการ องค์กรภาครัฐ และองค์กรพัฒนาระหว่างประเทศ ที่มีการทำงานเป็นทีม ประสาน เชื่อมโยงกัน มีเป้าหมาย มีวิธีการทำงานร่วมกัน ตัดสินใจหาทางแก้ไขปัญหา โดยการระดม ความคิด ทรัพยากร งบประมาณ ข้อมูลข่าวสารด้านวิชาการ และภูมิปัญญาท้องถิ่น

๓. องค์กรเครือข่ายวัฒนธรรม

องค์กรเครือข่ายวัฒนธรรม เป็นองค์กรที่ดำเนินงานวัฒนธรรมในท้องถิ่น โดยมี สภาวัฒนธรรม ซึ่งประกอบด้วยสมาชิกที่มาจากผู้แทนองค์กรที่ดำเนินงานวัฒนธรรม หรือ องค์กรที่เกี่ยวข้องที่ดำเนินงานอยู่ในท้องถิ่นนั้น ๆ ซึ่งเป็นองค์กรเครือข่ายวัฒนธรรม เป็น องค์กรภาคี ๕ กลุ่ม (สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ. ๒๕๔๖ : ๔๓) ดังนี้

๒.๑ องค์กรภาครัฐ ได้แก่ หน่วยงานราชการ รัฐวิสาหกิจ องค์กรปกครอง ส่วนท้องถิ่น และองค์กรรัฐที่เป็นอิสระ หรือองค์กรภาครัฐในลักษณะอื่น ๆ ที่ดำเนินงานอยู่ใน ท้องถิ่น

๓.๒ องค์กรเอกชน ได้แก่ องค์กรที่เกิดจากการรวมตัวกันจัดตั้งและ ดำเนินการตามกฎหมายและระเบียบของทางราชการ เช่น สมาคม มูลนิธิ องค์กรสาธารณะ ประโยชน์ องค์กรพัฒนาเอกชน องค์กรการกุศล หรือองค์กรภาคเอกชนอื่น ๆ ที่ดำเนินงานอยู่ ในท้องถิ่นนั้น ๆ

๓.๓ องค์กรชุมชน ได้แก่ องค์กรที่เกิดจากการรวมตัวด้วยความสมัครใจตาม ความถนัดของประชาชน และดำเนินงานอยู่ในท้องถิ่นนั้น ๆ เช่น กลุ่มเกษตรกร กลุ่ม แม่บ้าน กลุ่มเยาวชน กลุ่มประชาสังคม และกลุ่มออมทรัพย์ เป็นต้น

๓.๔ องค์กรธุรกิจ ได้แก่ องค์กรที่เกิดจากการรวมตัวของผู้ประกอบการทางธุรกิจต่าง ๆ เช่น บริษัท ห้างร้าน ร้านค้า สถานบริการ สถาบันการเงิน สหกรณ์ สหกรณ์ และองค์กรธุรกิจอื่น ๆ ที่มีอยู่ในท้องถิ่นนั้น ๆ

๓.๕ องค์กรวิชาการ ได้แก่ สถาบันการศึกษา หน่วยงานด้านศาสนา ศิลปะ และวัฒนธรรม ศูนย์วัฒนธรรม แหล่งเรียนรู้ กลุ่มภูมิปัญญาท้องถิ่น กลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิและผู้เชี่ยวชาญหรือชำนาญการด้านต่าง ๆ ที่มีอยู่ในท้องถิ่นนั้น ๆ

สรุปได้ว่า องค์กรเครือข่ายวัฒนธรรม เป็นเครือข่ายทางด้านวัฒนธรรม ซึ่งมีบุคคลที่มาจากองค์กรภาครัฐ องค์กรวิชาการ องค์กรชุมชน องค์กรเอกชน และองค์กรธุรกิจ ที่มีส่วนร่วมในการดำเนินงานวัฒนธรรมในท้องถิ่นและพัฒนาท้องถิ่น

ข้าวและพิธีกรรมเกี่ยวกับข้าว

๑. ความสำคัญของข้าว

ข้าวเป็นผลผลิตด้านเกษตรกรรมที่มีความสำคัญต่อประชากรโลกอย่างมาก เพราะประชากรโลกมากกว่าครึ่งหนึ่ง (หรือมากกว่า ๓,๐๐๐ ล้านคน) ได้รับประทานข้าวเป็นอาหารหลักของการดำรงชีวิตมีประเทศต่าง ๆ จำนวนมากได้ผลิตข้าวเพื่อเป็นอาหารสำหรับการบริโภคภายในประเทศและส่งออกเพื่อให้อาหารประชากรโลกได้มีอาหารรับประทานเช่นเดียวกัน ทำให้ประชากรโลกมีความผูกพันกับข้าวเป็นอย่างมาก ข้าวจึงเป็นปัจจัยเพื่อการดำรงชีวิต รวมทั้งเกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตและวัฒนธรรมของสังคม ดังนั้นการเพาะปลูกข้าวจึงถือได้ว่าเป็นมรดกด้านวัฒนธรรมที่สำคัญอย่างหนึ่งของโลกมนุษยชาติ

เนื่องจากข้าวได้หล่อเลี้ยงชีวิตของประชากรโลกมาอย่างยาวนาน ข้าวจึงมีความสำคัญต่อประชากรโลกอย่างมาก สหประชาชาติได้นำเรื่องของข้าวเข้าสู่วาระการประชุมสมัชชาทั่วไป ครั้งที่ ๕๗ เมื่อเดือนธันวาคม ๒๕๔๕ ที่ประชุมจึงได้มีมติให้ปี พ.ศ. ๒๕๔๗ เป็นปีข้าวสากลและมีคำขวัญสำหรับปีข้าวสากลว่า “ข้าวคือชีวิต (Rice is Life)” เพื่อให้ประชากรโลกตระหนักถึงคุณค่าและความสำคัญของข้าว

ข้าวคือชีวิต เป็นคำขวัญที่มีความสำคัญต่อประเทศยากจนหรือประเทศกำลังพัฒนาอย่างมาก เพราะประเทศเหล่านี้ส่วนมากเป็นประเทศที่เพาะปลูกไว้บริโภคและถ้ามีมากพอก็เป็นสินค้าที่ส่งออกไปจำหน่ายในต่างประเทศ ผู้ที่มีความสำคัญในการเพาะปลูกข้าวก็คือชาวนา ภารกิจของชาวนาจึงยิ่งใหญ่และสำคัญต่อประชากรโลก แต่ชีวิตของชาวนาก็มิได้ยิ่งใหญ่หรือสุขสบายเลย ชาวนาในทุกประเทศก็ยังคงยากจนตลอดมา อาชีพชาวนาจึงค่อนข้างตกต่ำในความรู้สึกของคนทั่วไป

การที่ข้าวเป็นพืชเศรษฐกิจสำคัญของโลก ทำให้มีหลายประเทศพยายามที่จะจารกรรมพันธุ์ข้าวของไทย ดังเช่นกรณีการจารกรรมพันธุ์ข้าวหอมมะลิเมื่อไม่นานมานี้ อย่างไรก็ตาม

ก็ตามได้เคยมีการจารกรรมพันธุ์ข้าวของไทยมานานแล้ว กล่าวคือ ในสมัยก่อนที่จะมีการเปลี่ยนแปลงการปกครองประเทศ (ในปี พ.ศ.๒๔๗๕ นั้น ทางราชการได้มอบหมายให้ พระยาโกษากร (ตรี มิลินทสูตร) เป็นหัวหน้าสถานีทดลองข้าวรังสิตและขุนวิเศษกลกิจ เป็นผู้ช่วยหัวหน้าสถานีข้าวรังสิต และได้มีการทดลองปลูกข้าวพันธุ์ปิ่นแก้วที่ได้เมล็ดพันธุ์มาจาก เกษตรกรในจังหวัดชลบุรี จากนั้นพระยาโกษากรได้ใช้เวลานาน ๑๒ ปี ในการพัฒนาพันธุ์ข้าวต่าง ๆ ให้เหมาะสมกับสภาพการเพาะปลูกในประเทศไทย

ปัจจุบันการปลูกข้าวในประเทศไทย ภาคกลาง (รวมทั้งภาคตะวันตกและภาคตะวันออก) ปลูกข้าวได้มากที่สุด ภาคอีสาน ภาคเหนือ และภาคใต้ รองลงมาตามลำดับ พื้นที่ภาคกลางเหมาะสมกับการปลูกข้าวมากที่สุด ภาคเหนือ ภาคใต้ และภาคอีสาน รองลงมาตามลำดับ ส่วนการบริโภคข้าวก็จะเปลี่ยนแปลงสอดคล้องกับการเพาะปลูก และจากการที่คนไทยบริโภคข้าวเป็นอาหารหลัก และมีชีวิตผูกพันกับข้าวอย่างใกล้ชิด ทั้งการเพาะปลูก การดูแลรักษา การเก็บเกี่ยว การบริโภค ทำให้ข้าวเป็นบ่อเกิดพฤติกรรมและผลงานต่างๆ ทั้งที่เป็นรูปธรรมและนามธรรม ทั้งทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม (เอี่ยม ทองดี. ๒๕๓๘ : ๑๐-๑๑)

๒. พิธีกรรมเกี่ยวกับข้าว

เอี่ยม ทองดี (๒๕๓๗ : ๒๓-๒๔) ได้กล่าวว่า พิธีกรรมเกี่ยวกับข้าวและการทำนาเป็นพฤติกรรมที่เกิดขึ้น ปัจจุบันน่าจะหมายถึง ประเพณีการปฏิบัติบูชาอันเนื่องมาจากหรือเกี่ยวกับข้าวหรือการทำนา หากกล่าวโดยอาศัยพื้นฐานความเป็นมาดั้งเดิมก็น่าจะหมายถึง วิธีปฏิบัติหรือขั้นตอนการปฏิบัติ หรือแบบอย่างการกระทำ ประการหนึ่งในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับข้าวและการทำนา ซึ่งแต่ละพิธีกรรมจะมีเป้าหมาย วัตถุประสงค์ รายละเอียดขององค์ประกอบอย่างชัดเจน พฤติกรรมอันเนื่องด้วยพิธีกรรมเกี่ยวกับข้าวและการทำนา ที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน รูปแบบ เนื้อหา และเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ได้เปลี่ยนแปลงไปมากแล้ว กล่าวคือ ความเชื่อ ค่านิยม บุคลิกภาพ ทัศนคติ อันเป็นที่มาเบื้องต้นของพฤติกรรม และแรงกระตุ้นที่ผลักดันให้แสดงพฤติกรรมของสังคม

๒.๑ ประเภทพิธีกรรมเกี่ยวกับข้าว

เมื่อพิจารณาตามเป้าหมายและวัตถุประสงค์ของพิธีกรรมต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับข้าวและการทำนา สามารถแบ่งเป็นประเภท (เอี่ยม ทองดี. ๒๕๓๗ : ๔๕-๕๕) ดังนี้

๒.๑.๑ พิธีกรรมเพื่อบวงสรวง อ้อนวอน เสี่ยงทาย หมายถึงพิธีกรรมที่จัดขึ้นเพื่อเป้าหมายและวัตถุประสงค์ในการอ้อนวอนบูชา บวงสรวงเจ้าต่างๆ หรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ต่างๆ หรือบรรพบุรุษให้คุ้มครองป้องกันภัยอันตรายแก่ชีวิตและทรัพย์สินให้มีความสวัสดิมงคล ให้มีความอุดมสมบูรณ์ในทุกๆด้าน พิธีกรรมประเภทนี้ส่วนใหญ่จัดขึ้นก่อนการเพาะปลูก หรือ

ช่วงการเพาะปลูก มีพิธีกรรมชนิดต่างๆ เช่น พิธีสืบชะตาเมือง พิธีขึ้นทำทังสี่ พิธีเลี้ยงผีขุนน้ำ พิธีพ้อนผีมดผีเม็ง พิธีขอฝน พิธีแห่นางแมว พิธีบุญบังไฟ เป็นต้น

๒.๑.๒ พิธีกรรมเพื่อการเพาะปลูก หมายถึงพิธีกรรมที่มีเป้าหมายและวัตถุประสงค์เพื่อการเพาะปลูกข้าวโดยเฉพาะ ซึ่งกระทำกันในช่วงการเพาะปลูก เป็นการขอโอกาส ขออนุญาต ขอบวงสรวง บนบาน บอกกล่าว สิ่งที่เกี่ยวข้องกับข้าวและการเพาะปลูก แก่เทพเจ้าหรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ขอให้การเพาะปลูกในปีนั้นๆ ดำเนินไปด้วยดี มีพิธีกรรมชนิดต่างๆ เช่น พิธีแรกนา พิธีเลี้ยงตาแขก พิธีบูชาภูมินา พิธีแรกดำนา พิธีแรกหว่านข้าว พิธีเชิญพระแม่โพสพลงนา เป็นต้น

๒.๑.๓ พิธีกรรมเพื่อการบำรุงรักษา หมายถึง พิธีกรรมที่มีเป้าหมายและวัตถุประสงค์เพื่อบำรุงรักษาข้าวกล้าให้เจริญงอกงามปลอดภัยจากสัตว์ต่างๆ หนอนต่างๆ เพี้ยต่างๆ และเพื่อแสดงความอ่อนน้อมต่อข้าวและสิ่งที่เกี่ยวข้อง พิธีกรรมประเภทนี้จัดขึ้นช่วงระหว่างการเพาะปลูกจนกระทั่งเก็บเกี่ยว มีพิธีกรรมชนิดต่างๆ เช่น พิธีไหว้เจ้าที่ พิธีรับขวัญแม่โพสพ พิธีส่งข้าวบิณฑุ์ พิธีคดข้าว พิธีไล่หนู ไล่นก ไล่เพี้ย โดยนำมนต์โดยผ้ายันต์ โดยภาวนา โดยหว่านทราย โดยเครื่องราง เป็นต้น

๒.๑.๔ พิธีกรรมเพื่อการเก็บเกี่ยว หมายถึง พิธีกรรมที่มีเป้าหมายและวัตถุประสงค์ เพื่อการเก็บเกี่ยวและนวดข้าว ทั้งนี้เพื่อให้ได้ผลผลิตมาก เพื่อให้คนและสัตว์ปลอดภัยในการเก็บเกี่ยวและเพื่อแสดงความอ่อนน้อมต่อข้าว พิธีกรรมประเภทนี้จัดขึ้นในช่วงฤดูการเก็บเกี่ยว มีพิธีกรรมชนิดต่างๆ เช่น พิธีรวบข้าว พิธีแรกเก็บเกี่ยว พิธีเชิญข้าวขวัญ พิธีทำลาน พิธีปลงข้าว พิธีขนข้าวขึ้นยุ้ง เป็นต้น

๒.๑.๕ พิธีกรรมเพื่อการเฉลิมฉลอง หมายถึง พิธีกรรมที่มีเป้าหมายและวัตถุประสงค์เพื่อเป็นการเฉลิมฉลองผลผลิตที่ได้ ถือเป็นโอกาสเลี้ยงอาหารเพื่อนบ้าน และแก่บนหรือเช่นสังเวทพอรักษ์สิ่งศักดิ์สิทธิ์ต่างๆ ที่ได้ให้ความคุ้มครองปกป้องรักษาคน สัตว์ พืช พรรณธัญญาหารให้ได้ผลดี อยู่เย็นเป็นสุขตลอดฤดูกาลที่ผ่านมา เมื่อได้เก็บเกี่ยวแล้วจึงตอบแทนความเมตตากรุณาเหล่านั้น และในโอกาสเดียวกันนี้ชาวบ้านยังได้นิมนต์พระสงฆ์มาบำเพ็ญบุญหรือไปร่วมทำบุญที่วัด พิธีกรรมประเภทนี้จัดขึ้นหลังการเก็บเกี่ยว มีพิธีกรรมชนิดต่างๆ เช่น พิธีทำบุญคุณลาน พิธีสู่ขวัญข้าว พิธีเผาข้าว พิธีบุญกุ่มข้าวใหญ่ พิธีบุญข้าวจี พิธีสู่ขวัญข้าวขึ้นเล่า พิธีบุญพระเวส เป็นต้น

๒.๒ รูปแบบพิธีกรรมเกี่ยวกับข้าว

รูปแบบขอพิธีกรรมเกี่ยวกับข้าวและการทำนา เมื่อพิจารณาลักษณะการประกอบพิธี หรือการเกี่ยวข้องกับครอบครัวและชุมชน แล้วสามารถแบ่งรูปแบบพิธีกรรมออกเป็น ดังนี้ (เอี่ยม ทองดี. ๒๕๓๗ : ๕๕-๕๙)

๒.๒.๑ พิธีกรรมส่วนบุคคล หมายถึง พิธีกรรมที่จัดขึ้นในครอบครัว โดยบุคคลในครอบครัวเป็นผู้ประกอบพิธี หรืออาจจะเชิญหมอหรือบุคคลภายนอกมาประกอบพิธีให้ก็ได้ บางพิธีเชิญเพื่อนบ้านมาร่วมงาน ร่วมทำบุญ เช่น พิธีทำบุญคุณหลาน พิธีสูขวัญข้าว บางพิธีจัดขึ้นเจี๊ยบๆ เช่น พิธีแรกไถนา พิธีปลุกข้าวตาแขก เหล่านี้ถือเป็นพิธีกรรมส่วนครอบครัว ที่จัดขึ้นเพื่อความอุดมสมบูรณ์ เพื่อความเป็นสวัสดิมงคล และความมั่นคงด้านต่างๆ ของครอบครัว

๒.๒.๒ พิธีกรรมส่วนชุมชนหรือสังคม หมายถึง พิธีกรรมที่ชุมชนหรือสังคมร่วมกันจัดขึ้น หรือจัดขึ้นเพื่อชุมชนหรือส่วนรวมระดับต่างๆ ถ้าเป็นระดับหมู่บ้านหรือระดับท้องถิ่น หรือภายในชุมชน หรือในวัดก็มักเป็นพิธีกรรมที่ชาวบ้านร่วมกันจัดขึ้น หรือเรียกว่า พิธีราษฎร์ มีอยู่ทั่วไป เช่น พิธีขอฝน พิธีเลี้ยงผีตาบู่ พิธีชิงบ้องไฟ พิธีกองข้าว เป็นต้น

๒.๓ เนื้อหาพิธีกรรมเกี่ยวกับข้าว

เนื้อหาของพิธีกรรมต่างๆ ที่เกี่ยวกับนาและการทำนา เมื่อพิจารณาจากปฏิบัติการต่างๆ สามารถแบ่งเนื้อหาออกเป็นเรื่องต่างๆ ดังนี้ (เอี่ยม ทองดี. ๒๕๓๗ : ๕๙-๑๐๖)

๒.๓.๑ เนื้อหาเกี่ยวกับเป้าหมาย โดยทั่วไปเป้าหมายของพิธีกรรมเกี่ยวกับข้าวและการทำนา มุ่งความอุดมสมบูรณ์ของพืชพรรณธัญญาหาร ความสงบสุข ปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน ความอยู่ดีกินดีปราศจากโรคภัยไข้เจ็บ หากพิจารณาเป้าหมายของพิธีกรรมแล้ว สามารถแบ่งเป้าหมายเป็น ๕ กลุ่ม คือ

๑. กลุ่มพิธีกรรมที่มีเป้าหมายเพื่อบวงสรวง อ้อนวอน เสี่ยงทาย
๒. กลุ่มพิธีกรรมที่มีเป้าหมายเพื่อการเพาะปลูก
๓. กลุ่มพิธีกรรมที่มีเป้าหมายเพื่อการบำรุงรักษา
๔. กลุ่มพิธีกรรมที่มีเป้าหมายเพื่อการเก็บเกี่ยว
๕. กลุ่มพิธีกรรมที่มีเป้าหมายเพื่อการเฉลิมฉลอง

๒.๓.๒ เนื้อหาเกี่ยวกับวันเวลา หมายถึง วันเวลาในการประกอบพิธีกรรมต่างๆ ได้แก่ เรื่องฤกษ์ยาม วัน ขึ้น-แรม เดือน ฤดู ปี รวมถึงเรื่องทิศด้วย ซึ่งการประกอบพิธีกรรมเกี่ยวกับข้าวและการทำนา จะต้องตรวจดูเรื่องต่างๆ เหล่านี้ ให้ตรงกับที่เป็นสวัสดิมงคลมากที่สุด หรือให้ตรงกับส่วนที่เชื่อว่า ไม่ดีน้อยที่สุด

๒.๓.๓ เนื้อหาเกี่ยวกับสถานที่ หมายถึง สถานที่ประกอบพิธีกรรม ซึ่งหากแยกตามรูปแบบของพิธีกรรม พิธีกรรมเกี่ยวกับข้าวและการทำนา จัดขึ้นได้ทั่วไป เช่น ในนา ในป่า ในหมู่บ้าน ในครอบครัว ในวัด เป็นต้น

๒.๓.๔ เนื้อหาเกี่ยวกับเทพเจ้า พิธีกรรมเกี่ยวกับข้าวและการทำนาทั้งห้าประเภท มีเทพเจ้าเข้ามาเกี่ยวข้องกับหลายองค์ กล่าวรวมๆแล้ว มีพระพุทธรูป พระธรรม พระสงฆ์ เทพเจ้าต่างๆในศาสนาพราหมณ์ เช่น พระแม่โพสพ เป็นเทพเจ้าประจำข้าว แต่ละถิ่นมีคติที่มาของพระแม่โพสพแตกต่างกัน บ้างเชื่อว่าเป็นนางเทพธิดาในสวรรค์ ภรรยาพระอินทร์ เมื่อหมดบุญในสวรรค์จึงลงมาเกิดเป็นข้าว บางคติถือว่าแม่โพสพ เป็นเทพเจ้าแห่งข้าวที่ถูกสร้างขึ้นมาร่วมกับโลก อย่างไรก็ตาม ชาวนาเชื่อว่า ทุกถิ่นเชื่อเหมือนกันว่าแม่โพสพเป็นเทพเจ้าแห่งข้าว เป็นเทพผู้หญิง ยกเว้นภาคใต้ เชื่อว่าเป็นเทพผู้ชาย

๒.๓.๕ เนื้อหาเกี่ยวกับสัญลักษณ์ เทพเจ้าและผีต่างๆ มีสัญลักษณ์เป็นภาพบ้าง หุ่นบ้าง รูปปั้นบ้าง เช่น แม่โพสพ เป็นภาพผู้หญิงนั่งบ้าง ยืนบ้าง

๒.๓.๖ เนื้อหาเกี่ยวกับผู้ประกอบการพิธี ส่วนมากผู้ประกอบการพิธีเป็นผู้ชาย ยกเว้นพิธีเกี่ยวกับแม่โพสพในลักษณะการเซิม การตัดดวงเปิดปิดยุ้งข้าว ต้องเป็นผู้หญิง เพราะเชื่อว่า แม่โพสพเป็นผู้หญิง ผู้ประกอบการพิธีส่วนครอบครัวมักจะเป็นผู้นำครอบครัว ส่วนผู้ประกอบการพิธีส่วนรวม มักจะเป็นหมอพราหมณ์ หมอพื้นบ้าน ซึ่งต้องมีบุคลิกภาพน่าเชื่อถือ เป็นผู้เคร่งครัดในระเบียบพิธี เป็นผู้มีความรอบรู้

๒.๓.๗ เนื้อหาเกี่ยวกับเครื่องบูชา เครื่องบูชาในพิธีกรรม โดยทั่วไป ได้แก่ ดอกไม้ ธูปเทียน บายศรี ข้าวตอก ธงเทียว น้ำสัปปาย และธัญญาแม่โพสพ มักมีเครื่องหอม แป้งหวี กระเจก เครื่องนุ่งห่ม บายศรีสู่ขวัญแม่โพสพจัด ๕ ชั้น

๒.๓.๘ เนื้อหาเกี่ยวกับเครื่องสังเวย เครื่องสังเวยโดยทั่วไป มีข้าวสวย ข้าวเหนียว ข้าวต้ม กับข้าว ได้แก่ ปลาหมี่ห้วมีหาง แกง ไก่ต้ม ไข่ต้ม หัวหมู เครื่องดื่ม ได้แก่ เหล้า สาโท ของหวาน เช่น ขนมต้มแดง ขนมต้มขาว น้ำตาล น้ำผึ้ง ผลไม้ เช่นกล้วย อ้อย ถั่ว งา ส้ม มะพร้าว เครื่องสังเวยหลังอาหาร เช่น หมากพลู บุหรี่ เมี่ยง เป็นต้น

๒.๓.๙ เนื้อหาเกี่ยวกับผู้คนมาร่วมพิธี พิธีที่จัดขึ้นในครอบครัวส่วนใหญ่ ไม่มีคนมาร่วม มีเฉพาะคนในครอบครัว ส่วนพิธีกรรมเพื่อส่วนรวม จะมีคนมาร่วมงานมาก

๒.๓.๑๐ ดนตรี พิธีกรรมเกี่ยวกับข้าวและการทำนา ประเภทเพื่ออ้อนวอน บูชา บวงสรวง และเพื่อการเฉลิมฉลองจะมีดนตรีประกอบ จัดขึ้นเพื่อเป็นองค์ประกอบให้ผู้มาร่วมพิธีได้สนุกสนานครื้นเครง ได้แก่ ดนตรีไทย

๒.๓.๑๑ เนื้อหาเกี่ยวกับบรรยากาศของพิธี บรรยากาศในพิธีเกี่ยวกับข้าวและการทำนา ประเภทเพื่อการเพาะปลูก เพื่อการบำรุงรักษา เพื่อการเก็บเกี่ยว มักสร้างบรรยากาศให้ขลัง ให้ศักดิ์สิทธิ์ ส่วนพิธีกรรมเพื่ออ้อนวอน บูชา บวงสรวง และเพื่อการเฉลิมฉลอง มักมีบรรยากาศที่ขลังศักดิ์สิทธิ์ และสนุกสนานควบคู่กันไป

๒.๓.๑๒ เนื้อหาเกี่ยวกับโองการ โดยทั่วไปแบ่งเป็นสองลักษณะคือ โองการที่เป็นสมมุติโวหาร ได้แก่ การกล่าวถ้อยคำร้อยแก้วที่ไพเราะขึ้นให้มีความหมายและใจความสำคัญครบถ้วนตามที่ต้องการ อีกประเภทหนึ่งเป็นบัญญัติโวหาร ได้แก่ การกล่าวถ้อยคำเป็นร้อยกรองตามแบบแผนและฉันทลักษณ์ที่กำหนดไว้แน่นอน แต่ละพิธีกรรมมักจะมีโองการเฉพาะซึ่งสืบทอดเป็นมุขปาฐะมาแต่ในอดีต เช่น โองการสูชวัญข้าว โองการสูชวัญควาย เป็นต้น

๓. ประเพณีการสูชวัญ

พิธีสูชวัญ หรือที่เรียกว่าการบายศรีสูชวัญ เป็นประเพณีดั้งเดิมเก่าแก่ที่นิยมกระทำสืบเนื่องติดต่อกันมาเป็นเวลาช้านาน ถือว่าเมื่อจัดพิธีนี้แล้วจะเป็นสิริมงคลแก่ชีวิต เป็นกำลังใจในการที่ประกอบคุณงามความดีต่อไปและจะทำให้มีความสุขความเจริญในชีวิตต่อไป

สูตร เป็นคำเก่าแก่ของคนอีสาน ที่นิยมเรียกการสวดว่า "สูตร" เช่น สวดมนต์ คนอีสานเรียกว่า "สูตรมนต์" พิธีสวดเหมือนกับการสวดมนต์ ดังนั้นการสวดขวัญคนอีสานจึงเรียก "สูตรขวัญ" ซึ่งการสูตรขวัญเป็นพิธีกรรมดั้งเดิมของศาสนาพราหมณ์

ขวัญ ชาวอีสานถือว่าเป็นสิ่งที่ไม่มีตัวตน ไม่สามารถเห็นหรือจับต้องได้ เชื่อว่าขวัญมีลักษณะคล้ายกับจิตหรือวิญญาณ ซึ่งแฝงอยู่ในตัวตนของคนและสัตว์ตั้งแต่เกิดและจะต้องอยู่ประจำตนตลอดเวลา ถ้าตกใจ เสียใจ ป่วยไข้ ขวัญจะหนี อาจจะทำให้เจ้าของร่างถึงแก่ความตายได้ ฉะนั้นจึงต้องทำการเรียกขวัญ เพื่อให้ขวัญกลับมาอยู่กับตัวจะได้มีความสุขสบาย

การสูชวัญ เกิดจากความเชื่อว่า ถ้าขวัญออกจากร่างผู้เป็นเจ้าของขวัญผู้นั้นจะประสบกับผลร้ายต่าง ๆ ดังที่สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาตาดำรงราชานุภาพทรงกล่าวไว้ว่า ประเพณีการสูชวัญ จากความเชื่อที่มีมาแต่ดึกดำบรรพ์ ที่ว่าคนเราเกิดมาย่อมมีธรรมชาติอันหนึ่งที่ เรียกว่า "ขวัญ" ประจำปกป้องรักษาตัวผู้เป็นเจ้าของขวัญเพื่อให้มีความสุข ไม่เจ็บป่วย แต่ถ้าขวัญ ของคนใดคนหนึ่งหายไปจากตัวจะทำให้คนนั้นเกิดความเจ็บป่วย มีความทุกข์ จนอาจสิ้นชีวิตได้ เพื่อให้ขวัญได้อยู่กับเนื้อกับตัวตามเดิมจึงได้มี "พิธีสูชวัญ" หรือเรียกว่า "พิธีเรียกขวัญ" ขึ้น

การสูชวัญเป็นประเพณีที่สำคัญอย่างหนึ่ง ที่กระทำสืบต่อกันมา ช้านานตั้งแต่บรรพบุรุษ เป็นประเพณีที่มีความเกี่ยวพันอย่างแน่นแฟ้นกับวิถีการดำรงชีวิต ของประชาชนทุกเพศทุกวัยตั้งแต่เกิดจนกระทั่งตาย

การจัดพิธีสูชวัญมีสาเหตุมาจากความดี คือ ทำขึ้นเพื่อให้เกิดสิริมงคลแก่ชีวิต ให้ความร่มเย็นเป็นสุข เป็นต้นว่า สูชวัญแต่งงาน สูชวัญบวชนาค สูชวัญขึ้นบ้านใหม่ สูชวัญคนป่วย แม้ในเรื่องการประกอบอาชีพหรือการทำมาหากินจะมีพิธีกรรมนี้แทรกอยู่ เช่น การ

สู่ขวัญข้าว สู่ขวัญลาน สู่ขวัญควายและวัว หรือในบางครั้งในโอกาสพิเศษ เช่น ได้ลูกใหม่ ไปค้าขายได้เงินมามาก ได้เลื่อนขั้นเลื่อนยศ นอกจากนี้การจัดพิธีสู่ขวัญในบางครั้งก็มีสาเหตุมาจากสิ่งไม่ดี กล่าวคือเป็นการจัดให้มีขึ้นโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อขับไล่สิ่งที่ไม่ดี หรือสิ่งที่เป็นอัปมงคลให้หนีหายไป เช่น เมื่อหายจากเจ็บป่วย ลูกเสีย เมียตาย ก็จะทำการสู่ขวัญ การกระทำในนี้ก็เพื่อทะนุถนอมหัวใจ ปลูกปลอบส่งเสริมจิตใจให้ดี มีกำลังใจในการต่อสู้ชีวิต ในโอกาสต่อไป การจัดพิธีบาศรีสู่ขวัญมีมูลเหตุสำคัญอยู่ ๒ ประการ ดังนี้

๑. เนื่องในโอกาสอันเป็นมงคล จัดขึ้นเพื่อแสดงความยินดีที่ได้ประสบผลสำเร็จ หรือได้รับชัยชนะ โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อเป็นการรับขวัญ บำรุงขวัญให้กำลังใจและถือเป็นการอวยพรให้ประสบความสำเร็จความเจริญยิ่ง ๆ ขึ้นไป โอกาสดังกล่าว ได้แก่ การแต่งงาน การขึ้นบ้านใหม่ การต้อนรับแขกคนสำคัญ การบวชนาคร เป็นต้น

๒. นิยมจัดขึ้นเนื่องในโอกาสที่รอดพ้นจากอันตรายต่าง ๆ เป็นการทำพิธีโดยมีวัตถุประสงค์ เพื่อขับไล่ความอัปมงคลต่าง ๆ ให้ออกไป เมื่อสิ่งที่ไม่ดีทั้งหลายออกไปแล้วก็จะเกิดความเป็นสิริมงคลเข้ามาแทนที่ เช่น การสู่ขวัญเนื่องในโอกาสที่หายจากการเจ็บป่วย หรือหลังจากประสบอุบัติเหตุ เป็นต้น

๔. ประเภทของการสู่ขวัญ

การสู่ขวัญเป็นพิธีกรรมที่กระทำสืบต่อกันมานาน แบ่งเป็น ๓ ประเภท ตามลักษณะและโอกาสที่ใช้ ดังนี้คือ การสู่ขวัญคน การสู่ขวัญสัตว์ และการสู่ขวัญสิ่งของ

๔.๑ การสู่ขวัญคน เป็นเรื่องเกี่ยวกับขวัญหรือจิตใจ อันจะก่อให้เกิดขวัญหรือกำลังใจที่ดีขึ้น วิธีการดำเนินชีวิตของคน มักจะมีการสู่ขวัญควบคู่กันเสมอ เพื่อเรียกร้องหรือระดมพลังทางจิตใจ นอกจากนี้เนื้อหาในบทสูตรขวัญบางบทได้มีการสอดแทรกคติธรรมและแนวทางในการดำเนินชีวิตของคนกลุ่มต่าง ๆ ของสังคม การสู่ขวัญมีหลายประเภท เช่น การสู่ขวัญพระสงฆ์ การสู่ขวัญออกกรรม การสู่ขวัญเด็กน้อย การสู่ขวัญคนธรรมดา การสู่ขวัญหลวง การสู่ขวัญนาคร การสู่ขวัญคนป่วย เป็นต้น

๔.๒ การสู่ขวัญสัตว์ เป็นการระลึกถึงบุญคุณของสัตว์ ที่ช่วยมนุษย์ในการทำมาหากินรวมถึงการขอขมาที่ได้ด่าว่า เหยียดตี ในระหว่างการทำงาน ที่สำคัญ ได้แก่ การสู่ขวัญควายและวัว (วัว) ควายและวัวเป็นสัตว์ที่มีคุณแก่คนมาก การสู่ขวัญม้อน (ตัวหมอน) ม้อนเป็นสัตว์ตัวอ่อนที่ชกโยออกจากรังไหม ชาวบ้านสามารถนำมาทำเป็นเครื่องนุ่งห่ม

๔.๓ การสู่ขวัญสิ่งของ เป็นเรื่องเกี่ยวกับความเชื่อถือว่า สิ่งของเครื่องใช้ต่าง ๆ เป็นสิ่งที่มีประโยชน์ต่อชีวิตของมนุษย์ จึงจำเป็นต้องจัดให้มีการสู่ขวัญให้กับสิ่งของเหล่านี้ เพื่อเป็นการสำนึกในบุญคุณ ชาวบ้านเชื่อว่าการสู่ขวัญสิ่งของจะทำให้ผู้เป็นเจ้าของมีความสุข มีลาภ เป็นสิริมงคลแก่เจ้าของต่อไป ซึ่งการสู่ขวัญสิ่งของแยกได้ ดังนี้ การสู่ขวัญเชี่ยน การสู่ขวัญเกวียน การสู่ขวัญข้าว

การสู่วัวข้าว มักทำกันในเดือน ๓ ขึ้น ๓ ค่ำ ชาวบ้านเชื่อว่า "กินบ่บก จกบ่ลง" (กินเท่าไรก็ไม่รู้จักหมด) ชาวบ้านจะสู่วัวข้าวก่อนทำพิธีเปิดเล่า (ยุ่ง) ข้าวนำมากิน จะทำการสู่วัวข้าวก่อน เพื่อเป็นสิริมงคล จะทำให้สามารถผลิตข้าวในปีต่อไปได้อย่างสมบูรณ์ ไม่เกิดภาวะอดอยาก ประเพณีการสู่วัวข้าว เพื่อบูชาแม่โพสพ หรือว่าเมื่อเสร็จแล้วจะหนด จะเอาข้าวเข้ายุ้งทุกอย่างนี้จะต้องมีพิธีกรรมเข้าไปประกอบเพื่อก่อให้เกิดความอุดมสมบูรณ์ หรือ ความมั่นใจว่าปีนี้มีข้าวและปีหน้าต้องมีนา หรือว่าพันธุ์ข้าวที่มีต้องเก็บไว้และทำอย่างไร ให้เก็บได้ดี ไม่เสียไม่หาย เพื่อที่จะใช้เป็นพันธุ์ในปีต่อไป เป็นลักษณะของพิธีกรรมเรื่องข้าว

จากการทบทวนเอกสาร ตำราที่เกี่ยวข้องกับการทำงานของเครือข่ายวัฒนธรรม และประเพณีสู่วัวข้าว ได้กรอบแนวคิดในการศึกษาดังนี้ โดยใช้กระบวนการทำงานของ เครือข่ายวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วม คือ การมีส่วนร่วมตัดสินใจ การมีส่วนร่วมปฏิบัติการ การมีส่วนร่วมในผลประโยชน์ และการมีส่วนร่วมในการประเมินผล และการศึกษาประเพณีสู่วัวข้าว กำหนดวัตถุประสงค์ในการศึกษา และกรอบแนวคิดเพื่อศึกษาในประเด็นเนื้อหา สือประเพณีสู่วัวข้าว ดังนี้ บริบทชุมชน ความเป็นมาของประเพณีสู่วัวข้าว คุณค่าและความสำคัญของประเพณีสู่วัวข้าว สถานภาพของประเพณีสู่วัวข้าว รูปแบบของประเพณีสู่วัวข้าว ขั้นตอน / พิธีกรรมการสู่วัวข้าว แนวทางการสืบทอดประเพณีสู่วัวข้าว บทบาทหน้าที่ของประเพณีสู่วัวข้าว และประโยชน์ในการนำมาใช้ในการพัฒนาคุณภาพชีวิต

บทที่ ๓

ระเบียบวิธีการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ กรณีศึกษา (Case study) เพื่อส่งเสริมกระบวนการมีส่วนร่วมของวัฒนธรรมจังหวัดนครราชสีมา สภาวัฒนธรรมจังหวัดนครราชสีมา และชุมชนในการบริหารจัดการวัฒนธรรมท้องถิ่น เพื่อศึกษาประเพณีสู่ขวัญข้าว บ้านพรหมราช ตำบลตูม อำเภอปักธงชัย จังหวัดนครราชสีมา ตั้งแต่อดีต ปัจจุบัน และการสืบทอดในอนาคต และศึกษาบทบาทหน้าที่ของประเพณีสู่ขวัญข้าวต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของเยาวชนและประชาชนในท้องถิ่นด้านเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม โดยมีลำดับขั้นตอนในการดำเนินการวิจัย ดังนี้

1. รูปแบบการวิจัย
2. ประชากรที่ศึกษาและกลุ่มตัวอย่าง
3. เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา
4. วิธีการวิเคราะห์ข้อมูล

รูปแบบการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ข้อมูลที่ได้จะมีลักษณะในเชิงบรรยาย เป็นการเล่าเรื่องราวต่างๆ ที่เกิดขึ้นของผู้ให้ข้อมูล หรือบันทึกจากเอกสารต่างๆ ทั้งในอดีตและปัจจุบัน เป็นการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงลักษณะ สำหรับการวิจัยในครั้งนี้ ใช้การวิเคราะห์เนื้อหาของข้อมูลที่รวบรวมมาได้ทั้งหมด และใช้การสังเกตกระบวนการทำงานของเครือข่ายวัฒนธรรม

การวิจัยเชิงคุณภาพนี้ เป็นประเภทกรณีศึกษา (Case study) เป็นการศึกษาเฉพาะเรื่อง ในกลุ่มตัวอย่างขนาดเล็ก ซึ่งเป็นประชาชนในหมู่บ้านพรหมราช ตำบลตูม อำเภอปักธงชัย จังหวัดนครราชสีมา จำนวน ๓๐ คน เป็นการศึกษาแบบเจาะลึก เพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงลึก และมีรายละเอียดครอบคลุมประเด็นเนื้อหาที่ต้องการศึกษา

ประชากรที่ศึกษาและกลุ่มตัวอย่าง

๑. ประชากรที่ศึกษา

ประชากรที่ศึกษา คือ ผู้นำชุมชน หมอสู่ขวัญข้าว ผู้รู้/ปราชญ์ชาวบ้าน / ผู้อาวุโสในหมู่บ้านพรหมราช และหมู่บ้านใกล้เคียง เด็กและเยาวชน ตำบลตูม อำเภอปักธงชัย จังหวัดนครราชสีมา

๒. กลุ่มตัวอย่างที่ศึกษา

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษา ได้แก่ ผู้นำชุมชน หมอสู่วิญชาว ผู้รู้/ปราชญ์ชาวบ้าน / ผู้อาวุโสในหมู่บ้านพรหมราช และหมู่บ้านใกล้เคียง เด็กและเยาวชน ตำบลตุม อำเภอบักรังชัย จังหวัดนครราชสีมา โดยใช้การสุ่มแบบเจาะจง กำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่าง จำนวน ๓๐ คน ได้แก่

๒.๑ ผู้นำชุมชน คือ พระธรรมวรนายก (เจ้าคณะจังหวัดนครราชสีมา) พระครูโกศลธรรมวิบูล เจ้าอาวาสวัดพรหมราช / นายกองกิจการบริหารส่วนตำบลตุม สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลตุม / กำนันตำบลตุม(ผู้ใหญ่บ้านพรหมราช) / ครู รวมทั้งสิ้นจำนวน ๗ คน

๒.๒ หมอสู่วิญชาว จำนวน ๓ คน

๒.๓ ผู้รู้/ปราชญ์ชาวบ้าน / ผู้อาวุโสในหมู่บ้านและหมู่บ้านใกล้เคียง จำนวน ๑๓ คน

๒.๔ เด็กและเยาวชนในบ้านพรหมราช หมู่ ๘ จำนวน ๗ คน

๓. พื้นที่ที่ใช้ในการศึกษา

พื้นที่ที่ใช้ในการศึกษา คือ บ้านพรหมราช ตำบลตุม อำเภอบักรังชัย จังหวัดนครราชสีมา ระยะเวลาที่ใช้ในการวิจัย คือ ๑๕ กุมภาพันธ์ - ๓๐ กันยายน ๒๕๕๑

เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา

๑. ลักษณะของเครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา

๑.๑ แบบสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้าง

ลักษณะของเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อการศึกษาครั้งนี้ เป็นแบบสัมภาษณ์ แบ่งเป็น ๒ ชุด คือ ชุดที่ ๑ สำหรับผู้นำชุมชน หมอสู่วิญชาว และผู้รู้/ปราชญ์ชาวบ้าน / ผู้อาวุโส และ ชุดที่ ๒ สำหรับเด็กและเยาวชน ลักษณะของเครื่องมือ ดังนี้

ตอนที่ ๑ สถานภาพของผู้ตอบแบบสัมภาษณ์

ตอนที่ ๒ เนื้อหาที่ใช้ในการศึกษาสื่อประเพณีสู่วิญชาว เป็นแบบสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้าง ซึ่งมีลักษณะเป็นคำถามปลายเปิด ดังนี้

๑. บริบทชุมชน
๒. ความเป็นมาของประเพณีสู่วิญชาว
๓. คุณค่าและความสำคัญของประเพณีสู่วิญชาว
๔. สถานภาพของประเพณีสู่วิญชาว
๕. รูปแบบของประเพณีสู่วิญชาว

๖. ขั้นตอน / พิธีกรรมการสู่ขวัญข้าว
๗. แนวทางการสืบทอดประเพณีสู่ขวัญข้าว
๘. บทบาทหน้าที่ของประเพณีสู่ขวัญข้าว
๙. ประโยชน์ในการนำมาใช้ในการพัฒนาคุณภาพชีวิต

๑.๒ แบบสังเกตแบบมีส่วนร่วม

ลักษณะของเครื่องมือที่ใช้ในการสังเกตเป็นแบบสังเกตอย่างไม่มีการสร้าง การสังเกตเกี่ยวกับสภาพทั่วไปด้านต่างๆของหมู่บ้าน ตลอดจนการสังเกต กระบวนการทำงานแบบมีส่วนร่วมของเครือข่ายวัฒนธรรม ซึ่งได้แก่ สำนักงานวัฒนธรรม จังหวัดนครราชสีมา สภาวัฒนธรรมจังหวัด / อำเภอ องค์การบริหารส่วนตำบล และ ชุมชน คือ การมีส่วนร่วมตัดสินใจ การมีส่วนร่วมปฏิบัติการ การมีส่วนร่วมในการ ประเมินผล การมีส่วนร่วมในผลประโยชน์

๑.๓ อุปกรณ์ที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ กล้องดิจิทัล สำหรับ บันทึกภาพนิ่งและภาพเคลื่อนไหว และเครื่องบันทึกเสียง

๒. การสร้างเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อการวิจัยครั้งนี้ เป็นแบบสัมภาษณ์ แบบไม่มีโครงสร้าง ผู้วิจัยดำเนินการสร้างเครื่องมือ โดยดำเนินการตามลำดับขั้นตอน ดังนี้

๒.๑ ศึกษาเอกสาร ตำราและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม ข้าวและประเพณีสู่ขวัญข้าว

๒.๒ ศึกษาการสร้างแบบสัมภาษณ์ แบบสังเกต จากหนังสือระเบียบวิธีวิจัย ทางสังคมศาสตร์แนวทางสู่การปฏิบัติของ สุวิมล ติรกันันท์ (๒๕๔๘ : ๑๓๑-๑๓๕) ประมวลข้อมูล ความรู้ กรอบแนวคิดที่ได้จากเอกสาร ตำราและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง มา สร้างแบบสัมภาษณ์และแบบสังเกตฉบับร่าง

๒.๓ นำแบบสัมภาษณ์ฉบับร่าง เสนอต่ออาจารย์ที่ปรึกษางานวิจัยจาก มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาราช แล้วนำไปทดลองใช้ (Try out)

๒.๔ นำแบบสัมภาษณ์มาปรับปรุงให้มีความสมบูรณ์ แล้วนำไปเก็บรวบรวม ข้อมูลต่อไป

วิธีการวิเคราะห์ข้อมูล

๑. การเตรียมการ

๑.๑ ตั้งคณะทำงาน แสวงหาโจทย์การวิจัย ร่วมกันตั้งข้อสงสัยเกี่ยวกับเรื่องที่ต้องการศึกษา เลือกพื้นที่ในการทำการศึกษาวิจัย ตั้งวัตถุประสงค์การวิจัย ศึกษาเอกสาร และเขียนโครงร่างการวิจัย

- ๑.๒ คณะทำงานเชิญตัวแทนของกลุ่มที่เกี่ยวข้องมารับรู้เรื่องการวิจัย
- ๑.๓ การสร้างเครื่องมือการเก็บข้อมูล ได้แก่ แบบสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้าง แบบสังเกตแบบมีส่วนร่วม และจัดเวทีชาวบ้าน
- ๑.๔ เลือกกลุ่มตัวอย่าง
- ๑.๕ หนังสือแจ้งนายอำเภอปกครองชัย ขออนุญาตเข้าไปเก็บรวบรวมข้อมูลงานวิจัยประเพณีสู้ขวัญข้าว บ้านพรหมราช ตำบลตุม อำเภอปกครองชัย
- ๑.๖ ประชุมคณะทำงานวิจัย เตรียมการก่อนลงเก็บรวบรวมข้อมูล

๒. การเก็บรวบรวมข้อมูล

- ๒.๑ การประสานงานกับองค์การบริหารส่วนตำบลตุม วัดพรหมราช โรงเรียนวัดพรหมราช และชุมชน เพื่อไปเก็บรวบรวมข้อมูล
- ๒.๒ จัดประชุมชี้แจง แล้วแบ่งกลุ่มผู้ให้สัมภาษณ์เป็น ๔ กลุ่ม คือ กลุ่มผู้นำชุมชน กลุ่มปราชญ์ชาวบ้านและผู้อาวุโส กลุ่มหมอสู้ขวัญข้าว และกลุ่มเยาวชน
- ๒.๓ คณะทำงานวิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลตามแผนที่วางไว้
- ๒.๔ เก็บรวบรวมข้อมูลเสร็จเรียบร้อย ก็กล่าวขอบคุณผู้ให้สัมภาษณ์

๓. วิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยทำการวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสัมภาษณ์ที่เก็บรวบรวมข้อมูล และการสังเกต โดยการวิเคราะห์ข้อมูล และสังเคราะห์ข้อมูลเนื้อหาจากการสัมภาษณ์ที่รวบรวมมาได้ทั้งหมด การสังเกต เวทีชาวบ้าน และการศึกษาค้นคว้าเอกสาร ประมวลผล แล้วนำเสนอรายงานการวิจัยเชิงบรรยาย

๔. การคืนข้อมูลให้ชุมชน

การจัดเวทีชุมชน เพื่อคืนข้อมูลที่เก็บรวบรวมมาได้ให้ชุมชนตรวจสอบ / ร่วมวิเคราะห์ สังเคราะห์ แล้วนำการเรียงเรียงเขียนรายงานการวิจัยฉบับสมบูรณ์

บทที่ ๔

ผลการศึกษาและข้อเสนอแนะ

การวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษามีส่วนร่วมของเครือข่ายวัฒนธรรมและชุมชนในการบริหารจัดการวัฒนธรรม : กรณีศึกษาประเพณีสู่ขวัญข้าว บ้านพรหมราช ตำบลตุม อำเภอปักธงชัย จังหวัดนครราชสีมา

ผลการศึกษาที่ได้

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ใช้การวิเคราะห์เนื้อหาของข้อมูลที่รวบรวมมาได้ทั้งหมด และใช้การสังเกตกระบวนการทำงานของเครือข่ายวัฒนธรรม ข้อมูลที่ได้จะมีลักษณะในเชิงบรรยาย เป็นการเล่าเรื่องราวต่างๆ ที่เกิดขึ้นของผู้ให้ข้อมูล บันทึกจากเอกสารต่างๆ ทั้งในอดีต และปัจจุบัน นำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล แบ่งออกเป็น ๔ ตอน คือ

ตอนที่ ๑ บริบทชุมชนบ้านพรหมราช ตำบลตุม อำเภอปักธงชัย จังหวัดนครราชสีมา

ตอนที่ ๒ การส่งเสริมกระบวนการมีส่วนร่วมของวัฒนธรรมจังหวัดนครราชสีมา

สภาวัฒนธรรมจังหวัดนครราชสีมาและชุมชนในการบริหารจัดการวัฒนธรรมท้องถิ่น

ตอนที่ ๓ ศึกษาประเพณีสู่ขวัญข้าว บ้านพรหมราช ตำบลตุม อำเภอปักธงชัย จังหวัดนครราชสีมา ตั้งแต่อดีต ปัจจุบัน และการสืบทอดในอนาคต

ตอนที่ ๔ ศึกษาบทบาทหน้าที่ของประเพณีสู่ขวัญข้าวต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของเยาวชนและประชาชนในท้องถิ่นด้านเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม

ตอนที่ ๑ บริบทชุมชนบ้านพรหมราช ตำบลตุม อำเภอปักธงชัย จังหวัดนครราชสีมา

๑. อายุ/ การก่อรูปของชุมชน

บ้านพรหมราช ตำบลตุม อำเภอปักธงชัย จังหวัดนครราชสีมา จากคำบอกเล่าของนายน้อย ร้อยพรหมราช ซึ่งต่อมามีผู้นำมาจัดเก็บในรูปแบบหนังสือ ประวัติความเป็นมาเมื่อประมาณ ๑๐๐ ปีมาแล้ว มีชายคนหนึ่งชื่อ พระพรม เป็นผู้มีความสามารถ ได้ชักชวนผู้คนมาอาศัยอยู่ที่นี้ และสามารถตั้งเป็นหมู่บ้านได้ พระพรมมีความสามารถในเรื่องเทศน์มหาชาติกัณฑ์มหาธาตจนเป็นที่เลื่องลือ ชาวบ้านจึงได้นำชื่อของท่านตั้งเป็นชื่อหมู่บ้านว่า “บ้านพรหมหาราช” เวลาผ่านไปคงเห็นว่าชื่อนั้นยาวเกินไปจึงเรียกให้สั้นลงเป็น “บ้านพรมราช” ดังเช่นปัจจุบันนี้ ส่วนการเขียนชื่อก็แตกต่างกันไปตามความนิยม การเขียนชื่อนามสกุล มักจะเขียนว่า พรมราช แต่ชื่อหมู่บ้านจะเขียนว่า พรหมราช ทั้งนี้ด้วยเหตุผลที่ว่าสมัยนั้นมีคนมาบวชเป็นสามเณรชื่อแก้ว ได้ศึกษาพระธรรมวินัยที่กรุงเทพฯจนจบเปรียญธรรม

๓ ประโยค ครั้นกลับมาบ้านพรหมราช ตำแหน่งเจ้าอาวาสว่างลง จึงได้รับแต่งตั้งเป็นเจ้าอาวาส ต่อมาขณะที่เป็นเจ้าอาวาสอยู่นั้นเกิดความคิดว่า “พรหม” ความหมายน่าจะเป็นพรหมปูพื้น หรือ พรหมเช็ดเท้า จึงได้เปลี่ยนจาก พรหม เป็น พรหม และเรียกว่า บ้านพรหมราช ตั้งแต่นั้น เป็นต้นมา

๒. สภาพทางภูมิศาสตร์

ในสมัยอดีตนั้น พื้นที่ในบริเวณนี้โดยส่วนใหญ่เป็นป่าดงดิบที่มีความอุดมสมบูรณ์มาก มีคลองน้ำธรรมชาติที่เพียงพอต่อการใช้อุปโภคบริโภคและใช้ในการทำการเกษตร ชาวบ้านจึงได้เข้ามาจับจองพื้นที่ในการเพาะปลูกและทำมาหากินเลี้ยงชีพ ไม่ว่าจะเป็นการทำนา การทำสวนมะพร้าว และสวนมะม่วง ในปัจจุบันอาชีพเหล่านี้ยังคง ทำกันอยู่ และได้มีอาชีพใหม่เพิ่มขึ้น คือ การทำไร่มันสำปะหลัง อาชีพรับจ้างทั่วไป อาชีพเลี้ยงสัตว์ เช่น การเลี้ยงไก่พื้นบ้าน เลี้ยงสุกร เลี้ยงโคเนื้อ เลี้ยงโคนม อาชีพรับจ้างทอผ้าไหม เป็นต้น

ในครั้งอดีตขณะเริ่มการก่อตั้งหมู่บ้านมีถนนเป็นทางเกวียน ดินสีแดง เป็นหลุมเป็นบ่อ และได้มีการเปลี่ยนแปลงสาธารณูปโภคในหมู่บ้านตั้งแต่ ปี ๒๕๒๕ ได้มีการสร้างถนนลูกรัง เป็นระยะทาง ๒.๒ กิโลเมตร และในปี ๒๕๔๐ ได้มีการปรับปรุงถนนลูกรังเส้นเดิมเป็นระยะทาง ๑,๐๐๐ เมตร และมีไฟฟ้าใช้ตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๒๕ ส่วนระบบประปาหมู่บ้านพรหมราชสร้างเมื่อ พ.ศ. ๒๕๓๙

ลักษณะที่ตั้งของบ้านพรหมราช ในอดีตนั้นพื้นที่ในบริเวณนี้โดยส่วนใหญ่เป็นป่าดงดิบมาก่อน ปราศจากคนอาศัยอยู่ แต่มีความอุดมสมบูรณ์มาก และคลองน้ำธรรมชาติที่เพียงพอต่อการใช้อุปโภคบริโภคและใช้ในทางการเกษตร แต่ในปัจจุบันพื้นที่ป่าได้ถูกทำลายลงไปเพื่อการขยายขยายพื้นที่ในการทำการเกษตรของหมู่บ้าน ทำให้ลักษณะของภูมิศาสตร์ของหมู่บ้านเปลี่ยนไปจากเดิม ลักษณะของที่ตั้งหมู่บ้านในปัจจุบันเป็นพื้นที่ราบลุ่มน้ำขัง ชาวบ้านหรือเกษตรกรได้ใช้พื้นที่โดยส่วนใหญ่เป็นพื้นที่ในการทำนา เพราะมีเหมืองบุงา ซึ่งเป็นคลองน้ำธรรมชาติ และน้ำคลองชลประทาน น้ำฝน ซึ่งมีความเหมาะสมเป็นอย่างมาก ในการทำการเกษตรและมีเพียงพอต่อการอุปโภคบริโภค โดยมีอาณาเขตติดต่อกับหมู่บ้านต่าง ๆ ดังนี้

ทิศเหนือ	มีอาณาเขตติดต่อกับบ้านตูม และบ้านกุดวิวาท ตำบลตูม
ทิศใต้	มีอาณาเขตติดต่อกับบ้านดอนจันทร์ ตำบลตูม
ทิศตะวันออก	มีอาณาเขตติดต่อกับบ้านโนนวังหิน ตำบลตูม
ทิศตะวันตก	มีอาณาเขตติดต่อกับบ้านโนนตากแดด ตำบลตูม

๓. สภาพทางเศรษฐกิจและสังคม

หมู่บ้านพรหมราช มีชาวบ้านอาศัยอยู่ทั้งสิ้น ๕๙๖ คน เป็นชาย ๒๙๗ คน และเป็นหญิง ๒๙๙ คน จากจำนวนครัวเรือนทั้งหมด ๑๒๖ ครัวเรือน โดยส่วนใหญ่มีอาชีพหลัก คือ อาชีพเกษตรกรรม ได้แก่ การทำนาข้าว การเลี้ยงสัตว์ และรับจ้างทั่วไป โดยมีพื้นที่ในการทำการเกษตร ทั้งหมด ๖๓๗ ไร่ ซึ่งใช้เป็นพื้นที่ ทำนา จำนวน ๔๔๘ ไร่ พื้นที่อยู่อาศัยและพื้นที่เลี้ยงสัตว์ จำนวน ๖๘ ไร่ พื้นที่ทำไร่และพื้นที่ว่างเปล่า จำนวน ๑๒๑ ไร่ มีการจ้างงานตามฤดูกาล ชาวบ้านส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทางการเกษตรในที่ดินของตนเอง และมีบางส่วนไปขายแรงงานในต่างจังหวัดและต่างประเทศ ในหมู่บ้านมีการทำอุตสาหกรรมในครัวเรือน คือ การทอผ้าไหม และในหมู่บ้านมีโรงสีขนาดกลาง จำนวน ๒ โรง มีโรงเรียนจำนวน ๑ โรง คือ โรงเรียนวัดพรหมราช ซึ่งเปิดสอนระดับอนุบาล ประถม ศึกษา และมัธยมศึกษาตอนต้น ติดกับป่าช้าวัดพรหมราช ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กวัดพรหมราช จำนวน ๑ แห่ง และสถานพยาบาลที่ตั้งใกล้ที่สุด คือ สถานีอนามัยประจำตำบลตุม ซึ่งตั้งอยู่ในบ้านหนองปลิง ระยะทางห่างจากหมู่บ้านพรหมราช ๓ กิโลเมตร (ข้อมูล ณ วันที่ ๑๒ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๑ จากองค์การบริหารส่วนตำบลตุม)

หมู่บ้านพรหมราช กลุ่มผู้นำหมู่บ้านจะเป็นแกนนำสำคัญหรือผู้ผลักดันให้มีการพัฒนาในลักษณะต่างๆ รวมทั้งงานประเพณีของหมู่บ้าน จะเป็นผู้ที่ชาวบ้านให้ความเคารพนับถือ ยกย่อง หมู่บ้านพรหมราชเป็นหมู่บ้านเปิด มีการติดต่อสื่อสารกับหมู่บ้าน ตำบล และอำเภออื่นๆ มีการพัฒนาโครงสร้างหลายๆ ด้าน เช่น ด้านสาธารณูปโภค สภาพแวดล้อมทางภูมิศาสตร์ สภาพการศึกษา เป็นต้น ซึ่งเปลี่ยนแปลงไปจากอดีตเป็นอย่างมาก เช่น ถนนสายหลักในหมู่บ้านที่มีการปรับปรุงให้เป็นลาดยาง และถนนสายเล็กๆด้วยคอนกรีตเพื่อความสะดวกในการสัญจรภายในหมู่บ้าน ทำให้เดินทางได้สะดวก มีไฟฟ้าเพื่ออำนวยความสะดวก การสื่อสารมีการติดตั้งโทรศัพท์สาธารณะประจำหมู่บ้าน ส่วนด้านทรัพยากรป่าไม้ในปัจจุบันเหลือน้อยมาก เพราะการบุกรุกเพื่อทำมาหากินและเป็นที่อยู่อาศัย

๔. วัฒนธรรมและประเพณี

ชาวบ้านพรหมราชส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ ซึ่งวัฒนธรรมหรือประเพณีจะมีความเกี่ยวพันกับพิธีกรรมทางศาสนา ประเพณีหรือพิธีกรรมจะถูกจัดขึ้นบริเวณวัดประจำหมู่บ้าน คือ วัดพรหมราช วัดแห่งนี้ถือเป็นศูนย์กลางในการจัดกิจกรรม พิธีกรรมประเพณีที่สืบทอดกันมาจนถือเป็นวัฒนธรรมของหมู่บ้านพรหมราช ซึ่งประเพณีที่ชาวบ้านถือปฏิบัติอยู่เป็นประจำทุกปี ได้แก่ ประเพณีงานสงกรานต์ ประเพณีรดน้ำดำหัวในวันผู้สูงอายุ ประเพณีแห่นางแมว ประเพณีทำบุญกลางบ้าน ประเพณีลอยกระทง งานไหว้พระพุทธรูปบาทจำลอง พิธีบายศรีสู่ขวัญข้าว และความเชื่อของชาวบ้านที่ยังคงเชื่อและศรัทธาในเรื่องผีสิง เทวดา และสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เช่น พิธีกรรมการเช่นศาลตาปู่ เพื่อทำการพยากรณ์ว่าปีนี้ฝนจะดีหรือไม่

ส่วนใหญ่จะทำกันในวัน ๔ ค่ำ เดือน ๔ ยังมีความสำคัญทางจิตใจและมีได้เสื่อมคลายความศรัทธาแต่อย่างใด

ประเพณีสู่ขวัญข้าว หรือที่ชาวบ้านเรียกว่า การทำพิธีบายศรีสู่ขวัญข้าว เป็นประเพณีดั้งเดิมเก่าแก่ของบ้านพรหมราช ที่ชาวบ้านทำสืบเนื่องต่อกันมาเป็นเวลาช้านาน จัดงานร่วมกันกับงานไหว้พระพุทธรูปบาทจำลองของวัดพรหมราช โดยจะจัดในวันมาฆบูชา เดือน ๓ ของทุกปี ถือว่าเมื่อจัดพิธีแล้วจะเป็นสิริมงคลแก่ชีวิต เพราะเป็นการแสดงความเคารพนับถือและกตัญญูพระแม่โพสพ ที่ดูแลเรื่องความเป็นอยู่และความอุดมสมบูรณ์ของชาวบ้าน งานประเพณีสู่ขวัญข้าว มีความสำคัญต่อหมู่บ้านพรหมราชและหมู่บ้านใกล้เคียงในด้านความเชื่อ ความเคารพที่มีต่อพระแม่โพสพ นอกจากนี้ยังทำให้เกิดความรักความสามัคคีของคนในหมู่บ้าน สายสัมพันธ์ของญาติพี่น้องและครอบครัว สอนให้คนรู้จักความกตัญญูต่อผู้มีพระคุณ พัฒนาด้านจิตใจให้เป็นคนดีมีคุณธรรม งานประเพณีนี้จัดในช่วงเวลาเช้า ส่วนใหญ่จึงเป็นผู้เฒ่า ผู้แก่ คนสูงอายุที่มาร่วมงาน เยาวชนจะไม่เข้าร่วมงานในช่วงเช้า แต่จะมาร่วมงานในตอนเย็นๆ ซึ่งมีมหรสพแสดงสมโภชงานไหว้พระพุทธรูปบาทจำลอง เพราะมีการแสดงที่สนุกสนานและน่าสนใจกว่าการเข้าร่วมพิธีบายศรีสู่ขวัญข้าว

ตอนที่ ๒ การส่งเสริมกระบวนการมีส่วนร่วมของวัฒนธรรมจังหวัดนครราชสีมา สภาวัฒนธรรมจังหวัดนครราชสีมาและชุมชน ในการบริหารจัดการวัฒนธรรมท้องถิ่น
ผลที่ได้จากการสังเกตกระบวนการทำงานแบบมีส่วนร่วมทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง นำเสนอผลการวิเคราะห์ ดังนี้

กระบวนการทำงานของเครือข่ายวัฒนธรรม ได้ใช้ขั้นตอนการทำงานแบบมีส่วนร่วม ๔ ขั้น คือ การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ การมีส่วนร่วมปฏิบัติการ การมีส่วนร่วมในการประเมินผล และการมีส่วนร่วมในผลประโยชน์ ดังนี้

๑. การมีส่วนร่วมตัดสินใจ พบว่า ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดนครราชสีมา สภาวัฒนธรรมอำเภอปักธงชัย องค์การบริหารส่วนตำบลตูม วัดพรหมราช และชุมชน ได้ประชุมกลุ่มย่อย ปรึกษาหารือในการกำหนดปัญหาที่จะทำการศึกษาวิจัย ร่วมกันคิดและตัดสินใจที่จะศึกษาประเพณีสู่ขวัญข้าวบ้านพรหมราช ตำบลตูม อำเภอปักธงชัย จังหวัดนครราชสีมา ซึ่งเป็นประเพณีที่มีความเข้มแข็ง แต่ในอนาคตหากไม่มีผู้สืบทอดก็อาจจะสูญหาย

๒. การมีส่วนร่วมปฏิบัติการ พบว่า การมีส่วนร่วมของกระบวนการทำงานนี้ สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดนครราชสีมา สภาวัฒนธรรมอำเภอปักธงชัย องค์การบริหารส่วนตำบลตูม วัดพรหมราช และชุมชน ร่วมกันวางแผนการทำงานการวิจัยประเพณีสู่ขวัญข้าว เริ่มตั้งแต่การเตรียมการ การเก็บรวบรวมข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูล จนถึงการจัดเวที

ชาวบ้าน เป็นการทำงานร่วมแรงร่วมใจในการทำงานในขั้นตอนนี้ ทำให้การทำงานสำเร็จลุล่วงตามเป้าหมาย

๓. การมีส่วนร่วมในการประเมินผล พบว่า ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดนครราชสีมา สภาวัฒนธรรมอำเภอปักธงชัย องค์การบริหารส่วนตำบลตูม วัดพรหมราช และชุมชน ร่วมการตรวจสอบข้อมูลที่ได้จากการเก็บข้อมูลประเพณีสู่ขวัญข้าว บ้านพรหมราช เพื่อความสมบูรณ์ของข้อมูลที่ต้องตรงตามความเป็นจริง

๔. การมีส่วนร่วมในผลประโยชน์ การมีส่วนร่วมในขั้นตอนนี้ ร่วมรับผลประโยชน์ คือ สามารถเก็บรวบรวมข้อมูลประเพณีสู่ขวัญข้าวบ้านพรหมราช ให้ทุกส่วนที่เกี่ยวข้องได้เก็บไว้เป็นข้อมูลสารสนเทศสำหรับการศึกษา และเป็นข้อมูลพื้นฐานในการส่งเสริม สนับสนุน พัฒนาหมู่บ้าน โดยใช้หลักการมีส่วนร่วมจากประเพณีสู่ขวัญข้าว นำประเพณีสู่ขวัญข้าวเป็นสื่อในการส่งเสริมสนับสนุนคุณธรรม จริยธรรม ด้านความสามัคคี ประองตอง โดยใช้มิติวัฒนธรรมตามประเพณี ทำให้ชุมชนเข้มแข็งอยู่ดีมีสุข เสียสละ เอื้ออาทรซึ่งกันและกัน

ตอนที่ ๒ ศึกษาประเพณีสู่ขวัญข้าว บ้านพรหมราช ตำบลตูม อำเภอปักธงชัย จังหวัดนครราชสีมา ตั้งแต่อดีต ปัจจุบัน และการสืบทอดในอนาคต
ผลที่ได้จากการสัมภาษณ์ นำเสนอผลการวิเคราะห์ ดังนี้

๑. ความเป็นมาของประเพณีสู่ขวัญข้าว

ผู้นำชุมชน / หมอสู่ขวัญข้าว ผู้รู้ / ปราชญ์ชาวบ้าน / ผู้อาวุโสในหมู่บ้านและหมู่บ้านใกล้เคียง ได้บอกเล่าความเป็นมาของประเพณีสู่ขวัญข้าวบ้านพรหมราช ดังนี้

ประวัติความเป็นมาของประเพณีสู่ขวัญข้าว มีมาตั้งแต่สมัยปู่ย่า ตายาย เดิมเรียกพิธีนี้ว่า “เรียกขวัญข้าว” แต่เดิมชาวบ้านจะเรียกขวัญข้าว ณ ลานข้าวที่บ้านหรือที่นาของตน ไม่มีหมอเรียกขวัญข้าว เจ้าของที่นาที่ปลูกข้าวจะเป็นผู้ทำพิธีเรียกขวัญข้าวเอง หากใครมีฐานะก็จะนิมนต์พระสงฆ์เป็นผู้มาประกอบพิธี การเรียกขวัญข้าวก็เพื่อความเป็นสิริมงคล บูชาและขอขมาพระแม่โพสพ เลี้ยงแม่โพสพ ด้วยอาหารหวานคาว ยาสูบใบตอง หมาก ทำพิธีช่วงในเดือน ๓ และเป็นการสมโภชก่อนนำข้าวขึ้นยุ้งข้าว

เมื่อประมาณ ๓๐ ปีมาแล้ว พระสีหราชสมาจารย์ (โอภาส นิรุติเมธี) เจ้าอาวาสวัดพรหมราช ในขณะนั้น ปัจจุบันท่านเป็นเจ้าคณะจังหวัดนครราชสีมา เป็นคนอำเภอปักธงชัย เห็นคุณค่าและความสำคัญของประเพณีสู่ขวัญข้าว เพราะเป็นการบูชาและขอขมาพระแม่โพสพ ให้ข้าวในนาอุดมสมบูรณ์ จึงได้ฟื้นฟูประเพณีสู่ขวัญข้าว โดยคุยกับญาติโยมที่เป็นผู้เฒ่าผู้แก่ ร่วมกันฟื้นฟูการสู่ขวัญข้าว จากเดิมที่ทำการสู่ขวัญข้าว ณ ที่นาหรือที่บ้านของตนเอง ก็มาร่วมกันทำพิธีสู่ขวัญข้าวที่วัดพรหมราช ตำบลตูม และให้ชาวบ้าน

ที่มาร่วมนำข้าวเปลือกที่เก็บไว้ ผลไม้ตามฤดูกาล กล้วย อ้อย มะพร้าว มาร่วมกันในพิธีสู่ขวัญข้าวตามกำลังศรัทธา ท่านริเริ่มหาหมอขวัญเป็นผู้นำทำพิธี ชื่อ หมอถ้วน เกิร์ตตะขบ ปัจจุบันประเพณีสู่ขวัญข้าว จัดในวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๓ ซึ่งตรงกับวันมาฆบูชา พร้อมกับงานไหว้พระพุทธรูปบาทจำลอง ของวัดพรหมราช เป็นประจำทุกปี โดยจะสู่ขวัญข้าวในตอนเช้า และประชาชนที่มาร่วมงานก็จะนำข้าวเปลือก ผลไม้ตามฤดูกาล กล้วย อ้อย มะพร้าว ดอกไม้ ธูป เทียน มาเอง ซึ่งหมอขวัญเป็นผู้ประกอบพิธี มีวงปี่พาทย์และรำไท่น ร้องเพลงโคราช ในการสู่ขวัญข้าวด้วย สำหรับข้าวเปลือกเมื่อทำพิธีสู่ขวัญข้าวแล้ว จะถวายวัดพรหมราช และจะนำกลับไปเล็กน้อย เพื่อเป็นสิริมงคล ให้ข้าวในนาอุดมสมบูรณ์ และนำไปผสมกับข้าวเปลือกในยุ้งเพื่อทำการเพาะปลูกเมื่อถึงหน้าทำนา

สำหรับเด็กและเยาวชน ได้ตอบว่าไม่รู้ความเป็นมาของประเพณีสู่ขวัญข้าวบ้านพรหมราช ที่ทำกันอยู่ในปัจจุบัน มาร่วมพิธีตามที่ปู่ย่า ตายายพามาร่วมด้วย

๒. คุณค่าและความสำคัญของประเพณีสู่ขวัญข้าว

ผู้นำชุมชน / หมอสู่ขวัญข้าว ผู้รู้ / ปราชญ์ชาวบ้าน / ผู้อาวุโสในหมู่บ้านและหมู่บ้านใกล้เคียง บอกเล่าถึงคุณค่าและความสำคัญของประเพณีสู่ขวัญข้าว ดังนี้

ในอดีต การสู่ขวัญข้าว เป็นการระลึกถึงบุญคุณของพระแม่โพสพ การขอขมาพระแม่โพสพที่ไม่ดีกับข้าว ไม่ให้ข้าวเจ็บป่วย เป็นการทำบุญก่อนนำข้าวขึ้นยุ้ง ให้มีความอุดมสมบูรณ์ ได้ข้าวมากๆ ชาวบ้านมีความสามัคคีร่วมแรงร่วมใจในการทำนา เกิดความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ช่วยเหลือกัน เกิดความสบายใจ เป็นสิริมงคลแก่ตนเองและครอบครัว

ปัจจุบัน คุณค่าและความสำคัญของประเพณีสู่ขวัญข้าว ชาวบ้านในตำบลตูม โดยเฉพาะผู้เฒ่า ผู้แก่ ปราชญ์ชาวบ้าน ยังคงให้ความสำคัญและเห็นคุณค่าเช่นเดียวกับในอดีต คือ เป็นการระลึกถึงบุญคุณของพระแม่โพสพ การขอขมาพระแม่โพสพที่ไม่ดีกับข้าว ไม่ให้ข้าวเจ็บป่วย เป็นการทำบุญก่อนนำข้าวขึ้นยุ้ง ให้มีความอุดมสมบูรณ์ ได้ข้าวมากๆ ชาวบ้านมีความสามัคคีร่วมแรงร่วมใจในการทำนา เกิดความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ช่วยเหลือกัน เกิดความสนุกสนานรื่นเริง เกิดความสบายใจ มีอยู่มีกิน และยังเป็นการเล่นฉลองข้าว ส่วนคนหนุ่มสาว เด็กและเยาวชน เห็นคุณค่า และความสำคัญน้อยมาก เนื่องจากวิถีชีวิตมีการเปลี่ยนแปลง ทุกคนต้องไปทำงานต่างอำเภอและต่างจังหวัดหลังจากจบการศึกษา

ชาวบ้านในตำบลตูม โดยเฉพาะผู้เฒ่า ผู้แก่ และปราชญ์ชาวบ้านมีความวิตกกังวลเป็นห่วงเด็กและเยาวชนรุ่นใหม่ จะไม่เห็นคุณค่าและความสำคัญของการสู่ขวัญข้าว จึงมีความต้องการให้มีการสืบสานประเพณีนี้ไปสู่เด็กและเยาวชน สร้างจิตสำนึกให้เกิดความรู้สึกตระหนัก เห็นคุณค่าและความสำคัญของประเพณีสู่ขวัญข้าว

สำหรับเด็กและเยาวชน ได้ให้ความเห็นว่าไม่รู้เกี่ยวกับคุณค่าและความสำคัญของประเพณีสู่ขวัญข้าวในปัจจุบัน

๓. สถานภาพของประเพณีสู่ขวัญข้าว

ประเพณีสู่ขวัญข้าว เป็นสื่อพื้นบ้านด้านพิธีกรรมความเชื่อที่มีต่อพระแม่โพสพ ซึ่งมีหมอสู่ขวัญข้าว เป็นเจ้าพิธี เป็นผู้ประกอบพิธีสู่ขวัญข้าว สิ่งที่ใช้ในพิธีกรรม ได้แก่ บายศรี ข้าวเปลือก เผือก มัน อ้อย กล้วย และผลไม้ต่างๆ และมีชาวบ้านที่มาร่วมงาน โดยจัดงานประเพณีสู่ขวัญข้าวในบริเวณวัดพรหมราช ผู้ที่มาร่วมงานหากเป็นผู้เฒ่า ผู้แก่ คนสูงอายุ จะแต่งกายตามปกติเหมือนการไปทำบุญที่วัด คนหนุ่มสาวไปประกอบอาชีพต่างถิ่น ไม่ได้มาร่วมพิธีสู่ขวัญข้าว การทำพิธีสู่ขวัญข้าวจะใช้เวลาประมาณ ๑ ชั่วโมง หมอสู่ขวัญจะเริ่มทำพิธีสู่ขวัญ และมีการบรรเลงวงปี่พาทย์ในขณะที่ทำพิธีด้วย เมื่อเสร็จพิธีจะมีการแสดงรำ โขน และเพลงโคราชของชาวบ้าน เพื่อเป็นการฉลองให้ พระแม่โพสพ การจัดงานนี้เกิดจากความสามัคคีร่วมแรงร่วมใจของคนในหมู่บ้านและหมู่บ้านใกล้เคียง นอกจากนี้ยังเป็นการรวมญาติพี่น้องที่ไปทำงานต่างถิ่นให้กลับมาเยี่ยมบ้านด้วย

สถานภาพของสื่อประเพณีสู่ขวัญข้าวบ้านพรหมราช ปัจจุบันมีความเข้มแข็ง แต่สิ่งที่ชาวบ้านในตำบลตุมโดยเฉพาะผู้เฒ่า ผู้แก่ และปราชญ์ชาวบ้านมีความวิตกกังวลว่า ในอนาคตสื่อประเพณีสู่ขวัญข้าวบ้านพรหมราช จะอยู่ในภาวะกำลังพินาศ / บกพร่องเพราะ เด็กและเยาวชนรุ่นใหม่ จะเห็นคุณค่าและความสำคัญของการสู่ขวัญข้าวน้อยมาก จึงมีความต้องการให้มีการอนุรักษ์ สืบสานประเพณีนี้ไปสู่เด็กและเยาวชน สร้างจิตสำนึกให้เกิดความรู้สึกระหนัก เห็นคุณค่าและความสำคัญของประเพณีสู่ขวัญข้าว

สำหรับเด็กและเยาวชน ไม่สามารถบอกได้ว่าสถานภาพของสื่อประเพณีสู่ขวัญข้าวบ้านพรหมราชคืออะไร และเป็นอย่างไร

๔. รูปแบบของประเพณีสู่ขวัญข้าว

ประเพณีสู่ขวัญข้าว เป็นพิธีกรรมประเภทการสู่ขวัญสิ่งของ พิธีกรรมเพื่อการเฉลิมฉลองผลผลิตที่ได้ ถือเป็นโอกาสเลี้ยงอาหารเพื่อนบ้าน และแก้บนหรือเช่นสรวงเทพารักษ์ สิ่งศักดิ์สิทธิ์ต่างๆ ที่ได้ให้ความคุ้มครองปกป้องรักษาคน สัตว์ พืชพรรณธัญญาหารให้ได้ผลดี อยู่เย็นเป็นสุขตลอดฤดูกาลที่ผ่านมา เมื่อได้เก็บเกี่ยวแล้วจึง ตอบแทนความเมตตากรุณา จัดขึ้นหลังฤดูเก็บเกี่ยว คือประมาณเดือนธันวาคมถึงกุมภาพันธ์ ในวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๓ ซึ่งตรงกับวันมาฆบูชา

ในอดีต รูปแบบของพิธีสู่ขวัญข้าว เป็นพิธีกรรมส่วนบุคคล(ครอบครัว) ที่จัดขึ้นในครอบครัว จะทำ ณ ที่นาของตนเอง โดยบุคคลผู้เป็นหัวหน้าครอบครัวเป็นผู้ประกอบพิธี หรืออาจจะเชิญหมอสู่ขวัญหรือบุคคลภายนอกมาประกอบพิธีให้

ปัจจุบัน รูปแบบของพิธีสู่ขวัญข้าว ได้เปลี่ยนมาเป็นพิธีกรรมส่วนชุมชนหรือสังคัม ที่ชุมชนหรือสังคัมร่วมกันจัดขึ้นภายในวัด โดยที่ชาวบ้านมีส่วนร่วมในการจัดพิธีกรรมเหล่านี้ โดยชาวบ้านทุกครัวเรือนจะนำข้าวเปลือกจำนวนหนึ่งจากยุ้งหรือเล้าข้าวของตนมา

กองรวมกันที่วัดและก่อเป็นเจดีย์ข้าวเปลือก แล้วทำพิธีสูขวัญเพื่อความ เป็นสิริมงคล ขอขมาแม่โพสพ ให้ข้าวขายได้ราคาดีและสามารถเก็บเกี่ยวได้ผลผลิตมากขึ้นในฤดูกาลต่อไป

๕. ขั้นตอน / พิธีการสูขวัญข้าว

ในการประกอบพิธีสูขวัญข้าว มีองค์ประกอบ ดังนี้

๑. หมอสูขวัญ
๒. ชาวบ้านที่มาร่วมพิธีสูขวัญข้าว
๓. สิ่งของที่ใช้ในการทำพิธีสูขวัญข้าว ได้แก่ ข้าวเปลือก มะพร้าว กล้วย ไข่ต้ม พานบายศรี พานดอกไม้ ธูปเทียน สายสิญจน์ ผ้าไหม ผ้าด้ายดิบ น้ำ ธงชาติ ธงเสมา รูปพระแม่โพสพ เป็นต้น
๔. วงดนตรีไทย ปี่พาทย์ รำโทน และเพลงโคราช

ภาพที่ ๒ หมอสูขวัญกำลังทำพิธี

ภาพที่ ๓ ชาวบ้านที่มาร่วมพิธีสูขวัญข้าว

ภาพที่ ๔ สิ่งของที่ใช้ในการทำพิธีสู่ขวัญข้าว

ภาพที่ ๕ วงดนตรีไทย ปี่พาทย์

ก่อนที่จะเริ่มพิธีการนั้นจะต้องประชุมชาวบ้านปรึกษาหารือเกี่ยวกับการจัดงาน และกำหนดวันเวลาที่จะร่วมกันจัดกับเจ้าอาวาสวัดพรหมราช และหมอสู่ขวัญ ซึ่งเมื่อได้วัน เวลาที่เป็นมงคลแล้ว ก็จะไปดำเนินการบอกบุญให้แก่ญาติพี่น้อง เพื่อนบ้าน เมื่อถึงวันที่จะ จัดพิธี จะจัดเตรียมสถานที่บริเวณลานโพธิ์ วัดพรหมราช ชาวบ้านร่วมกันทำพานบายศรี จัดหากระเจก แป้ง หวี น้ำอบน้ำหอม สำหรับพระแม่โพสพ และชาวบ้านนำสิ่งของที่ใช้ใน การสู่ขวัญข้าวมาเอง ได้แก่ ข้าวเปลือก มะพร้าว กล้วย ไข่ต้ม พานบายศรี พานดอกไม้ รูปเทียน สายสิญจน์ ผ้าไหมหรือถ้าไม่มีใช้ผ้าฝ้ายใหม่ก็ได้ น้ำ แล้วนำมากรวมกันเพื่อ ประกอบพิธีสู่ขวัญข้าว ชาวบ้านก็จะนั่งเป็นวงกลมล้อมรอบกองข้าวเปลือก เมื่อทุกสิ่งทุกอย่าง

พร้อมแล้ว หมอสู่วัฒนุขาวจะนั่งหันหน้าตามทิศที่เหมาะสม เพื่อเป็นสิริมงคล ก็จะประกอบพิธี จะเริ่มขึ้นดังนี้

๑. เริ่มพิธี โดยกำหนดตำบลชุม ก็จะเริ่มจุดธูปเทียนปักลงในพานบายศรี แล้วกล่าวว่า “นโม...” ๓ จบ และกล่าวคำบูชาพระรัตนตรัยต่อ

๒. จากนั้นหมอสู่วัฒนุขาวก็จะทำการป่าวเทวดา (ชุมนุมเทวดา) ซึ่งเป็นการ กล่าวคำอัญเชิญเทวดาและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ต่างร่วมลงมาเป็นเกียรติและเป็นสักขีพยานในพิธี พร้อมกับกล่าวคำเชิญเทวดา ดังนี้

ชุมนุมเทวดา

ณ บัดนี้ ข้าพเจ้าจะขออน้อมเกล้านมัสการ ประดิษฐานอันขุสีประนมหม้อม ขึ้นเหนือเศียรสิโรโรจน์ เทพยูเจ้าจงเปรมปรีปราโมทย์ มโนสารจำนงค์ แห่งบรมกษัตริย์ ขัตติยวงศ์อันเรืองเดช อีกท้าวไทเทเวท ทุกทิศา

สักเค	อยู่ในช่อฉะกามา	พจจะจะสวรรค์
กาเม	อยู่ในกามภาพ	อันจังหวัดวงค์
จะรุเป	เทพเจ้าตำรงค์	อยู่ในรูปภาพ
ชีริชระตะเต	อยู่ในห้วงมหรณพ	สิงขรเขตและขุนเขา
จันตะริเข	เทพเจ้าอยู่เบื้องแน่นในอากาศ	
วิมาน	อยู่ในวิมานมาศรัตน์มณเฑียรทอง	
ชีเป	เทพเจ้าที่อยู่ในเกาะเกวียนน้อยใหญ่	
รัฎฐ	เทพเจ้าย่อมอาศัยอยู่ในพิชัยราชรถแก้วและเรือนหลวง	
จะคาเม	เทพเจ้าทั้งปวงที่อยู่บ้านน้อยหรือเรือนใหญ่	
ตะรุระนะชะพะเน	เทพเจ้าสิงสถิตย์อยู่บนต้นไม้พฤกษาฐาน	
เคหะวัตถุมหิเขตเต	เทพเจ้าอาศัยตามบ้านเรือนไร่และโรงนา	
ภูมิม	เทพเจ้าอาศัยอยู่ในพื้นภูมิภาค	
จายนิตุเทวา	เทพเจ้าทั้งหลายเอยวันนี้อจะขอเชิญท่านเสด็จลงมาสมโภชประชุม	
ชะระณะระวิสะเม	เทพเจ้าที่อยู่ในห้วงเหว ฝิ่งน้ำและบนบก มีได้เสมอกัน	
ยักคะคัลทัพพะนาค	ไซ้แต่เท่านั้น อีกทั้งคนธรรพ์และนาคราชอันเป็นใหญ่	
ติภูถันตาสันติเกยง	เทพเจ้าที่มีความสุขทุกตำบล	
มุหิระวะจะนัง	อีกทั้งฤๅษีมีนาภูทุกแห่งหนที่ท่านศักดิ์สิทธิ์ฤทธิริน	
	ด้วยตบะเดชา	
สาชะโว	ดูก่อนเทพเจ้าทั้งปวง	

แม่	จงเกษมสันต์ตามอันดับ
สุนันต์	จงเขี่ยโศตสดับอัตอันล้ำเลิศ
ธัมมัสสะวะนะกาโร	ซึ่งธรรมของพระพุทธเจ้าประเสริฐ
อะยมัปะทันทตา	วันนี้ข้าจะขอเชิญท่านลงมาช่วยอวยพร ซึ่งเจ้าภาพที่เป็น เจ้าของของๆข้าในท้องที่ มีความยินดี ขอให้ตัดบ่วงลวงลู่ กิเลส ให้ข้ามขั้นธูปอบเขตสิวาริ กว่าจะพ้นชิงโอะมะสงสาร ตัดบ่วงห้วงมาร

ศรี... ศรี วันนี้เป็นวันดีอันเลิศลอบ ข้าพเจ้าจะขอยกเอาคุณแม่พระโพสพขึ้นมา
รำพัน จะรำร้องเป็นทำนองทำขวัญตามโบราณ ข้าพเจ้าจะขออัญเชิญเทวดาในสถานทั่วทุกทิศ
ทั้งเจ้าท่งเจ้าท้าวราฤทธิ์ที่มีศักดิ์ อีกทั้งปู่เจ้าในเหวผาภูเขาศิขริน ซึ่งสถิตอยู่ในไตรตรอกซอก
เนินและลำธาร หนึ่งจะขออัญเชิญพระจอมมัทธวาน อีกทั้งชั้นพรหมและนางอัปสรสาวสนมใน
ชั้นฟ้า นางพระธรณี พระคงคา ทานาคินทร์ ข้าจะขออันเชิญให้หมดสิ้นตามประสงค์ หนึ่ง
จะขออัญเชิญองค์พระสุริย์ ทั้งเทพยดาในราศีทุกถ้วนหน้า ขอเชิญเสด็จลงมาสู่ปริมณฑล
รับเครื่องตั้งสังเวทียบวงสรวง แล้วเทพยดาทั้งปวงจะได้ช่วยกันอวยชัย วันนี้เป็นวันดีมีลาภ
ใหญ่เป็นเอนกนันท ข้าพเจ้าจะขอกล่าวอนุสนธิ์ โดยปรารพถึงกำเนิดที่จะเกิดแม่พระโพสพ
แต่เดิมมา โดยเป็นคำปรัมปราสืบมาช้านาน เริ่มแรกปฐมกบกาลเป็นมูลเหตุ ฤๅษีผู้วิเศษนาม
มหาปัลโยโกฏิ อยู่ในอรัญสน์โศภแต่ผู้เดียวตาย บำเพ็ญตะปะธัมด้วยมุ่งหมายสวรรค์ ตั้งแต่
ศาสนาของพระจอมธรรมยังว่างอยู่ ปราศจากผู้รู้โพธิญาณมีแต่ศาสตราจารย์อยู่หลากหลาย
บ้างก็เลี้ยงกล่อมหมูศิษย์ไว้ได้มา เพื่อประกาศตน ครั้งหนึ่งเกิดเหตุชอกช้ำแปลกพิลึก ด้วย
ดินฟ้าอึกกะทักเป็นโกลา เกิดลมเพชรหึงตั้งลั่นสนั่นมาโดยทันที เกิดวิบัติพัดเอาเมล็ดข้าว
สาธิตกระจายจร ตกอยู่หน้าอาศรมบทอันบวรวิมสระศรี เห็นอ้อนไม่บันไดกุฎิพระดาบส
ข้าวนั้นถึงอกจนหมดตุงามสล้างเป็นต้นเป็นกอช่อใบในระหว่างแถบกุฎิ ส่วนดาบสนั้นก็มี
ความอัศจรรย์ใจ ได้ตบแต่งรักษาไว้เป็นอย่างดีพอลงฤดูข้าวสาธิตก็ระบัด พระมุนีมีความ
โสมนัสอยู่ทุกเวลาว่าผลไม้นี้หนอมรสโอชาหอมตลบ แม้เราเองก็เพิ่งเคยพบในครั้งนี้ ท่านแสน
จะยินดี รำพึงอยู่แต่ในใจ ครั้นจะเสพไซ้ไรก็กลัวว่าจะเป็นยาพิษอันร้ายแรง จำเราจะเฉยอยู่ดู
อุบายของปักษาสกุกุณีและสกุกุณา คงมาพบแล้วไผ่บินต่างก็พากันกินผลอาหาร ถ้านกกินได้ไม่
วายปรารถนาแฉะนั้น พวกเราคงบริโภคนกันได้สบาย หมุ่มมนุษย์ทั้งหญิงชายคงเป็นสุข ด้วย
บัดนี้ยังเป็นทุกข์เรื่องอาหาร นับจำเดิมตั้งแต่นั้นมา สกุกุณาปักษาเหล่านี้กระจอกก็พากันไผ่
บินลงคาบเมล็ดข้าวนั้น ต่างก็จิกกินจนอ้อมสำราญแล้วจึงบินไป พระดาบสเห็นดังนั้นไซ้ไรก็เริ่ม
เก็บบำรุงรักษาไว้ยังอาศรมแห่งตน นี้ข้อความตามยุบลแห่งตำรับโบราณ ด้วยว่าธัญญาหาร
อันเอมชะโอฏู ถ้าพระฤๅษีไม่โปรดแก่พวกเราชะรอยว่าพันธุ์ต้นข้าวนกคงจะไปกินหมดสิ้น
แล้ว พวกเราก็จะได้พันธุ์ที่ใหม่มาปลูกกินจนถึงทุกวันนี้ ขอให้พวกเรานึกถึงคุณพระมุนีผู้

ประธานธัญญาหาร ดั่งสังวรณนาการกล่าวมาในเบื้องต้นพอได้ฤกษ์อันเป็นศุภมงคลสมัย
ขอให้พี่น้องที่นั่งอยู่นั้นลั่นฆ้องให้ร้องอวยพรชัย

เมื่อจบ โห่ ๓ ที ดี ๓ ครั้ง (ลั่นฆ้อง ๓ ที) และวงปี่พาทย์บรรเลงเพลงนางนาค
หรือเพลงอวยพรตามที่คณะดนตรีเล่นได้

ช่วงที่ ๒

ศรี...ศรี วันนี้เป็นวันดีอันเลิศล้น ข้าจะขออันเชิญขวัญแม่พระโพสพอย่าระคาย
เคือง ขอเชิญมาสู่ยังสู่ฉางในเพลานี้อันขวัญแม่อย่าหนีไปทางไหน ยามเมื่อลมพัดสะบัดใบ
ลัมเกกะกะ ขอเชิญขวัญแม่อย่าเลยละเทียวสัญญาจรอย่าบุกป่าฝ่าดงดอนเทียวต้นเติน ขวัญแม่
เออยอย่าไปเทียวเพลินกับกิงนรกิงรี เทียวสิงสู่อยู่ตามโขดเขินเนินภูผา ขวัญแม่อย่าเทียวไป
ให้ไกลตาจะหว่าแหว อีกทั้งบึงบางระหว่างทะเลแม่อย่าไป ถึงแม่สระชลาลัยโนดาดก็อย่า
พลาดผัน ขวัญแม่อย่าไปให้ไกลเขต ขวัญแม่อย่าเตร็ดเตร่นรเทศสัญจรไป แลอย่าหลงเข้า
พงไพรชมสิงห์สัตว์เพราะเสือสีห์ หมีสารพัด โคถึกมฤคาอีกทั้งชะนีผีป่าร้องโอดดัง ขวัญแม่
อย่ามัวไปงหลงฟังจนเนิ่นนาน ขอเชิญขวัญแม่มาสู่สถานอันตระการตา หากจะมีผู้ซื้อหา
หรือก็ให้ได้ง่าย หากจะมีผู้ขายก็ให้ได้ราคา ข้าจะขอประกาศไว้ในพระศาสนาเพื่อแผ่ผล
จะได้เป็นประโยชน์ตนในภายหน้าและจะตั้งใจกรวดน้ำตามโบราณคดี ขอขวัญอย่าพลันหนีไป
ห่างไกล ขวัญแม่อย่าตกใจให้ฉุนเฉียว เมื่อถึงเวลาเทศกาลลงเคียวเกี่ยววัดแล้วมัดควรวร
รัดทำเป็นกำ เมื่อเห็นทำได้มากตากไว้ในนาไปเกี่ยวเอาซึ่งมามัดเป็นพ่อน ขวัญแม่อย่า
ตกใจให้ระแวง เราจะเอาคันหลาวแทงหาบใส่เกวียนลากเข้ามา ขวัญแม่เออยอย่าเลยลาห่าง
สถาน ขวัญแม่อย่าตกใจเมื่อใส่ลาน โคน กระบืออย่า แล้วเก็บกวาดมาร้อนทำให้สะอาด
สู้อุตสาห์ดักขึ้นสาดแล้วโบกกระพือ แม้แต่ฟางสักนิดก็มีให้ติดมือเข้าปะปน แล้วก็เอาน้ำมัน
จันทน์อันระคน น้ำอบปรุงกระแจะพร้อมหอมพุ่งไปด้วยกลิ่นจันทน์ ขอเชิญขวัญแม่จรจรสมา
สู่ที่ ขอขวัญแม่อย่าหลงรีไปตามลม ขอขวัญแม่จงมาชมบายศรีอันแพรวพราว แต่ล้วนวิจิตร
เครื่องประดับหลากหลาย แลวิไลวรรณจัดเป็นชั้นดูงามเจิดฉาย

- ชั้นที่หนึ่ง** มีลวดลายนาพิศดู ล้วนแต่กิงรินบินเป็นหมู่ดูแวววาว
มีวรรณขาวเหลืองเครื่องประดับสกนธ์กาย
กิงนรนางเรียงรายต่างพ้อนรำ ล้วนแต่แต่งกายอันบรรณาพิศวง
- ชั้นที่สอง** ทองเบญจรงค์ลายกนก มีหมู่บุปักษาคณานกเทียวโผบิน
แผ่ปีกหางบินลงชายหาด มยุรหงส์เหมราชคะนองร้องอึงมี
ลงเล่นน้ำในสระศรีโนดาดล้วนด้วยสุกษณาชาติอยู่มากมี
- ชั้นที่สาม** งามขจีเขียวสด ล้วนแล้วไปด้วยแก้วมรกตดวงจินดา
แล้ววิจิตรรูปทิพยาฤทธิ์ดวงวาริ เข้าแย่งผกานารือลห่ม่าน
- ชั้นที่สี่** มีธารทะเลลึก แลดูคลื่นก็คลื่นครึกเป็นระลอก

ชั้นที่ห้า

น้ำเปี่ยมดังกระฉอกขึ้นกลางหาด รูปสุบรรณคาบนาคราชแล้วบินไป
เป็นมัลลักรองด้วยแก้วเหลืองขาววาวแดงระยิบ
ที่เขียวแม่ปึกแมลงทับก็เปรียบมิได้
ขอแม่จงมาในสถานที่ที่ท่านเจ้าของในท้องที่
ก็ให้สุขสวัสดิ มีทรัพย์สิน สินโถมมนัสแสนภริมย์
อีกแก้วแหวนเงินทองให้กองอุดมจนมากพูน
ความเจ็บไข้ก็ให้หายสูญทั้งอันตราย
มีบุตรหญิงก็ให้สืบสายมีบุตรชายก็ให้สืบพระศาสนา
ให้มีข้าคน ช่างม้าโคกระบือ
ชวนาชวไรก์นับถือไม่จีตจาง
จะนึกสิ่งไรให้ได้ทุกอย่างดังประสงค์
ขอให้ทรัพย์สินคงอยู่ทุกเวลา
ท่านทำนาก็ขอให้ได้สักร้อยเกวียนถ้วน
ท่านทำสวนก็ให้ได้ผลไม่มากหลาย
ท่านที่ทำราชก็ขอให้ได้เป็นใหญ่ถึงนายกรัฐมนตรี
ขอให้ท่านมีบุตรนัดดาแต่ดี ๆ เพื่อสืบสกุล
ขอให้ท่านมากด้วยกุศลผลบุญทุกทิวาราตรี
ให้สิ้นฆ้องขึ้น 3 ที แล้วให้ร้องอวยชัย

เมื่อจบ โห้ ๓ ที ตี ๓ ครั้ง (สิ้นฆ้อง ๓ ที) และวงปี่พาทย์บรรเลงพม่ารำชวาน
พร้อมเพลงเปิดรำโตนฉลองการสู่ขวัญข้าว ของชาวบ้านที่มาร่วมพิธี

ช่วงที่ ๓ แกะบายศรี

ศรี...ศรี สุภวาระมหาหุด	เทวดามนุษย์เอิกเกริกมีสนั่น
จะอันเชิญบายศรีทั้งห้าชั้น	อันอุดมงาม
สมมติตามพิธีในไตรเพท	ทศปาโมกข์สังเกตุ
ว่าพระสุเมรุราชท้าวสหบดี	พรหมาประสิทธิ์ไว้สำหรับมงคลกาล
นายช่างผู้ชำนาญจึงได้กระทำเป็นท่วงที	กระทำด้วยต้องตานี้เป็นกระจิ่ง
เสียไม้ตวัดแล้วจัดตั้ง	ดูสำอวดังดวงแข
แกะลวดลายเลยกายเป็นแหล่	ฟุ้งกระแสะแกะบายศรี
หยิบไม้สักมาตากเป็นเส้า	แกะเป็นดวงดาวอย่างดิบตี
แกะเป็นชุกกษेत्रา	ตอนแกตีสาลี กัณหา
แกะเป็นมังกรเมื่อตอนคาบแก้ว	ดูแพรวพรายคาบแก้วชูร่า
แกะเป็นนางมยุรีศรีสีโสภา	แกะเป็นนางมยุราร้ายรำสวยหู

แกะเป็นเทพนมพระพรหมสี่หน้า แกะเป็นเมขลาตามหลักผู้รู้
 แกะให้เนียนแนบตามแบบชั้นครู ที่ได้เรียนรู้มาตามตำรา
 แกะเป็นหงส์เหิมราชยีนผองาดูสง่า
 แกะดอกอัญชันกรรณิการ์ และดอกชบาดอกสารภี
 แกะเป็นพระรถรูปดงาม เมื่อตอนออกตามนางเมรี
 แกะเป็นพญานาคอำปากพันเป็นฝอยฝนทั่วท้องฟ้า
 แกะเป็นพระรามติดตามนางสีดา แกะเป็นพญานกยูงทอง
 แกะเครือวัลย์ให้พันรอบหลัก แกะเป็นพระลักษมณ์เหาะลอยล่อง
 แกะเป็นกนกยกลายทองแล้วร้อยกรองเป็นพวงมาลา
 แกะนกยางย้ายขอบจ้องจะจับปากสับปลาฆ่า
 แกะเป็นนารีศรีมาลา แกะเป็นนางฟ้ายอดนารี
 แกะหงอนไก่เอาใส่ตามช่อง มาลัยร้อยกรองด้วยดอกราตรี
 แลดูสวยงามถูกตามบาลี ดีด้วยสวยดีแสงสีสุขสันต์
 แกะเป็นไก่ฟ้าพระยาลอ เดินเคลียดลอชุกอชัน
 แกะสำเร็จเสร็จไม่นาน ทั้งห้าชั้นดูเจิดฉาย
 แล้วจัดแจงใส่เครื่องกะยาบวชตามช่องชั้น
 สิ่งที่ใช้ยอดข้าวขวัญจัดสรรมาใส่ ผลหมากรากไม้มีไว้สำรอง
 ล้วนแต่ของดี ๆ จัดให้สวยสะอาดผุดผ่อง
 ข้าวสารจัดสรรใส่พานสำรอง ผ้าแพรลายทองถูกต้องทุกประการ
 เทียนรูปครบถ้วนยามวนพลุจีบ หยุกยาหาหีบหมากดิบเจียนฝาน
 ขันทำน้ำมนต์ทุกคนเตรียมการ ทุกสิ่งครบครันช้านานูทุกคน
 แว่นสำหรับเวียนเอาเทียนติดก่อน มะพร้าวอ่อนเป็นผล
 ช้อนเงิน ช้อนทอง กรวย ชอง เป็นต้น
 เป็นสิริมงคลได้ผลทุกประการ ให้ร้องอวยพรชัย

เมื่อจบ โห้ ๓ ที ดี ๓ ครั้ง (ลั่นฆ้อง ๓ ที) และวงปี่พาทย์บรรเลงเพลงพม่ารำ

ขวาน พร้อมเพลงเปิดรำโทนฉลองการสู่ขวัญข้าว ของชาวบ้านที่มาร่วมพิธี

ภาพที่ ๖ หมอสู่วัฒนศาสตร์กำลังทำการปาวเทวดา (ชุมชนเทวดา)

๓. ทำพิธีเวียนเทียนจากซ้ายไปขวา โดยรอบครบทุกคน พร้อมทำพิธีสู่วัฒนศาสตร์
ข้าว พร้อมน้ำอบน้ำหอมข้าวเปลือก และผู้มาร่วมงาน ลั่นฆ้อง ๓ ครั้ง และวงปี่พาทย์บรรเลง
พม่ารำขวาน พร้อมเพลงเปิดรำไท / ร้องเพลงโคราช ฉลองการสู่วัฒนศาสตร์ ของชาวบ้านที่
มาร่วมพิธี

ภาพที่ ๗ ชาวบ้านที่มาร่วมงานทำพิธีเวียนเทียนจากซ้ายไปขวา

ภาพที่ ๘ โห่ ๓ ที ดี ๓ ครั้ง (ลั่นฆ้อง ๓ ที)

ภาพที่ ๙ วงปี่พาทย์บรรเลงเพลง

ภาพที่ ๑๐ ชาวบ้านที่มาร่วมพิธีร่วมกันรำโทน ฉลองการสู้วัวข้าว

ภาพที่ ๑๑ ชาวบ้านที่มาร่วมพิธีร้องเพลงโคราช ฉลองการสู่ขวัญข้าว

๔. หมอสู่ขวัญข้าว อ่านคำทำนาย ของนางสงกรานต์ประจำปี อ่านคำทำนาย ฝนและวันที่เหมาะในการเพาะปลูก เป็นอันเสร็จพิธี

๖. แนวทางการสืบทอดประเพณีสู่ขวัญข้าว

ผู้นำชุมชน / หมอสู่ขวัญข้าว ผู้รู้/ปราชญ์ชาวบ้าน / ผู้อาวุโสในหมู่บ้านและ หมู่บ้านใกล้เคียง เสนอแนวทางการสืบทอดประเพณีสู่ขวัญข้าว ดังนี้

๑. ร่วมมือระหว่างบ้าน วัด โรงเรียนวัดพรหมราช และ องค์การบริหารส่วน ตำบลตุม ในการสืบสานประเพณีสู่ขวัญข้าว โดยในเบื้องต้นให้นำเด็กนักเรียนได้มาร่วมงาน เพื่อให้เห็นการทำพิธีสู่ขวัญข้าวของหมู่บ้าน เป็นการกระตุ้นและปลูกฝังให้ เด็กและเยาวชน ได้เห็นคุณค่าและความสำคัญของการสู่ขวัญข้าว

๒. ส่งเสริม สืบสานพิธีสู่ขวัญข้าว ให้กับเด็กและเยาวชน มีความรู้ เห็นคุณค่าและความสำคัญของการสู่ขวัญข้าว โดยนำเข้าเป็นส่วนหนึ่งของกิจกรรมการเรียน การสอนในกลุ่มสาระการเรียนรู้วิชาสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม หลักสูตรท้องถิ่น

๓. ผู้นำชุมชน และผู้ปกครอง ควรจะนำบุตรหลานมาร่วมพิธีสู่ขวัญข้าว และเล่าเรื่องราวที่เกี่ยวกับการทำนา การสู่ขวัญข้าว เพื่อปลูกฝังให้ระลึกถึงบุญคุณของ พระแม่โพสพ

๔. ควรให้ความรู้ ความเข้าใจ กับชุมชนและประชาชนในรุ่นลูก ร่วมกัน อนุรักษ์ สืบสานประเพณีสู่ขวัญข้าว ไม่ให้สูญหายไป ตามที่รุ่นคนเฒ่าคนแก่ หมอสู่ขวัญข้าว ผู้รู้/ปราชญ์ชาวบ้าน / ผู้อาวุโส มีความรู้สึกวิตกกังวลว่าจะสูญหาย

สำหรับเด็กและเยาวชน ไม่สามารถบอกแนวทางสืบทอดประเพณีสู่ขวัญข้าว เพราะทำนาไม่เป็น

ตอนที่ ๔ ศึกษาบทบาทหน้าที่ของประเพณีสู่ขวัญข้าวต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของเยาวชนและประชาชนในท้องถิ่นด้านเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม

ผลที่ได้จากการสัมภาษณ์ นำเสนอผลการวิเคราะห์ ดังนี้

๑. บทบาทหน้าที่ของประเพณีสู่ขวัญข้าว

ผู้นำชุมชน / หมอสู่ขวัญข้าว ผู้รู้/ปราชญ์ชาวบ้าน / ผู้อาวุโสในหมู่บ้านและหมู่บ้านใกล้เคียง ได้ตอบว่า ในอดีตและปัจจุบัน บทบาทหน้าที่ของประเพณีสู่ขวัญข้าว มีบทบาทหน้าที่เหมือนกัน ดังนี้

๑.๑ ด้านเศรษฐกิจ จะทำให้สามารถผลิตข้าวในปีต่อไปได้อย่างสมบูรณ์ สามารถเก็บเกี่ยวได้ผลผลิตมากขึ้นในฤดูกาลต่อไป ข้าวขายได้ราคาดีและไม่เกิดภาวะอดอยาก แร้นแค้น

๑.๒ ด้านสังคมและวัฒนธรรม

วิธีสังคมและวัฒนธรรมของชาวบ้านมีความสัมพันธ์กับประเพณีและพิธีกรรมของชุมชนเป็นอย่างมาก เนื่องจากการแสดงออกของประเพณีและพิธีกรรม เป็นการแสดงถึงความคิดความเชื่อของชุมชน ประเพณีสู่ขวัญข้าวก็เช่นเดียวกัน เป็นการแสดงออกถึงความเชื่อของชุมชน ความเชื่อที่มีต่อพระแม่โพสพ มีความสบายใจและมีความสุขทางใจ การประกอบพิธีสู่ขวัญข้าว เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับขวัญและจิตใจ ช่วยก่อให้เกิดขวัญและกำลังใจที่ดีขึ้น ซึ่งชาวบ้านเห็นความสำคัญทางจิตใจเป็นอย่างมาก การสู่ขวัญข้าว จะช่วยให้เกิดสิริมงคลแก่ชีวิต มีวิถีชีวิตอยู่ด้วยความราบรื่น จิตใจเข้มแข็ง โชคลาภมากยิ่งขึ้น เป็นสิริมงคล ขอขมาแม่โพสพ ทำให้เกิดความรักสามัคคี เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ระหว่างคนในหมู่บ้านด้วยกันและต่างหมู่บ้าน

๒. ประโยชน์ในการนำมาใช้ในการพัฒนาคุณภาพชีวิต

ผู้นำชุมชน / หมอสู่ขวัญข้าว ผู้รู้/ปราชญ์ชาวบ้าน / ผู้อาวุโสในหมู่บ้านและหมู่บ้านใกล้เคียง ได้ตอบถึงประโยชน์ในการนำมาใช้ในการพัฒนาคุณภาพชีวิต ดังนี้

๒.๑ ด้านเศรษฐกิจ

๑. เป็นการดูแลข้าวในนาให้มีคุณภาพดี ได้ผลผลิตเต็มที่
๒. ใช้ความพอเพียง ประหยัด ตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เพราะของที่นำมาใช้ในพิธี นำมาจากบ้านของตนเอง
๓. ทำให้คุณภาพชีวิต มีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น เนื่องจากข้าวได้ผลผลิตดี - ขายข้าวได้ราคา
๔. วัดมีประชาชนมาร่วมทำบุญตักบาตร

๒.๒ ด้านสังคม

๑. ชุมชนเกิดความเข้มแข็ง เกิดการมีส่วนร่วม ได้ร่วมคิด ร่วมพัฒนา หมู่บ้าน ระหว่างผู้นำชุมชนกับชาวบ้าน

๒. มีความเสียสละ เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ รู้จักแบ่งปัน

๓. สมาชิกในชุมชนมีความรัก ความสามัคคี ร่วมแรงร่วมใจ

๔. สามารถลดปัญหาด้านการพนัน ยาเสพติด และการลักขโมย

๕. เกิดความรู้สึกลึกลับใจ และครอบครัวมีความสุข

๒.๓ ด้านศาสนาและวัฒนธรรม

๑. เกิดความภาคภูมิใจและสอนให้รู้ถึงการกตัญญู

๒. วัดเป็นศูนย์รวม เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวระหว่างวัดกับชุมชนในการจัดกิจกรรมประเพณีและทำบุญตักบาตร

๓. เป็นการอนุรักษ์ประเพณีแบบดั้งเดิมในอดีตให้สืบทอดถึงปัจจุบัน และอนาคตสำหรับรุ่นลูกหลานต่อไป

๔. นำประเพณีสู่ขวัญข้าวเป็นสื่อในการส่งเสริมสนับสนุนคุณธรรม จริยธรรม ด้านความสามัคคี ประองตอง โดยใช้มิติวัฒนธรรมตามประเพณี

ข้อสรุป

จากการนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล นำมาสรุปเป็นประเด็น ดังนี้

๑. ข้อสรุปตามวัตถุประสงค์ ข้อที่ ๑ การส่งเสริมกระบวนการมีส่วนร่วมของวัฒนธรรม จังหวัดนครราชสีมา สภาวัฒนธรรมจังหวัดนครราชสีมาและชุมชน ในการบริหารจัดการ วัฒนธรรมท้องถิ่น ได้ใช้ขั้นตอนการทำงานแบบมีส่วนร่วม ๔ ขั้น คือ การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ การมีส่วนร่วมปฏิบัติการ การมีส่วนร่วมในการประเมินผล และการมีส่วนร่วมในผลประโยชน์ ของเครือข่ายวัฒนธรรม ได้แก่ สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดนครราชสีมา สภาวัฒนธรรมอำเภอปักธงชัย องค์การบริหารส่วนตำบลตูม วัดพรหมราช และชุมชน จากประเพณีสู่ขวัญข้าวที่สืบทอดกันมาช้านาน

๒. ข้อสรุปตามวัตถุประสงค์ ข้อที่ ๒ ศึกษาประเพณีสู่ขวัญข้าว บ้านพรหมราช ตำบลตูม อำเภอปักธงชัย จังหวัดนครราชสีมา ตั้งแต่อดีต ปัจจุบัน และการสืบทอดในอนาคต สรุปประเด็นดังนี้

๒.๑ ประวัติความเป็นมาของประเพณีสู่ขวัญข้าว มีมาตั้งแต่สมัยปู่ย่า ตายาย แต่เดิมชาวบ้านจะเรียกขวัญข้าว ที่ลานข้าว ที่บ้านหรือที่นาของตน การเรียกขวัญข้าวก็เพื่อความ เป็นสิริมงคล บูชาและขอขมาพระแม่โพสพ เป็นการสมโภชก่อนนำข้าวขึ้นยุ้ง เมื่อ ประมาณ ๓๐ ปีมาแล้ว เจ้าอาวาสวัดพรหมราช เห็นคุณค่าและความสำคัญของประเพณีสู่

ขวัญข้าว เพราะเป็นการบูชาและขมาพระแม่โพสพ ให้ข้าวในนาอุดมสมบูรณ์ จึงได้ฟื้นฟู ประเพณีสู่ขวัญข้าว จากเดิมที่ทำการสู่ขวัญข้าว ณ ที่นาหรือที่บ้านของตนเอง ก็มาร่วมกันทำ พิธีสู่ขวัญข้าวที่วัดพรหมราช ตำบลตูม และให้ชาวบ้านที่มาร่วมนำข้าวเปลือกที่เก็บไว้ ผลไม้ ตามฤดูกาล มาร่วมกันในพิธีสู่ขวัญข้าวตามกำลังศรัทธา ปัจจุบันประเพณีสู่ขวัญข้าว จัดใน วันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๓ ซึ่งตรงกับวันมาฆบูชา พร้อมกับงานไหว้พระพุทธรูปจำลอง ของ วัดพรหมราช เป็นประจำทุกปี สำหรับเด็กและเยาวชน รู้ความเป็นมาของประเพณีสู่ขวัญข้าว น้อยมาก มาร่วมพิธีตามที่ปู่ย่า ตายายพามา ทุกคนที่มาร่วมงานจะได้รับรู้ซึมซับไปโดย ปริยาย เพราะได้สัมผัสของจริง จึงทำให้ปฏิบัติได้ถูกต้อง

๒.๒ คุณค่าและความสำคัญของประเพณีสู่ขวัญข้าว ในอดีตและปัจจุบัน ชาวบ้านในตำบลตูม ยังคงให้ความสำคัญและเห็นคุณค่าเช่นเดียวกัน คือ การสู่ขวัญข้าว เป็นการระลึกถึงบุญคุณของพระแม่โพสพ การขอขมาพระแม่โพสพที่ไม่ดีกับข้าว ไม่ให้ ข้าวเจ็บป่วย เป็นการทำบุญก่อนนำข้าวขึ้นยุ้ง ให้มีความอุดมสมบูรณ์ ได้ข้าวมาก ๆ ชาวบ้านมีความสามัคคีร่วมแรงร่วมใจในการทำนา เกิดความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ช่วยเหลือกัน เกิดความสบายใจ เป็นสิริมงคลแก่ตนเองและครอบครัว สำหรับเด็กและเยาวชน มีความรู้ เกี่ยวกับคุณค่าและความสำคัญของประเพณีสู่ขวัญข้าวในปัจจุบันน้อยมาก ดังนั้นจึงต้องสัมผัส ด้วยการเข้ามามีส่วนร่วม โดยโรงเรียนนำมาร่วมกิจกรรม

๒.๓ สถานภาพของประเพณีสู่ขวัญข้าว

ประเพณีสู่ขวัญข้าว เป็นสื่อพื้นบ้านด้านพิธีกรรมความเชื่อที่มีต่อพระแม่โพสพ เพื่อเป็นการฉลองให้พระแม่โพสพ สถานภาพของสื่อประเพณีสู่ขวัญข้าวบ้านพรหมราช ปัจจุบันมีความเข้มแข็ง แต่สิ่งที่ชาวบ้านในตำบลตูมโดยเฉพาะผู้เฒ่า ผู้แก่ และปราชญ์ ชาวบ้านมีความวิตกกังวลว่าในอนาคตสื่อประเพณีสู่ขวัญข้าวบ้านพรหมราช จะอยู่ในภาวะ กำลังพินาศ / บกพร่อง เพราะเด็กและเยาวชนรุ่นใหม่ เห็นคุณค่าและความสำคัญของการ สู่ขวัญข้าวน้อยลงทุกขณะ

๒.๔ รูปแบบของประเพณีสู่ขวัญข้าว

ประเพณีสู่ขวัญข้าว เป็นพิธีกรรมประเภทการสู่ขวัญสิ่งของ พิธีกรรมเพื่อ การเฉลิมฉลอง ในอดีต รูปแบบของพิธีสู่ขวัญข้าว เป็นพิธีกรรมส่วนบุคคล(ครอบครัว) ที่จัด ขึ้นในครอบครัว จะทำ ณ ที่นาของตนเอง ปัจจุบัน รูปแบบของพิธีสู่ขวัญข้าว ได้เปลี่ยนมา เป็นพิธีกรรมส่วนชุมชนหรือสังคม ที่ชุมชนหรือสังคมา่วมกันจัดขึ้นภายในวัด โดยที่ชาวบ้านมี ส่วนร่วมในการจัดพิธีกรรมนี้

๒.๕ ขั้นตอน / พิธีการสู่ขวัญข้าว

การประกอบพิธีสู่ขวัญข้าว มีองค์ประกอบ ดังนี้ หมอสู่ขวัญ ชาวบ้าน ที่มาร่วมพิธีสู่ขวัญข้าว สิ่งของที่ใช้ในการทำพิธีสู่ขวัญข้าว ได้แก่ ข้าวเปลือก มะพร้าว

กล้วย ไข่ พานบายศรี พานดอกไม้ รูปเทียน สายสิญจน์ ผ้าใหม่ ผ้าด้ายดิบ น้ำ ธงชาติ
ธงเสมา รูปพระแม่โพสพ เป็นต้น และ วงดนตรีไทย ปี่พาทย์ รำโทน และเพลงโคราช
ขั้นตอนพิธีการสู่ขวัญข้าว คือ

๑. ประชุมชาวบ้านปรึกษาหารือเกี่ยวกับการจัดงาน และกำหนดวันเวลาที่จัดงาน

๒. เริ่มพิธี จุดธูปเทียนปักลงในพานบายศรี แล้วกล่าวว่า “นโม...” ๓ จบ และกล่าวคำบูชาพระรัตนตรัยต่อ

๓. หมอสู่ขวัญข้าวก็จะทำการป่าวเทวดา (ซุมนุเมเทวดา) ซึ่งเป็นการกล่าวคำอัญเชิญเทวดาและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ต่างร่วมลงมาเป็นเกียรติและเป็นสักขีพยานในพิธี พร้อมกับกล่าวคำเชิญเทวดา

๔. ทำพิธีเวียนเทียนจากซ้ายไปขวา พร้อมทำพิธีสู่ขวัญข้าว พรหมน้ำอบ น้ำหอมข้าวเปลือก และผู้มาร่วมงาน ร่วมกันฉลองการสู่ขวัญข้าว

๕. หมอสู่ขวัญข้าว อ่านคำทำนาย ของนางสงกรานต์ประจำปี อ่านคำทำนายฝน และวันที่เหมาะในการเพาะปลูก เป็นอันเสร็จพิธี

๒.๖ แนวทางการสืบทอดประเพณีสู่ขวัญข้าว

๑. ร่วมมือระหว่างบ้าน วัด โรงเรียนวัดพรหมราช และ องค์การบริหารส่วนตำบลตูม ในการสืบสานประเพณีสู่ขวัญข้าว โดยนำเด็กนักเรียนได้มาร่วมงาน เพื่อให้เห็นการทำพิธีสู่ขวัญข้าว เป็นการกระตุ้นและปลูกฝังให้เห็นคุณค่าและความสำคัญของการสู่ขวัญข้าว

๒. ส่งเสริม สืบสานพิธีสู่ขวัญข้าว ให้กับเด็กและเยาวชน มีความรู้เห็นคุณค่าและความสำคัญของการสู่ขวัญข้าว โดยนำเข้าเป็นส่วนหนึ่งของกิจกรรมการเรียนการสอนในกลุ่มสาระการเรียนรู้วิชาสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม

๓. ผู้นำชุมชน และผู้ปกครอง ควรจะนำบุตรหลานมาร่วมพิธีสู่ขวัญข้าว และเล่าเรื่องราวที่เกี่ยวกับการทำนา การสู่ขวัญข้าว เพื่อปลูกฝังให้ระลึกถึงบุญคุณของพระแม่โพสพ

๔. ควรให้ความรู้ ความเข้าใจ กับชุมชนและประชาชนในรุ่นลูก ร่วมกันอนุรักษ์ สืบสานประเพณีสู่ขวัญข้าว ไม่ให้สูญหายไป ตามที่รุ่นคนเฒ่าคนแก่ หมอสู่ขวัญข้าว ผู้รู้/ปราชญ์ชาวบ้าน / ผู้อาวุโส มีความรู้สืบทอดกันมาว่าจะสูญหาย

๓. ข้อสรุปตามวัตถุประสงค์ ข้อที่ ๓ ศึกษาบทบาทหน้าที่ของประเพณีสู่ขวัญข้าวต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของเยาวชนและประชาชนในท้องถิ่นด้านเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม สรุปประเด็นดังนี้

๓.๑ บทบาทหน้าที่ของประเพณีสู่ขวัญข้าว

ด้านเศรษฐกิจ จะทำให้สามารถผลิตข้าวในปีต่อไปได้อย่างสมบูรณ์ สามารถเก็บเกี่ยวได้ผลผลิตมากขึ้นในฤดูกาลต่อไป ข้าวขายได้ราคาดีและไม่เกิดภาวะอดอยาก

ด้านสังคมและวัฒนธรรม ประเพณีสู่ขวัญข้าว เป็นการแสดงออกถึงความเชื่อที่มีต่อพระแม่โพสพ ก่อให้เกิดขวัญและกำลังใจที่ดีขึ้น เกิดศรัทธาแก่ มีวิถีชีวิตอยู่ด้วยความราบรื่น จิตใจเข้มแข็ง โชคลาภมากยิ่งขึ้น เป็นสิริมงคล เกิดความรักสามัคคี เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ระหว่างคนในหมู่บ้านด้วยกันและต่างหมู่บ้าน

๓.๒ ประโยชน์ในการนำมาใช้ในการพัฒนาคุณภาพชีวิต

ด้านเศรษฐกิจ ได้แก่ ข้าวในนาให้มีคุณภาพดี ได้ผลผลิตเต็มที่ มีความพอเพียง ประหยัดตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง มีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น

ด้านสังคม ได้แก่ ชุมชนเกิดความเข้มแข็ง เกิดการมีส่วนร่วม ร่วมคิด ร่วมพัฒนาหมู่บ้าน ระหว่างผู้นำชุมชนกับชาวบ้าน มีความเสียสละ เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ สมาชิกในชุมชนมีความรัก ความสามัคคี ร่วมแรงร่วมใจ ลดปัญหาด้านการพนัน ยาเสพติด และการลักขโมย เกิดความรู้สึกสบายใจ และครอบครัวมีความสุข

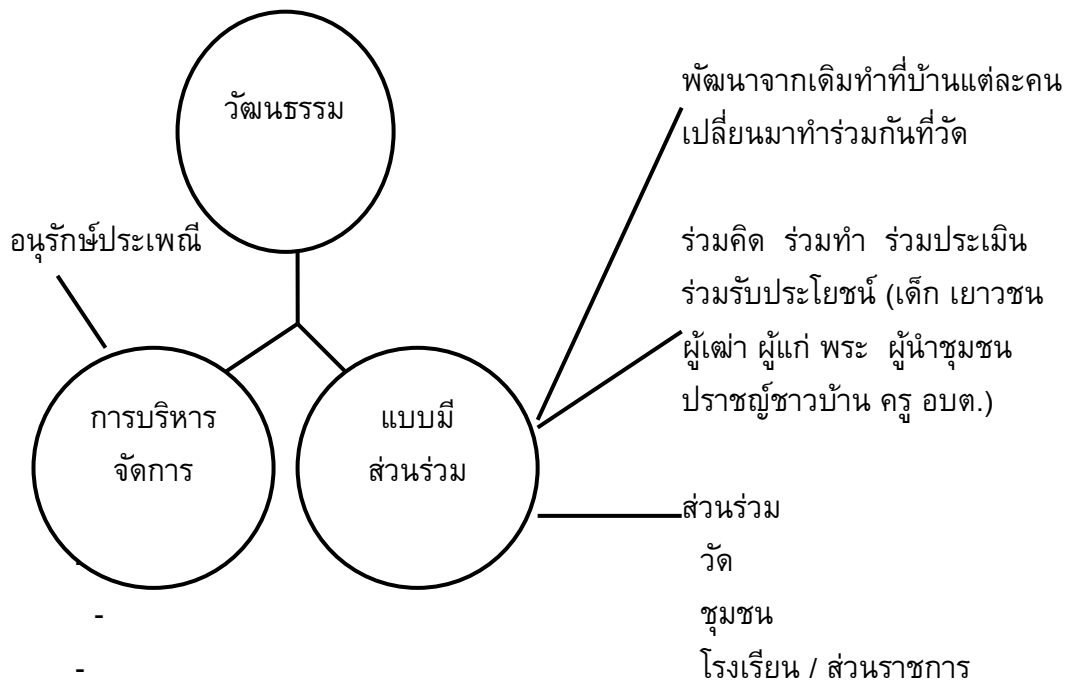
ด้านศาสนาและวัฒนธรรม ได้แก่ เกิดความภาคภูมิใจและสอนให้รู้ถึงการกตัญญู วัดเป็นศูนย์รวม เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวระหว่างวัดกับชุมชนในการจัดกิจกรรมประเพณี การอนุรักษ์ประเพณีแบบดั้งเดิมในอดีตให้สืบทอดถึงปัจจุบัน และอนาคตสำหรับรุ่นลูกหลานต่อไป และประเพณีสู่ขวัญข้าวเป็นสื่อในการส่งเสริมสนับสนุนคุณธรรม จริยธรรม ด้านความสามัคคี ประองดอง โดยใช้มิติวัฒนธรรมตามประเพณี

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะสำหรับชุมชน

ประเพณีสู่ขวัญข้าวบ้านพรหมราช ตำบลตุม อำเภอบึงขังชัย จังหวัดนครราชสีมา ปัจจุบันอยู่ในภาวะกำลังจะพิการ / บกพร่อง เพราะผู้เฒ่า ผู้แก่ ผู้สืบทอดประเพณีมีช่วงอายุห่างจากเด็กและเยาวชน ทำให้เกิดช่องว่างของการสืบทอดประเพณีกิจกรรม ประกอบกับภาวะปัจจุบันเศรษฐกิจ การเมือง การศึกษาอยู่ในยุคโลกาภิวัตน์ กระแสไหลบ่าวัฒนธรรมตะวันตกเริ่มเข้ามาแทนที่มากขึ้น เกิดค่านิยมเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม ทุกคนมีการแข่งขันกันมากขึ้น เพราะปากท้องหาได้ไม่พอเลี้ยงชีพ เศรษฐกิจตกต่ำ การเมืองแบ่งพวก แบ่งฝ่าย การศึกษายังไม่พัฒนาเท่าที่ควร ฉะนั้น ประเพณีสู่ขวัญข้าวที่บรรพบุรุษรักษา สืบทอดกันมาชั่วอายุคน เริ่มเข้าสู่ภาวะวิกฤต เพราะเด็กและเยาวชนให้ความสนใจน้อยมาก ผู้เฒ่า ผู้แก่เกิดความวิตกกังวลเกรงจะไม่มีผู้สืบทอดต่อไป

ฉะนั้น ผู้ที่จะสานต่อประเพณีนี้ได้ จึงต้องให้ส่วนราชการเข้ามามีส่วนร่วมรับผิดชอบ โดยเฉพาะสถานศึกษาควรบรรจุเข้าไว้ในหลักสูตรท้องถิ่น ให้เด็กและเยาวชนได้ศึกษา วัด องค์การบริหารส่วนตำบล สภาวัฒนธรรม ควรประสานร่วมมือการมีส่วนร่วมจัดกิจกรรมสืบสานอย่าให้ขาดช่วงไป ซึ่งจะทำให้สภาวะพิกการ / บกพร่องบรรเทาลงได้บ้าง เพื่อเป็นการสืบทอดต่อไป เพื่อการรู้จัก รู้ใจ รู้ใช้ รู้รักษา สื่อพิชกรรมสู่ขวัญข้าวให้ยิ่งขึ้น เข้มแข็งตลอดไป โดยการบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วม ดังนี้

บรรณานุกรม

บรรณานุกรม

- กาญจนา แก้วเทพ. (๒๕๓๐). การพึ่งตนเองศักยภาพในการพัฒนาชนบท. กรุงเทพฯ : รุ่งเรืองสาส์นการพิมพ์ อ้างถึงใน ปาริชาติ วลัยเสถียร และคณะ. (๒๕๔๘). **กระบวนการและเทคนิคการทำงานของนักพัฒนา**. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพฯ : อุษากการพิมพ์.
- _____. (๒๕๕๐). การวิจัย "การบริหารจัดการวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วม" ใน การพัฒนา **นักวิจัยท้องถิ่น ด้านการบริหารจัดการวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วม**. หน้า ๑-๓. กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ. อัดสำเนา.
- เจิมศักดิ์ ปิ่นทอง. (๒๕๒๖). **การบริหารการพัฒนาชุมชน**. กรุงเทพฯ. : โอเดียนสโตร์.
- ทวีทอง หงษ์วิวัฒน์. (๒๕๒๗). **การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา**. กรุงเทพฯ: ศูนย์ศึกษานโยบายสาธารณสุข.
- นรินทร์ชัย พัฒนพงศา. (๒๕๔๗). **การมีส่วนร่วม หลักการพื้นฐานและกรณีตัวอย่าง**. เชียงใหม่ : สิริลักษณ์การพิมพ์.
- นเรศ สงเคราะห์สุข. (๒๕๔๑). **จากแนวคิดสู่การปฏิบัติ สำนักงานโครงการพัฒนาที่สูง ไทย – เยอรมัน**. เชียงใหม่ : ม.ป.ท.
- นิรันดร์ จงวุฒิเวศย์. (๒๕๒๗). "กลวิธีแนวทางวิธีการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชน ในงานพัฒนาชุมชน." ใน ทวีทอง หงษ์วิวัฒน์, บรรณาธิการ. **การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา**. หน้า ๑๘๓-๑๘๘. กรุงเทพฯ : ศูนย์ศึกษานโยบายสาธารณสุข.
- บัณฑร อ่อนคำ. (๒๕๓๓). **ยุทธศาสตร์ในการพัฒนาชนบทประสิทธิภาพของประเทศไทย**. อ้างถึงใน สำนักมาตรฐานการศึกษา. สำนักงานสภาสถาบันราชภัฏ. (๒๕๔๕). **ชุดวิชาการวิจัยชุมชน**. นนทบุรี : เอส อาร์ พรินติ้ง เมสโปรดักส์ชั่น.
- ปาริชาติ วลัยเสถียร และคณะ. (๒๕๔๘). **กระบวนการและเทคนิคการทำงานของนักพัฒนา**. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพฯ : อุษากการพิมพ์.
- สมสุข หินวิมาน. (๒๕๕๐). **การบริหารจัดการวัฒนธรรมเชิงรุกและการมีส่วนร่วม**. ใน การพัฒนา **นักวิจัยท้องถิ่น ด้านการบริหารจัดการวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วม**. หน้า ๑-๑๕. กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ. อัดสำเนา.

- สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ. (๒๕๔๖). **แนวทางการจัดการเลือกตั้งคณะกรรมการบริหารสภาวัฒนธรรม**. กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ. อัดสำเนา.
- สำนักมาตรฐานการศึกษา. สำนักงานสภาสถาบันราชภัฏ. (๒๕๔๕). **ชุดวิชาการวิจัยชุมชน**. นนทบุรี : เอส อาร์ พรินติ้ง เมสโปรดักส์ชั่น.
- สุวิมล ตีรกาพันธ์. (๒๕๔๘). **ระเบียบวิธีการวิจัยทางสังคมศาสตร์ : แนวทางสู่การปฏิบัติ**. พิมพ์ครั้งที่ ๕. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- อคิน รพีพัฒน์. (๒๕๒๗). "การมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาชนบทในสภาพสังคมและวัฒนธรรมไทย." ใน ทวีทอง หงษ์วิวัฒน์, บรรณาธิการ. **การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา**. หน้า ๑๐๐-๑๐๑. กรุงเทพฯ : ศูนย์ศึกษานโยบายสาธารณะสุข.
- อนุภรณ์ สุวรรณสทิศกร. (๒๕๒๙). **การมีส่วนร่วมของคณะกรรมการสภาตำบลต่อโครงการการสร้างงานในชนบท (กสช.) อำเภอชนบท จังหวัดขอนแก่น**. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- อเนก นาคะบุตร. (๒๕๒๖). **คนกับดิน น้ำ ป่า จุดเปลี่ยนแห่งความคิด**. กรุงเทพฯ : สถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา อ้างถึงใน ปารีชาติ วัลย์เสถียร และคณะ. (๒๕๔๘). **กระบวนการและเทคนิคการทำงานของนักพัฒนา**. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพฯ : อุษาการพิมพ์.
- เอี่ยม ทองดี (๒๕๓๗). **วัฒนธรรมข้าว : พิธีกรรมเกี่ยวกับข้าวและการทำนา**. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพฯ : สหธรรมิก จำกัด.
- _____. (๒๕๓๘). **ข้าว วัฒนธรรมและการเปลี่ยนแปลง**. กรุงเทพฯ : มติชน.
- Cohen, J and N.T. Uphoff. (1980) . **Participation's place rural development : seeking clarify through speccificity**. อ้างถึงใน ปารีชาติ วัลย์เสถียร และคณะ. (2548). **กระบวนการและเทคนิคการทำงานของนักพัฒนา**. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ : อุษาการพิมพ์.

บุคลากรหรือทำเนียบนาม

บุคลาณุกรมหรือทำเนียบนาม

หมอขวัญ

รอด โชติพรมราช, นาย อายุ ๗๗ ปี
 สถานภาพ สมรส
 อาชีพ ทำนา ระดับการศึกษา ประถมศึกษาปีที่ ๔
 ระยะเวลาอาศัยอยู่ในหมู่บ้าน จำนวน ๗๗ ปี
 ตำแหน่งในหมู่บ้าน ประธานชมรมผู้สูงอายุ
 บ้านเลขที่ ๒๒๒ หมู่ที่ ๑๕ ตำบลตูม
 อำเภอปักธงชัย จังหวัดนครราชสีมา ๓๐๑๕๐
 โทรศัพท์ -

หิน ทองพรมราช, นาย อายุ ๗๐ ปี
 สถานภาพ สมรส
 อาชีพ ทำนา ระดับการศึกษา ประถมศึกษาปีที่ ๔
 ระยะเวลาอาศัยอยู่ในหมู่บ้าน จำนวน ๔๙ ปี
 ตำแหน่งในหมู่บ้าน รองประธานชมรมผู้สูงอายุ
 บ้านเลขที่ ๒๐ หมู่ที่ ๑๕ ตำบลตูม
 อำเภอปักธงชัย จังหวัดนครราชสีมา ๓๐๑๕๐
 โทรศัพท์ -

ผู้นำชุมชน

โกศลธรรมวิบูล กุศลจิตโต, พระครู อายุ ๔๙ ปี
 สถานภาพ -
 อาชีพ นักบวช ระดับการศึกษา ประถมศึกษาปีที่ ๔
 ระยะเวลาอาศัยอยู่ในหมู่บ้าน จำนวน ๔๙ ปี
 ตำแหน่งในหมู่บ้าน เจ้าอาวาสวัดพรหมราช
 บ้านเลขที่ ๑ หมู่ที่ ๘ ตำบลตูม
 อำเภอปักธงชัย จังหวัดนครราชสีมา ๓๐๑๕๐
 โทรศัพท์ ๐-๘๘๘๔๘๘๕๓๖

นำพล หมอนไหม, นาย อายุ ๔๐ ปี สถานภาพ โสด
อาชีพ นักจัดรายการวิทยุ ระดับการศึกษา ปริญญาตรี
ระยะเวลาอาศัยอยู่ในหมู่บ้าน จำนวน ๑๐ ปี
ตำแหน่งในหมู่บ้าน อสม.ตำบลตูม บ้านเลขที่ ๑๐ หมู่ที่ ๘
ตำบลตูม อำเภอปักธงชัย จังหวัดนครราชสีมา ๓๐๑๕๐
โทรศัพท์ ๐-๘๑๖๐๐๖๑๔๓

ประเสริฐ โค้วิตร, นาย อายุ ๔๒ ปี สถานภาพ สมรส
อาชีพ เกษตรกร ระดับการศึกษา มัธยมศึกษาปีที่ ๖
ระยะเวลาอาศัยอยู่ในหมู่บ้าน จำนวน ๒๕ ปี
ตำแหน่งในหมู่บ้าน สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล ตูม
บ้านเลขที่ ๓ หมู่ที่ ๑ ตำบลตูม อำเภอปักธงชัย
จังหวัดนครราชสีมา ๓๐๑๕๐ โทรศัพท์ ๐-๘๘๘๖๔๘๕๓๕

พจน์ พุทธิรักษา, นาย อายุ ๖๔ ปี สถานภาพ สมรส
อาชีพ เกษตรกร ระดับการศึกษา มัธยมศึกษาปีที่ ๖
ระยะเวลาอาศัยอยู่ในหมู่บ้าน จำนวน ๖๐ ปี
ตำแหน่งในหมู่บ้าน กำนัน บ้านเลขที่ ๑๐ หมู่ที่ ๘
ตำบลตูม อำเภอปักธงชัย จังหวัดนครราชสีมา ๓๐๑๕๐
โทรศัพท์ ๐-๘๑๗๓๐๑๔๗๕

วิบูลย์ วิจิตรกึ่ง, นาย อายุ ๖๐ ปี สถานภาพ สมรส
อาชีพ เกษตรกร ระดับการศึกษา อนุปริญญา
ระยะเวลาอาศัยอยู่ในหมู่บ้าน จำนวน ๖๐ ปี
ตำแหน่งในหมู่บ้าน นายกองค์การบริหารส่วนตำบลตูม
บ้านเลขที่ ๘๗ หมู่ที่ ๑๔ ตำบลตูม อำเภอปักธงชัย
จังหวัดนครราชสีมา ๓๐๑๕๐ โทรศัพท์ ๐-๘๑๕๗๖๘๔๕

สมชาย พุทธิรักษา, นาย อายุ ๕๐ ปี สถานภาพ สมรส
อาชีพ รับราชการครู ระดับการศึกษา ปริญญาตรี
ระยะเวลาอาศัยอยู่ในหมู่บ้าน จำนวน ๕๐ ปี
ตำแหน่งในหมู่บ้าน กรรมการหมู่บ้าน บ้านเลขที่ ๒๔/๑
หมู่ที่ ๘ ตำบลตุม อำเภอบักรังชัย จังหวัดนครราชสีมา
๓๐๑๕๐ โทรศัพท์ ๐-๘๘๗๑๖๕๕๘๗

อุซุกร วงศ์ประยูร, นาง อายุ ๔๕ ปี สถานภาพ สมรส
อาชีพ ค้าขาย ระดับการศึกษา อนุปริญญา
ระยะเวลาอาศัยอยู่ในหมู่บ้าน จำนวน ๔๕ ปี
ตำแหน่งในหมู่บ้าน รองนายกองค์การบริหารส่วนตำบลตุม
บ้านเลขที่ ๖๗ หมู่ที่ ๑๑ ตำบลตุม อำเภอบักรังชัย
จังหวัดนครราชสีมา ๓๐๑๕๐ โทรศัพท์ ๐-๔๔๔๕-๑๑๙๔

เด็กและเยาวชน

เจตริน กุสูงเนิน, เด็กชาย อายุ ๑๔ ปี
อาชีพ นักเรียน ระดับการศึกษา มัธยมศึกษาปีที่ ๒
ระยะเวลาอาศัยอยู่ในหมู่บ้าน จำนวน ๑๔ ปี
ตำแหน่งในหมู่บ้าน เยาวชน บ้านเลขที่ ๑๒๐/๑ หมู่ที่
๑๕
ตำบลตุม อำเภอบักรังชัย จังหวัดนครราชสีมา ๓๐๑๕๐
โทรศัพท์ ๐-๘๘๗๕๖๘๒๐๖

ณัฐกานต์ กบปิณะ, เด็กหญิง อายุ ๑๓ ปี
อาชีพ นักเรียน ระดับการศึกษา มัธยมศึกษาปีที่ ๑
ระยะเวลาอาศัยอยู่ในหมู่บ้าน จำนวน ๑๓ ปี
ตำแหน่งในหมู่บ้าน เยาวชน
บ้านเลขที่ ๑๗๘/๔ หมู่ที่ ๑๕
ตำบลตุม อำเภอบักรังชัย จังหวัดนครราชสีมา ๓๐๑๕๐
โทรศัพท์ ๐-๘๐๔๘๗๓๗๔๘

สิริพร อาบพรมราช, เด็กหญิง อายุ ๑๓ ปี
 อาชีพ นักเรียน ระดับการศึกษา มัธยมศึกษาปีที่ ๒
 ระยะเวลาอาศัยอยู่ในหมู่บ้าน จำนวน ๑๓ ปี
 ตำแหน่งในหมู่บ้าน เยาวชน บ้านเลขที่ ๓๕ หมู่ที่ ๓
 ตำบลตุม อำเภอบักรังชัย จังหวัดนครราชสีมา ๓๐๑๕๐
 โทรศัพท์ -

สุมาลี กุสูงเนิน, เด็กหญิง อายุ ๑๓ ปี
 อาชีพ นักเรียน ระดับการศึกษา มัธยมศึกษาปีที่ ๑
 ระยะเวลาอาศัยอยู่ในหมู่บ้าน จำนวน ๑๓ ปี
 ตำแหน่งในหมู่บ้าน เยาวชน บ้านเลขที่ ๑๒๐/๑ หมู่ที่ ๑๕
 ตำบลตุม อำเภอบักรังชัย จังหวัดนครราชสีมา ๓๐๑๕๐
 โทรศัพท์ ๐-๘๗๙๕๖๙๒๐๖

องค์อจ อินธิสิทธิ์, เด็กชาย อายุ ๑๔ ปี
 อาชีพ นักเรียน ระดับการศึกษา มัธยมศึกษาปีที่ ๒
 ระยะเวลาอาศัยอยู่ในหมู่บ้าน จำนวน ๑๔ ปี
 ตำแหน่งในหมู่บ้าน เยาวชน บ้านเลขที่ ๔๗ หมู่ที่ ๒
 ตำบลตุม อำเภอบักรังชัย จังหวัดนครราชสีมา ๓๐๑๕๐
 โทรศัพท์ ๐-๘๕๔๑๒๓๑๘๘

อารีรัตน์ รัตนันท์, เด็กหญิง อายุ ๑๓ ปี
 อาชีพ นักเรียน ระดับการศึกษา มัธยมศึกษาปีที่ ๒
 ระยะเวลาอาศัยอยู่ในหมู่บ้าน จำนวน ๑๓ ปี
 ตำแหน่งในหมู่บ้าน เยาวชน บ้านเลขที่ ๒๘ หมู่ที่ ๑
 ตำบลตุม อำเภอบักรังชัย จังหวัดนครราชสีมา ๓๐๑๕๐
 โทรศัพท์ -

ผู้รู้/ปราชญ์ชาวบ้าน/ผู้อาวุโสในหมู่บ้านและหมู่บ้านใกล้เคียง

แก้ว วิเวกพรมราช, นาย อายุ ๗๓ ปี สถานภาพ สมรส
อาชีพ ทำนา ระดับการศึกษา วท.เกษตร ปี ๒
ระยะเวลาอาศัยอยู่ในหมู่บ้าน จำนวน ๗๓ ปี
ตำแหน่งในหมู่บ้าน ไวยาวัจกร บ้านเลขที่ ๘๓/๑ หมู่ที่
๒ ตำบลตุ้ม อำเภอปักธงชัย จังหวัดนครราชสีมา
๓๐๑๕๐ โทรศัพท์ -

กำปั้น พังพรมราช, นาย อายุ ๗๑ ปี สถานภาพ สมรส
อาชีพ ทำนา ระดับการศึกษา มัธยมศึกษาปีที่ ๖
ระยะเวลาอาศัยอยู่ในหมู่บ้าน จำนวน ๕๐ ปี
ตำแหน่งในหมู่บ้าน ประธานกลุ่มออมทรัพย์
บ้านเลขที่ ๑๐/๑ หมู่ที่ ๖ ตำบลตุ้ม อำเภอปักธงชัย
จังหวัดนครราชสีมา ๓๐๑๕๐ โทรศัพท์ ๐-๔๔๔๔-๐๑๗๑

คุณ เปรมภิรักษ, นาย อายุ ๗๑ ปี สถานภาพ สมรส
อาชีพ ข้าราชการบำนาญ ระดับการศึกษา ปริญญาตรี
ระยะเวลาอาศัยอยู่ในหมู่บ้าน จำนวน ๓๗ ปี
ตำแหน่งในหมู่บ้าน กรรมการหมู่บ้านบ้านสะแกงาม หมู่ที่ ๔
บ้านเลขที่ ๕/๑ หมู่ที่ ๔ ตำบลตุ้ม อำเภอปักธงชัย
จังหวัดนครราชสีมา ๓๐๑๕๐ โทรศัพท์ ๐-๔๔๔๔-๐๒๐๒

แจ่ม รักพรมราช, นาง อายุ ๗๓ ปี สถานภาพ สมรส
อาชีพ ทำนา ระดับการศึกษา ประถมศึกษาปีที่ ๔
ระยะเวลาอาศัยอยู่ในหมู่บ้าน จำนวน ๗๓ ปี
ตำแหน่งในหมู่บ้าน -
บ้านเลขที่ ๑๑๐ หมู่ที่ ๑๕ ตำบลตุ้ม อำเภอปัก
จังหวัดนครราชสีมา ๓๐๑๕๐ โทรศัพท์ -

แจ้จ้ง ย้อยพรมราช, นาง อายุ ๘๓ ปี สถานภาพ หม้าย
อาชีพ แม่บ้าน ระดับการศึกษา -
ระยะเวลาอาศัยอยู่ในหมู่บ้าน จำนวน ๖๐ ปี
ตำแหน่งในหมู่บ้าน -
บ้านเลขที่ ๑๔ หมู่ที่ ๘ ตำบลตุม อำเภอบักรังชัย
จังหวัดนครราชสีมา ๓๐๑๕๐ โทรศัพท์ -

โณม ประวันพรมราช, นาย อายุ ๘๙ ปี สถานภาพ สมรส
อาชีพ ทำนา ระดับการศึกษา ประถมศึกษาปีที่ ๕
ระยะเวลาอาศัยอยู่ในหมู่บ้าน จำนวน ๖๖ ปี
ตำแหน่งในหมู่บ้าน -
บ้านเลขที่ ๘ หมู่ที่ ๘ ตำบลตุม อำเภอบักรังชัย
จังหวัดนครราชสีมา ๓๐๑๕๐ โทรศัพท์ -

ไทย เกษียรพรมราช, นาย อายุ ๘๐ ปี สถานภาพ สมรส
อาชีพ หมอน้ำมัน , หมอรักษากระดูก
ระดับการศึกษา ประถมศึกษาปีที่ ๔
ระยะเวลาอาศัยอยู่ในหมู่บ้าน จำนวน ๘๐ ปี
ตำแหน่งในหมู่บ้าน - บ้านเลขที่ ๘๕ หมู่ที่ ๒
ตำบลตุม อำเภอบักรังชัย จังหวัดนครราชสีมา
๓๐๑๕๐ โทรศัพท์ -

เทอ อะมุดะดะ, นาย อายุ ๗๖ ปี สถานภาพ สมรส
อาชีพ ทำนา ระดับการศึกษา ประถมศึกษาปีที่ ๔
ระยะเวลาอาศัยอยู่ในหมู่บ้าน จำนวน ๗๖ ปี
ตำแหน่งในหมู่บ้าน -
บ้านเลขที่ ๑๗ หมู่ที่ ๘ ตำบลตุม อำเภอบักรังชัย
จังหวัดนครราชสีมา ๓๐๑๕๐ โทรศัพท์ -

ผััน วิยารัตน์, นาง อายุ ๘๒ ปี สถานภาพ สมรส
อาชีพ ทำนา ระดับการศึกษา ประถมศึกษาปีที่ ๓
ระยะเวลาอาศัยอยู่ในหมู่บ้าน จำนวน ๘๒ ปี
ตำแหน่งในหมู่บ้าน -
บ้านเลขที่ ๒๑ หมู่ที่ ๘ ตำบลตุม อำเภอบักรงชัย
จังหวัดนครราชสีมา ๓๐๑๕๐ โทรศัพท์ -

พิม พานเมือง, นาง อายุ ๖๙ ปี สถานภาพ หม้าย
อาชีพ ทำนา ระดับการศึกษา มัธยมศึกษา ตอนต้น
ระยะเวลาอาศัยอยู่ในหมู่บ้าน จำนวน ๖๙ ปี
ตำแหน่งในหมู่บ้าน ประธานชมรมผู้สูงอายุ
บ้านเลขที่ ๔๔ หมู่ที่ ๘ ตำบลตุม อำเภอบักรงชัย
จังหวัดนครราชสีมา ๓๐๑๕๐ โทรศัพท์ -

พิม อะมุดะคุ, นาง อายุ ๘๕ ปี สถานภาพ หม้าย
อาชีพ แม่บ้าน ระดับการศึกษา -
ระยะเวลาอาศัยอยู่ในหมู่บ้าน จำนวน ๘๕ ปี
ตำแหน่งในหมู่บ้าน -
บ้านเลขที่ ๕๑ หมู่ที่ ๘ ตำบลตุม อำเภอบักรงชัย
จังหวัดนครราชสีมา ๓๐๑๕๐ โทรศัพท์ -

พุดม ระไวพรมราช, นาย อายุ ๘๐ ปี สถานภาพ สมรส
อาชีพ - ระดับการศึกษา ประถมศึกษาปีที่ ๔
ระยะเวลาอาศัยอยู่ในหมู่บ้าน จำนวน ๘๐ ปี
ตำแหน่งในหมู่บ้าน -
บ้านเลขที่ ๔ หมู่ที่ ๑๐ ตำบลตุม อำเภอบักรงชัย
จังหวัดนครราชสีมา ๓๐๑๕๐ โทรศัพท์ -

หน้อย กัมพรมราช, นาง อายุ ๗๘ ปี สถานภาพ หม้าย
อาชีพ - ระดับการศึกษา ประถมศึกษาปีที่ ๓
ระยะเวลาอาศัยอยู่ในหมู่บ้าน จำนวน ๗๘ ปี
ตำแหน่งในหมู่บ้าน -
บ้านเลขที่ ๔๑ หมู่ที่ ๘ ตำบลตุม อำเภอบักรงชัย
จังหวัดนครราชสีมา ๓๐๑๕๐ โทรศัพท์ -

แบบประเมินผลงานวิจัย
ที่ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยวัฒนธรรม ประจำปีงบประมาณ ๒๕๕๑
ของสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ

ชื่อผลงานวิจัย การมีส่วนร่วมของเครือข่ายวัฒนธรรมและชุมชนในการบริหารจัดการ
วัฒนธรรม : กรณีศึกษาประเพณีสู้ขัวญข้าว บ้านพรหมราช
ตำบลต้อม อำเภอปรางค์ชัย จังหวัดนครราชสีมา
THE PARTICIPATION OF CULTURAL NETWORKING AND
COMMUNITY IN CULTURAL MANAGEMENT : THAI COSTOM
SUKVUANKAUV PHOMARAT VILLAGE TAMBOL TOOM
PAKTHONGCHAI DISTRICT NAKHON RATCHASIMA PROVINCE

ผู้รับทุนวิจัย นายสมจิต มงคล วัฒนธรรมจังหวัดนครราชสีมา
ข้าพเจ้า.....ที่ปรึกษาโครงการวิจัยดังกล่าว
ได้พิจารณาตรวจสอบผลงานวิจัยของ นายสมจิต มงคล และคณะ แล้ว มีความเห็นดังนี้

- ผลงานวิจัยมีความถูกต้องสมบูรณ์ในระดับดีเยี่ยม เห็นสมควรเผยแพร่ในวงวิชาการ
- ผลงานวิจัยมีความถูกต้องสมบูรณ์ในระดับ เห็นสมควรเผยแพร่ในวงวิชาการ
- ผลงานวิจัยมีความถูกต้องสมบูรณ์ในระดับผ่าน เห็นสมควรเผยแพร่ในวงวิชาการ
- ผลงานวิจัย ยังต้องมีการปรับปรุงแก้ไข ดังนี้

.....
.....
.....
.....
.....
.....

ความเห็นอื่นๆ

.....
.....
.....

(.....)
ที่ปรึกษาโครงการวิจัย

- **ที่ผ่านมา** นอกจากงานวิจัยครั้งนี้ ท่านได้ทำงานร่วมกับสภาวัฒนธรรมจังหวัดในลักษณะใดบ้าง
สืบค้นข้อมูลด้านศิลปะการแสดงและช่างฝีมือพื้นบ้าน
- **ท่านคิดว่างานวิจัยครั้งนี้** ช่วยส่งเสริมการทำงานร่วมกันระหว่างท่านและสภาวัฒนธรรมจังหวัดหรือไม่ อย่างไร
งานวิจัยครั้งนี้ ช่วยส่งเสริมการทำงานร่วมกันระหว่างสภาวัฒนธรรมจังหวัด คือ ร่วมคิด ร่วมปฏิบัติ ร่วมประเมินผล และร่วมรับผลประโยชน์ เป็นต้น
- **โปรดระบุถึงประโยชน์ที่เกิดจากการทำงานร่วมกับสภาวัฒนธรรมจังหวัด**
ทำให้องค์กรเข้มแข็งและมีภูมิคุ้มกันมากขึ้น ตามบทบาทภารกิจหน้าที่ เพราะงานวัฒนธรรมมีชิ้นงานของผู้ใดผู้หนึ่ง แต่เป็นงานของคนทุกคนที่เป็นเจ้าของวัฒนธรรม จึงทำให้เกิดความรัก ห่วงแทน งานที่เป็นวัฒนธรรมของตน เช่น พิธีชงขวัญข้าว ตำบลคูม ทุกคนเกิดความรัก ความห่วงแทนและสืบทอดให้ลูกหลานได้เห็นคุณค่าและประโยชน์จากการร่วมแรงร่วมใจ และสามัคคีกัน
- **ในอนาคต** ท่านมีแนวทางการทำงานร่วมกับสภาวัฒนธรรมจังหวัดในลักษณะใด
งานวัฒนธรรม ประเพณีในท้องถิ่น ตลอดทั้งงานวิจัยชุมชนแบบมีส่วนร่วม โดยขยายพื้นที่ออกไปอย่างน้อยปีละ ๑ – ๒ แห่ง ในเรื่องภูมิปัญญาด้านต่างๆ
- **ท่านอยากให้** สวช. สร้างให้เกิดการทำงานร่วมกันระหว่างท่านกับสภาวัฒนธรรมจังหวัดในลักษณะใดบ้าง
 ๑. การสืบค้นภูมิปัญญาสาขาต่างๆ
 ๒. การวิจัยชุมชนแบบมีส่วนร่วม
 ๓. การต่อยอดภูมิปัญญาท้องถิ่น
 ๔. การอนุรักษ์ ส่งเสริม สืบทอด
 ๕. การยกย่องภูมิปัญญาท้องถิ่น

ภาคผนวก

แบบสัมภาษณ์

โครงการวิจัยการมีส่วนร่วมของเครือข่ายวัฒนธรรมและชุมชนในการบริหารจัดการวัฒนธรรม :
กรณีศึกษาประเพณีสู้วัวญัก้าว บ้านพรหมราช ตำบลตุม อำเภอบักรงชัย จังหวัดนครราชสีมา

ตอนที่ ๑ สถานภาพของผู้ถูกสัมภาษณ์

ชื่อ _____ นามสกุล _____ อายุ _____ ปี

สถานภาพ _____ อาชีพ _____

ระดับการศึกษา _____ ระยะเวลาอาศัยอยู่ในหมู่บ้าน _____ ปี

ตำแหน่งในหมู่บ้าน _____

ที่อยู่ปัจจุบัน _____ หมู่ _____ ตำบล _____ อำเภอบักรงชัย

จังหวัดนครราชสีมา โทรศัพท์ _____

ตอนที่ ๒ บริบทชุมชน

๑ บริบทชุมชน

สภาพทางภูมิศาสตร์

สภาพทางสังคมและเศรษฐกิจ

ศาสนา วัฒนธรรม และประเพณี

ตอนที่ ๓ การสืบทอดประเพณีสู่ขวัญข้าว

๑. ความเป็นมาของประเพณีสู่ขวัญข้าว

๑.๑ ประวัติของประเพณีสู่ขวัญข้าวในอดีต

๑.๒ ประเพณีสู่ขวัญข้าวในปัจจุบัน

๒. คุณค่าและความสำคัญของประเพณีสู่ขวัญข้าว

๒.๑ ในอดีต

๒.๒ ปัจจุบัน

๓. สถานภาพของประเพณีสู่ขวัญข้าว

๓.๑. หากสื่อพื้นบ้านนั้นประสบปัญหากำลังสูญหาย กลยุทธ์การทำงานที่สำคัญก็คือ การรื้อฟื้น พื้นฟู ซึ่งเป็นยุทธศาสตร์ที่หน่วยงานทางวัฒนธรรมของรัฐสนใจทำอย่างต่อเนื่องอยู่แล้ว

๓.๒ หากสื่อพื้นบ้านนั้นอยู่ในภาวะกำลังพิการ/บกพร่อง เช่น ขาดผู้รับสารรุ่นใหม่ ก็จำเป็นต้องหาทางสืบทอด ทั้งตัวผู้ส่งสารและผู้รับสาร

๓.๓ หากสื่อพื้นบ้านกำลังเพี้ยนหรือแตกแถว เช่น กรณีของหมอลำที่เริ่มกลายเป็นหมอลำซึ่งก็ต้องเน้นการปรับประยุกต์ให้คุณค่าแท้จริงกลับคืนมา

๓.๔ หากสื่อพื้นบ้านนั้นเข้มแข็งอยู่แล้ว ก็อาจต้องหาทางส่งเสริมเป็นระยะๆ เพื่อป้องกันความอ่อนแอในวันข้างหน้า

สถานภาพของประเพณีสู่ขวัญข้าวในอดีต เป็นอย่างไร

สถานภาพของประเพณีสู่ขวัญข้าวในปัจจุบัน เป็นอย่างไร

๔. รูปแบบของประเพณีสู่ขวัญข้าว(กิจกรรม/องค์ประกอบในพิธี)

๔.๑ ในอดีต

๔.๒ ปัจจุบัน

๕. ขั้นตอน / วิธีการสู่ขวัญข้าว (พิธีบายศรีสู่ขวัญข้าว)

๕.๑ ในอดีต

๕.๒ ปัจจุบัน

๖. แนวทางการสืบทอดประเพณีสู่ขวัญข้าว จากปัจจุบันไปสู่อนาคต

๗. บทบาทหน้าที่ของประเพณีสู่ขวัญข้าว

๗.๑ ในอดีต

๗.๒ ปัจจุบัน

๘. ประโยชน์ในการนำมาใช้ในการพัฒนาคุณภาพชีวิต

๘.๑ เศรษฐกิจ

๘.๒ ด้านสังคม

๘.๓ ด้านศาสนาและวัฒนธรรม

ชื่อผู้สัมภาษณ์ _____ นามสกุล _____

วันที่สัมภาษณ์ _____ เดือน _____ พ.ศ. ๒๕๕๑ เวลา _____ น.

สถานที่สัมภาษณ์ _____

๓. สถานภาพของประเพณีสู่ขวัญข้าว

๓.๑. หากสื่อพื้นบ้านนั้นประสบปัญหากำลังสูญหาย กลยุทธ์การทำงานที่สำคัญก็คือ การรื้อฟื้น พิธีฟู ซึ่งเป็นยุทธศาสตร์ที่หน่วยงานทางวัฒนธรรมของรัฐสนใจทำอย่างต่อเนื่องอยู่แล้ว

๓.๒ หากสื่อพื้นบ้านนั้นอยู่ในภาวะกำลังพิการ/บกพร่อง เช่น ขาดผู้รับสารรุ่นใหม่ ก็จำเป็นต้องหาทางสืบทอด ทั้งตัวผู้ส่งสารและผู้รับสาร

๓.๓ หากสื่อพื้นบ้านกำลังเพี้ยนหรือแตกแถว เช่น กรณีของหมอลำที่เริ่มกลายเป็นหมอลำซึ่งก็ต้องเน้นการปรับประยุกต์ให้คุณค่าแท้จริงกลับคืนมา

๓.๔ หากสื่อพื้นบ้านนั้นเข้มแข็งอยู่แล้ว ก็อาจต้องหาทางส่งเสริมเป็นระยะๆ เพื่อป้องกันความอ่อนแอในวันข้างหน้า

สถานภาพของประเพณีสู่ขวัญข้าวในปัจจุบัน เป็นอย่างไร

๔. รูปแบบของประเพณีสู่ขวัญข้าว(กิจกรรม/องค์ประกอบในพิธี)

๕. ขั้นตอน / พิธีการสู่ขวัญข้าว (พิธีบายศรีสู่ขวัญข้าว)

๖. แนวทางการสืบทอดประเพณีสู่ขวัญข้าว จากปัจจุบันไปสู่อนาคต

๗. บทบาทหน้าที่ของประเพณีสู่ขวัญข้าว

๘. ประโยชน์ในการนำมาใช้ในการพัฒนาคุณภาพชีวิต

๘.๑ เศรษฐกิจ

๘.๒ ด้านสังคม

๘.๓ ด้านศาสนาและวัฒนธรรม

ชื่อผู้สัมภาษณ์ _____ นามสกุล _____

วันที่สัมภาษณ์ _____ เดือน _____ พ.ศ. ๒๕๕๑ เวลา _____ น.

สถานที่สัมภาษณ์ _____

รายชื่อและประวัติย่อคณะกรรมการวิจัย

๑. คณะทำงานโครงการวิจัย

- ๑.๑ หัวหน้าโครงการวิจัย นายสมจิต มงคล อายุ ๕๘ ปี
คุณวุฒิ ปริญญาโท M. Ed (Master of Education)
อาชีพ ข้าราชการ ตำแหน่ง วัฒนธรรมจังหวัดนครราชสีมา
สังกัด สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดนครราชสีมา โทร / โทรสาร ๐ ๔๔๒๕ ๕๒๑๖
สถานที่ติดต่อ สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดนครราชสีมา ถนนสีปศิริ ตำบลในเมือง
อำเภอเมืองนครราชสีมา จังหวัดนครราชสีมา
- ๑.๒ รองหัวหน้าโครงการวิจัย นางสาวภคพิศุทธิ์ คลังกุล อายุ ๔๙ ปี
คุณวุฒิ ปริญญาโท ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (ศศ.ม.)
ตำแหน่ง ผู้อำนวยการกลุ่มส่งเสริมศาสนา ศิลปะและวัฒนธรรม
สังกัด สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดนครราชสีมา โทร/ โทรสาร ๐ ๔๔๒๕ ๕๒๑๖
สถานที่ติดต่อ สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดนครราชสีมา ถนนสีปศิริ ตำบลในเมือง
อำเภอเมืองนครราชสีมา จังหวัดนครราชสีมา
- ๑.๓ เลขานุการโครงการวิจัย นางสาวสุรีย์วัลย์ เขิกขุนทด อายุ ๓๘ ปี
คุณวุฒิปริญญาโท ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (ศศ.ม.)
อาชีพ ราชการ ตำแหน่ง นักวิชาการวัฒนธรรม ๖ ว
สังกัด สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดนครราชสีมา โทร/ โทรสาร ๐ ๔๔๒๕ ๕๒๑๖
สถานที่ติดต่อ สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดนครราชสีมา ถนนสีปศิริ ตำบลในเมือง
อำเภอเมืองนครราชสีมา จังหวัดนครราชสีมา
- ๑.๔ คณะทำงานโครงการวิจัย
 ๑. นางปราณี วงษ์ชวลิตกุล อายุ ๖๗ ปี คุณวุฒิปริญญาโท
คณะกรรมการสภาวัฒนธรรมจังหวัดนครราชสีมา
สถานที่ติดต่อ มหาวิทยาลัยวงษ์ชวลิตกุล ถนนมิตรภาพ ตำบลในเมือง
อำเภอเมืองนครราชสีมา จังหวัดนครราชสีมา
 ๒. นางสาว บุณรक्षा อายุ ๔๑ ปี คุณวุฒิปริญญาโท
ตำแหน่ง ผู้อำนวยการสำนักศิลปะและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยวงษ์ชวลิตกุล
สถานที่ติดต่อ มหาวิทยาลัยวงษ์ชวลิตกุล ถนนมิตรภาพ ตำบลในเมือง
อำเภอเมืองนครราชสีมา จังหวัดนครราชสีมา

๓. นายทง ปราชญ์ปรีชา อายุ ๕๔ ปี คุณวุฒิ ศึกษาศาสตรบัณฑิต (ศษ.บ.)
 อาชีพ ราชการ ตำแหน่ง นักวิชาการวัฒนธรรม ๗ ๖
 สังกัด สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดนครราชสีมาโทร/ โทรสาร๐ ๔๔๒๕ ๕๒๑๖
 สถานที่ติดต่อ สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดนครราชสีมา ถนนสีปศิริ
 ตำบลในเมือง อำเภอเมืองนครราชสีมา จังหวัดนครราชสีมา
๔. นางวิมลพรรณ สินสูงศรีวัฒน์ อายุ ๕๐ ปี คุณวุฒิปริญญาตรี (ค.บ.)
 อาชีพ ราชการ ตำแหน่ง นักวิชาการวัฒนธรรม ๗ ๖
 สังกัด สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดนครราชสีมาโทร/ โทรสาร๐ ๔๔๒๕ ๕๒๑๖
 สถานที่ติดต่อ สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดนครราชสีมา ถนนสีปศิริ
 ตำบลในเมือง อำเภอเมืองนครราชสีมา จังหวัดนครราชสีมา
๕. นายคำนึ่ง เอี้ยวเจริญ อายุ ๔๖ ปี คุณวุฒิปริญญาตรี (ศศ.บ.)
 อาชีพ ราชการ ตำแหน่ง นักวิชาการวัฒนธรรม ๗ ๖
 สังกัด สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดนครราชสีมาโทร/ โทรสาร๐ ๔๔๒๕ ๕๒๑๖
 สถานที่ติดต่อ สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดนครราชสีมา ถนนสีปศิริ
 ตำบลในเมือง อำเภอเมืองนครราชสีมา จังหวัดนครราชสีมา
๖. นางจรรุวรรณ ขำดี อายุ ๔๒ ปี คุณวุฒิปริญญาตรี (ศศ.บ.)
 อาชีพ ราชการ ตำแหน่ง นักวิชาการวัฒนธรรม ๗ ๖
 สังกัด สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดนครราชสีมาโทร/ โทรสาร๐ ๔๔๒๕ ๕๒๑๖
 สถานที่ติดต่อ สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดนครราชสีมา ถนนสีปศิริ
 ตำบลในเมือง อำเภอเมืองนครราชสีมา จังหวัดนครราชสีมา
๗. นางสาวจิรัชญา อาศัยสุข อายุ ๓๓ ปี คุณวุฒิปริญญาโท (ศษ.ม.)
 อาชีพ ราชการ ตำแหน่ง นักวิชาการวัฒนธรรม ๖ ๖
 สังกัด สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดนครราชสีมาโทร/โทรสาร๐ ๔๔๒๕ ๕๒๑๖
 สถานที่ติดต่อ สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดนครราชสีมา ถนนสีปศิริ
 ตำบลในเมือง อำเภอเมืองนครราชสีมา จังหวัดนครราชสีมา

๒. ผู้ช่วยคณะกรรมการวิจัย

- ๒.๑ นายวิบูลย์ วิจิตรกิง อายุ ๖๐ ปี คุณวุฒิ อนุปริญญา
 ตำแหน่ง นายกองค้การบริหารส่วนตำบลตูม อำเภอปักธงชัย
- ๒.๒ นายสุภาพ วัชรวงศ์ทิพย์ อายุ ๕๐ ปี คุณวุฒิปริญญาตรี (ค.บ.)
 อาชีพ ราชการครู ตำแหน่ง ครู โรงเรียนสะแกราชวิทยาลัย
 รองประธานสภาวัฒนธรรมอำเภอปักธงชัย

- ๒.๓ นายอิสรรัฐ ประพิณ อายุ ๕๔ ปี คุณวุฒิปริญญาตรี (ค.บ.)
อาชีพ รั้งราชการครู ตำแหน่ง ครู โรงเรียนวัดพรหมราช
- ๒.๔ นายสมเดช ชินพรหมราชอายุ ๔๕ ปี คุณวุฒิปริญญาตรี (ศศ.บ.)
อาชีพ รั้งราชการ ตำแหน่ง นักวิชาการส่งเสริมการเกษตร
- ๒.๕ นายพจน์ พุทธิรักษา อายุ ๖๐ ปี คุณวุฒิมัธยมศึกษาปีที่ ๖
อาชีพ รั้งราชการ ตำแหน่ง กำนันตำบลตุม / ปราชญ์ชาวบ้าน
- ๒.๖ พระครูโกศลธรรมวิบูล อายุ ๔๙ ปี คุณวุฒินักธรรมเอก
เจ้าอาวาสวัดพรหมราช ตำบลตุม
- ๒.๗ นายเชาว์ ไม้สูงเนิน อายุ ปี ๔๐ ปี คุณวุฒิมัธยมศึกษาปีที่ ๖
ไวยาวัจกรวัดพรหมราช ตำบลตุม
- ๒.๘ นางพิมพ์ พานเมือง อายุ ๖๔ ปี วุฒิการศึกษามัธยมศึกษาปีที่ ๓
ปราชญ์ชาวบ้าน / อสม. / รองประธานศูนย์เด็กเล็ก
- ๒.๙ นางสาวภูษิตา แก้วกำไร อายุ ๒๓ ปี คุณวุฒิปริญญาตรี (ศศ.บ.)
พนักงานสภาวัฒนธรรมจังหวัดนครราชสีมา